

ΤΕΙ ΗΠΕΙΡΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ
ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΑΙΤΙΕΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ ΚΑΙ ΦΟΡΟΑΠΟΦΥΓΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ. Η
ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΛΟΓΙΣΤΩΝ ΤΩΝ
ΝΟΜΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΚΑΙ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΩΝ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΤΑΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: ΕΠΙΚ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΜΙΧΑΗΛ ΔΙΑΚΟΜΙΧΑΛΗΣ

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΓΕΩΡΓΙΟΥ – ΚΙΤΣΙΟΥ ΕΛΕΝΗ
ΣΙΑΝΑΒΑ ΔΙΟΝΥΣΙΑ

ΠΡΕΒΕΖΑ, 2016

Εγκρίθηκε από την τριμελή εξεταστική επιτροπή

Τόπος:

Ημερομηνία:

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1. Ονοματεπώνυμο, Υπογραφή

2. Ονοματεπώνυμο, Υπογραφή

3. Ονοματεπώνυμο, Υπογραφή

Ο Προϊστάμενος του Τμήματος

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ολοκληρώνοντας την πτυχιακή μας εργασία θέλουμε να ευχαριστήσουμε πάρα πολύ τον επιβλέποντα καθηγητή μας κ. Μιχαήλ Διακομιχάλη ο οποίος μας βοήθησε με τις οδηγίες του και γενικώς με την όλη στάση του κατά τη διάρκεια της συγγραφής μας. Επίσης ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλουμε στις οικογένειές μας που μας συμπαραστάθηκαν όλα αυτά τα χρόνια των σπουδών μας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	3
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	4
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο : Η ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ.....	11
1.1. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΦΟΡΟΥ.....	11
1.2. Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΦΥΣΗ ΤΟΥ ΦΟΡΟΥ.....	12
1.3. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΟΥ ΣΥΝΟΔΕΥΟΥΝ ΤΟ ΦΟΡΟ.....	12
1.4. ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ.....	14
1.4.1. ΑΜΕΣΟΙ ΚΑΙ ΕΜΜΕΣΟΙ ΦΟΡΟΙ.....	22
1.5. ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ.....	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο : ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΕΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ.....	29
2.1. Η ΦΟΡΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΕΙΔΟΣ ΤΟΥΣ.....	29
2.2. ΝΕΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ 4387.....	35
2.3. ΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ ΣΤΗΝ Ε.Ε.....	38
2.4. ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΚΡΑΤΩΝ-ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ Ε.Ε.....	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο : Η ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ, Η ΦΟΡΟΑΠΟΦΥΓΗ ΚΑΙ Η ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.....	49
3.1. Η ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ.....	49
3.2. ΦΟΡΟΑΠΟΦΥΓΗ.....	55
3.3. Η ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.....	57
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο : ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ΛΟΓΙΣΤΩΝ ΝΟΜΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΚΑΙ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΩΝ ΝΟΜΟΥ ΑΡΤΑΣ.....	62

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ^ο : ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ	64
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ^ο : ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	67
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 ^ο : ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	70
7.1. Η ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΩΝ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΤΑΣ	70
7.1.1. ΤΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΚΑΙ ΤΑ ΛΙΓΟΤΕΡΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΥΠΟΚΡΙΤΗΡΙΑ	75
7.2. Η ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΛΟΓΙΣΤΩΝ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	78
7.2.1. ΤΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΑ ΚΑΙ ΤΑ ΛΙΓΟΤΕΡΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΥΠΟΚΡΙΤΗΡΙΑ	84
7.3. ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΛΟΓΙΣΤΩΝ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ	86
7.3.1. ΤΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΑ ΚΑΙ ΤΑ ΛΙΓΟΤΕΡΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΥΠΟΚΡΙΤΗΡΙΑ	92
7.4. ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΨΕΩΝ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΚΑΤΗΓΟΡΙΩΝ ΤΩΝ ΕΡΩΤΩΜΕΝΩΝ	95
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8 ^ο : ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	104
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	107

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Οικονομικοί στόχοι που για την πραγματοποίησή τους μπορούν να χρησιμοποιηθούν οι διάφορες κατηγορίες φόρων	25
Πίνακας 2: Η νέα Κλίμακα Φορολογίας Εισοδήματος των Φυσικών προσώπων από 1/01/2016	36
Πίνακας 3: Παράδειγμα φορολογίας προσωπικών εταιρειών με απλογραφικά (Β΄ Κατηγορίας) βιβλία	37

Πίνακας 4: Εξέλιξη των φορολογικών εσόδων των κρατών μελών της Ε.Ε.....	41
Πίνακας 5: Έμμεσοι φόροι	43
Πίνακας 6: Άμεσοι φόροι	45
Πίνακας 7: Άμεσος φόρος εταιρικού εισοδήματος των κρατών-μελών της Ε.Ε.....	47
Πίνακας 9: Τα κριτήρια και τα υποκριτήρια του ερωτηματολογίου για τη διεξαγωγή της έρευνας.....	64
Πίνακας 10: Η άποψη της επιχειρηματιών του Νομού Άρτας	70
Πίνακας 11: Σειρά κατάταξης υποκριτηρίων επιχειρηματιών νομού Άρτας	76
Πίνακας 12: Η άποψη των λογιστών του νομού Ιωαννίνων	78
Πίνακας 13: Σειρά κατάταξης υποκριτηρίων λογιστών νομού Ιωαννίνων	84
Πίνακας 14: Η άποψη των λογιστών του νομού Θεσπρωτίας.....	87
Πίνακας 15: Σειρά κατάταξης υποκριτηρίων λογιστών νομού Θεσπρωτίας.....	93

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 1: Εξέλιξη των φορολογικών εσόδων των κρατών μελών της Ε.Ε.	42
Διάγραμμα 2: Σύγκριση των έμμεσων φόρων των κρατών της Ε.Ε. 2006 και 2013	44
Διάγραμμα 3: Σύγκριση των άμεσων φόρων των κρατών της Ε.Ε. 2006 και 2013	46
Διάγραμμα 4: Σύγκριση των άμεσων φόρων εταιρικού εισοδήματος των κρατών της Ε.Ε. 2006 και 2013	48
Διάγραμμα 5: Συνολικό φορολογούμενο εισόδημα	52
Διάγραμμα 6: Δηλωθέν εισόδημα φυσικών προσώπων κατά πηγή προέλευσης	53
Διάγραμμα 7: Συνολικός φόρος.....	54
Διάγραμμα 8: Φορολογούμενα άτομα με βάση την κύρια πηγή εισοδήματος.....	54

Διάγραμμα 9: Εκτιμήσεις για το μέγεθος της παραοικονομίας σε 21 χώρες-μέλη του ΟΟΣΑ	60
Διάγραμμα 10: Τα κριτήρια των επιχειρηματιών του νομού Άρτας	71
Διάγραμμα 11: Τα υποκριτήρια «Έλλειψης παιδείας» των επιχειρηματιών του νομού Άρτας	72
Διάγραμμα 12: Τα υποκριτήρια «Πολυπλοκότητα νομοθεσίας » των επιχειρηματιών του νομού Άρτας	72
Διάγραμμα 13: Τα υποκριτήρια «Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων» των επιχειρηματιών του νομού Άρτας	73
Διάγραμμα 14: Τα υποκριτήρια «Ατιμωρησίας » των επιχειρηματιών του νομού Άρτας	74
Διάγραμμα 15: Τα υποκριτήρια «Υπερβολική φορολόγηση » των επιχειρηματιών του νομού Άρτας	75
Διάγραμμα 16: Σημαντικότερα υποκριτήρια των επιχειρηματιών του νομού Άρτας	77
Διάγραμμα 17: Λιγότερο σημαντικά υποκριτήρια των επιχειρηματιών του νομού Άρτας	77
Διάγραμμα 18: Τα κριτήρια των λογιστών του νομού Ιωαννίνων	79
Διάγραμμα 19: Τα υποκριτήρια «Έλλειψης παιδείας» των λογιστών του νομού Ιωαννίνων	80
Διάγραμμα 20: Τα υποκριτήρια «Πολυπλοκότητα νομοθεσίας» των λογιστών του νομού Ιωαννίνων	81
Διάγραμμα 21: Τα υποκριτήρια «Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων» των λογιστών του νομού Ιωαννίνων	82
Διάγραμμα 22: Τα υποκριτήρια «Ατιμωρησία» των λογιστών του νομού Ιωαννίνων	82
Διάγραμμα 23: Τα υποκριτήρια «Υπερβολική φορολόγηση » των λογιστών του νομού Ιωαννίνων	83
Διάγραμμα 24: Σημαντικότερα υποκριτήρια των λογιστών του νομού Ιωαννίνων	85

Διάγραμμα 25: Λιγότερο σημαντικά υποκριτήρια των λογιστών του νομού Ιωαννίνων	86
Διάγραμμα 26: Τα κριτήρια των λογιστών του νομού Θεσπρωτίας	88
Διάγραμμα 27: Τα υποκριτήρια «Έλλειψη παιδείας» των λογιστών του νομού Θεσπρωτίας	89
Διάγραμμα 28: Τα υποκριτήρια «Πολυπλοκότητα νομοθεσίας» των λογιστών του νομού Θεσπρωτίας	89
Διάγραμμα 29: Τα υποκριτήρια «Ατιμωρησία» των λογιστών του νομού Θεσπρωτίας	91
Διάγραμμα 30: Τα υποκριτήρια «Υπερβολική φορολόγηση» των λογιστών του νομού Θεσπρωτίας	92
Διάγραμμα 31: Τα πιο σημαντικά υποκριτήρια για τους λογιστές του νομού Θεσπρωτίας	94
Διάγραμμα 32: Τα λιγότερο σημαντικά υποκριτήρια για τους λογιστές του νομού Θεσπρωτίας	95
Διάγραμμα 33: Σύγκριση κριτηρίων και των τριών κατηγοριών των ερωτώμενων	96
Διάγραμμα 34: Σύγκριση υποκριτηρίων κριτηρίου «Έλλειψη παιδείας» και των τριών κατηγοριών των ερωτώμενων	97
Διάγραμμα 35: Σύγκριση υποκριτηρίων κριτηρίου «Πολυπλοκότητα νομοθεσίας» και των τριών κατηγοριών των ερωτώμενων	98
Διάγραμμα 36: Σύγκριση υποκριτηρίων κριτηρίου «Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων» και των τριών κατηγοριών των ερωτώμενων	99
Διάγραμμα 37: Σύγκριση υποκριτηρίων κριτηρίου «Ατιμωρησία» και των τριών κατηγοριών των ερωτώμενων	100
Διάγραμμα 38: Σύγκριση υποκριτηρίων κριτηρίου «Υπερβολική φορολόγηση» και των τριών κατηγοριών των ερωτώμενων	100
Διάγραμμα 39: Τα πιο σημαντικά υποκριτήρια και των τριών ομάδων των ερωτώμενων	101

Διάγραμμα 40: Τα λιγότερο σημαντικά υποκριτήρια και των τριών ομάδων των
ερωτώμενων.....102

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

Σχήμα 1: Ο χαρακτήρας του φορολογικού συντελεστή.....14

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το θέμα της παρούσας εργασίας είναι οι αιτίες φοροδιαφυγής και η φοροαποφυγής. Η άποψη των εμπλεκόμενων φορέων, λογιστών των νομών Θεσπρωτίας και Ιωαννίνων και επιχειρηματιών του νομού Άρτας. Για να εξακριβωθούν τα αίτια η εργασία χωρίστηκε σε οκτώ κεφάλαια.

Στο πρώτο κεφάλαιο ορίζεται τι είναι φόρος, ποιος ο σκοπός που τίθεται, ποια είναι εκείνα τα στοιχεία που τον συνοδεύουν και πώς αυτός διακρίνεται.

Στο δεύτερο κεφάλαιο μελετώνται οι φορολογικές υποχρεώσεις των επιχειρήσεων τόσο της Ελλάδας όσο και των κρατών-μελών της Ε.Ε. με σύγκριση όλων των αυτών των χωρών.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύονται τα φαινόμενα της φοροδιαφυγής, της φοροαποφυγής και της παραοικονομίας.

Στο τέταρτο κεφάλαιο μελετάται η περίπτωση των λογιστών των νομών Θεσπρωτίας και Ιωαννίνων καθώς και των επιχειρηματιών του νομού Άρτας.

Στο πέμπτο κεφάλαιο αναλύονται τα κριτήρια με τα υποκριτήρια τα οποία αναφέρονται στο ερωτηματολόγιο.

Στο έκτο κεφάλαιο αναλύεται η μεθοδολογία της έρευνας.

Στο έβδομο κεφάλαιο παρατίθενται τα αποτελέσματα της έρευνας.

Τέλος στο όγδοο κεφάλαια καταγράφονται τα συμπεράσματα τόσο της ανάλυσης των φαινομένων της φοροδιαφυγής, φοροαποφυγής και της παραοικονομίας όσο και των αποτελεσμάτων της έρευνας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: Η ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ

1.1. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΦΟΡΟΥ

Με τον όρο φόρο εννοούμε το βάρος των δημοσίων δαπανών που αναλογεί σε κάθε πολίτη. Το κράτος προκειμένου να αντλήσει τα απαραίτητα έσοδα ώστε να καλύψει λειτουργικές του ανάγκες καταφεύγει σε διάφορες μορφές άντλησης εσόδων, από τις οποίες πιο σημαντική είναι η φορολογία. Οι φόροι είναι το μέρος του εθνικού εισοδήματος που μέσω του κράτους, φτάνει στα χέρια των δημοσίων οργανισμών για να αποτελέσει για αυτούς μέσο κάλυψης των αναγκών που απαιτούνται για την πραγματοποίηση των δραστηριοτήτων τους.

Κάθε χώρα χρησιμοποιεί τους φόρους για διάφορους λόγους όπως:

1. για να αυξήσει τα έσοδα,
2. για την χρηματοδότηση των κρατικών υπηρεσιών,
3. για την ενθάρρυνση ή αποθάρρυνση ορισμένων συμπεριφορών,
4. για την διόρθωση των ατελειών στην αγορά και
5. για να αλλάξει η κατανομή του εισοδήματος ή πλούτου.
6. Αλλά ο κύριος λόγος σε θεμελιώδες επίπεδο είναι να κατανεμηθεί το κόστος της κυβέρνησης με κάποιο δίκαιο τρόπο.

Ο Jeze διατύπωσε έναν ορισμό για το φόρο ο οποίος έγινε καθολικά αποδεκτός. Σύμφωνα λοιπόν με αυτόν ο φόρος αποτελεί άμεση και οριστική παροχή των ιδιωτών προς τη δημόσια εξουσία που είναι αναγκαία για την κάλυψη των δημοσίων βαρών¹.

¹ Φινοκαλιώτης Κ., (2001) *Δημόσια Οικονομικά: Φόροι- Δημόσια Δάνεια*, Αθήνα: Σάκκουλα.

1.2. Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΦΥΣΗ ΤΟΥ ΦΟΡΟΥ

Για να περιέλθουν στη δημόσια χρήση οι συντελεστές εκείνοι που είναι αναγκαίοι για την παραγωγή των δημόσιων αγαθών, το κράτος είναι υποχρεωμένο να χρησιμοποιεί μέσα αναγκαστικού χαρακτήρα που συνεπάγονται οικονομικό βάρος για τους ιδιωτικούς φορείς. Τα κυριότερα μέσα αναγκαστικής μετάθεσης συντελεστών παραγωγής στο δημόσιο είναι η επίταξη, ο πληθωρισμός και ο φόρος.

Με τον φόρο το κράτος εκμεταλλεύεται την εξουσία που έχει στους πολίτες και τους αφαιρεί αναγκαστικά και χωρίς ειδική αντιπαροχή ορισμένη αγοραστική δύναμη την οποία στη συνέχεια χρησιμοποιεί για να εκμισθώνει τους αναγκαίους συντελεστές ώστε να παραχθούν τα δημόσια αγαθά.

1.3. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΟΥ ΣΥΝΟΔΕΥΟΥΝ ΤΟ ΦΟΡΟ

Τα στοιχεία εκείνα που συνδέονται άμεσα με το φόρο είναι²:

1. η φορολογική βάση
2. η φορολογούμενη μονάδα και
3. ο φορολογικός συντελεστής

Η φορολογική βάση είναι το μέγεθος με το οποίο υπολογίζεται ο φόρος. Ως φορολογική βάση χρησιμοποιείται οποιοδήποτε οικονομικό γνώρισμα των ιδιωτών, ακόμα και ή ίδια ή ύπαρξή τους. Όμως συνήθως χρησιμοποιείται ένα ορισμένο οικονομικό χαρακτηριστικό τους. Σήμερα οι φορολογικές βάσεις που χρησιμοποιούνται ευρύτερα από τα φορολογικά συστήματα των διαφόρων χωρών και που αποτελούν και το δείκτη της ικανότητας των ιδιωτών να φέρουν φορολογικό βάρος είναι:

1. το εισόδημα,
2. η περιουσία

² Καράγιωργας, Δ.Π. (1981) *Οι δημοσιονομικοί θεσμοί*, Αθήνα: Παπαζήση.

3. η καταναλωτική δαπάνη.

Από τη στιγμή που επιλέγεται ή φορολογική βάση από την πολιτική εξουσία, ο ιδιώτης που τη διαθέτει είναι υποχρεωμένος από το νόμο να πληρώνει φόρο, αποτελώντας με αυτό τον τρόπο τη φορολογούμενη μονάδα. Μεταξύ των θεωρητικών υπάρχει μεγάλη διαμάχη αν φορολογούμενες μονάδες πρέπει να θεωρούνται μόνο τα φυσικά πρόσωπα ή τα φυσικά και νομικά πρόσωπα. Επίσης, σοβαρές είναι και οι διχονομίες που υπάρχουν στο κατά πόσο θα πρέπει να θεωρείται φορολογούμενη μονάδα το άτομο ή η οικογένεια.

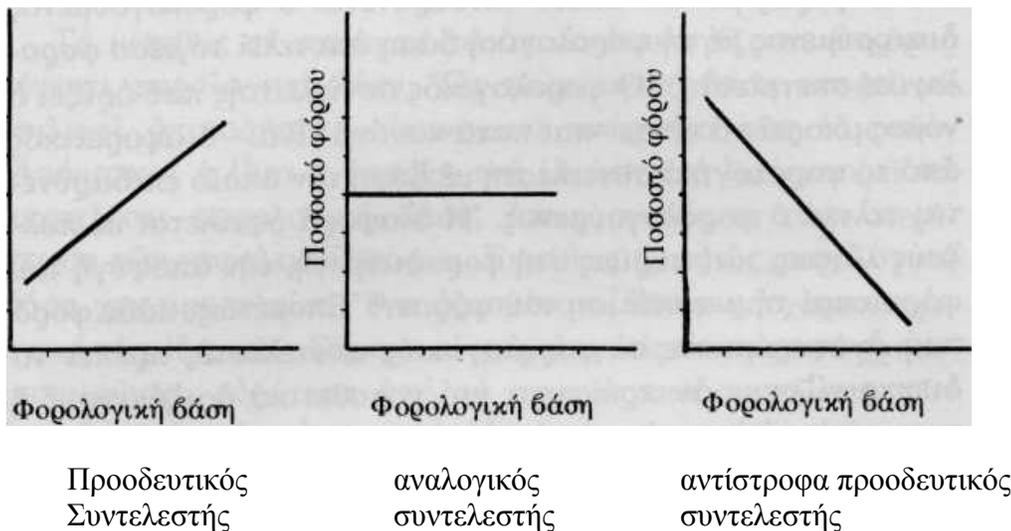
Η επιλογή τού ενός ή τού άλλου ορισμού τής φορολογούμενης μονάδας δημιουργεί σοβαρά προβλήματα, από την πλευρά της εξασφάλισης φορολογικής ισότητας, κυρίως όταν οι φόροι είναι προοδευτικοί. Ο φόρος με τον οποίο επιβαρύνεται ο φορολογούμενος διαιρούμενος με τη φορολογική βάση αποτελεί το μέσο φορολογικό συντελεστή. Ο φορολογικός συντελεστής που ορίζει ο νόμος μπορεί να είναι διαφορετικός από τη φορολογία συντελεστή με βάση τον οποίο επιβαρύνεται τελικά ο φορολογούμενος. Η διαφορά οφείλεται σέ πολλούς λόγους, και κυρίως:

1. στη φοροδιαφυγή,
2. την αποφυγή τού φόρου και
3. τη μετακύληση τού φόρου.

Έτσι, κάθε φορά που αναφερόμαστε σέ φορολογικούς συντελεστές πρέπει να διευκρινίζουμε εάν πρόκειται για νομοθετικά οριζόμενους ή πραγματικούς φορολογικούς συντελεστές.

1. Αναλογικός χαρακτηρίζεται ο φορολογικός συντελεστής εάν, ανεξάρτητα από το ύψος τής φορολογικής βάσης, το ποσοστό τού φόρου είναι το ίδιο.
2. Προοδευτικός χαρακτηρίζεται ο φορολογικός συντελεστής εάν το ποσοστό του φόρου αυξάνει όταν αυξάνει ή φορολογική βάση.
3. Αντίστροφα προοδευτικός χαρακτηρίζεται ο φορολογικός συντελεστής εάν το ποσοστό του φόρου μειώνεται όταν αυξάνει ή φορολογική βάση.

Σχήμα 1: Ο χαρακτήρας του φορολογικού συντελεστή.

ΠΗΓΗ: Καράγιωργας, Δ.Π. (1981) *Οι δημοσιονομικοί θεσμοί*, Αθήνα: Παπαζήση.

1.4. ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ

Οι φόροι διακρίνονται σύμφωνα με τρία κριτήρια³:

1. της φορολογικής βάσης, σε σχέση με την οποία γίνεται ή προσμέτρηση του φόρου,
2. του χαρακτήρα του φορολογικού συντελεστή,
3. της φύσης του δημόσιου φορέα για λογαριασμό του οποίου επιβάλλονται και εισπράττονται οι φόροι.

Όμως εκτός από αυτή τη διάκριση, έχει επικρατήσει και η διάκριση των φόρων σε:

1. άμεσους,

³ Καράγιωργας, Δ.Π. (1981) *Οι δημοσιονομικοί θεσμοί*, Αθήνα: Παπαζήση.

2. έμμεσους.

Με κριτήριο τη φορολογική βάση διακρίνονται σε:

1. Φόρους εισοδήματος
2. Φόροι στις δαπάνες κατανάλωσης
3. Φόροι περιουσίας

Φόροι εισοδήματος: είναι η μορφή φόρου, κατά την οποία ή αγοραστική δύναμη που υποχρεώνεται να μεταβιβάσει η φορολογούμενη μονάδα στο δημόσιο εξαρτάται από το εισόδημα που πραγματοποιεί η μονάδα αυτή σέ ορισμένη χρονική περίοδο. Οι φόροι αυτοί εισπράττονται κυρίως μετά από δήλωση της φορολογούμενης μονάδας προς τη φορολογούσα αρχή.

Ο φόρος αυτός, ανάλογα με τη νομική υπόσταση της φορολογούμενης μονάδας στο εισόδημα της οποίας επιβάλλεται διακρίνεται:

1. σέ φόρο εισοδήματος φυσικών προσώπων
2. σέ φόρο εισοδήματος νομικών προσώπων.

Ο φορολογικός συντελεστής στους φόρους εισοδήματος μπορεί να είναι:

1. αναλογικός: θεσπίζεται στη φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων
2. προοδευτικός: θεσπίζεται στη φορολογία εισοδήματος νομικών προσώπων.

Κατά την εφαρμογή του υπάρχουν δύσκολα προβλήματα τα οποία είναι⁴:

1. Το πρόβλημα του ορισμού του εισοδήματος που θα αποτελέσει τη φορολογική βάση. Τι θα περιληφθεί στον ορισμό του εισοδήματος; Μόνο οι αμοιβές συντελεστών παραγωγής που εισπράττονται σε χρήμα, δηλ. οι μισθοί, τα κέρδη, οι τόκοι, τα μερίσματα, τα ενοίκια κ.λπ., ή και οι τεκμαρτές αμοιβές των ιδιοκτητών παραγωγικών μέσων που χρησιμοποιούνται από το φορολογούμενο (τεκμαρτό ενοίκιο); Πρέπει στον ορισμό του εισοδήματος να περιληφθούν οι αμοιβές σε είδος;
2. Το πρόβλημα του ορισμού της φορολογούμενης μονάδας. Τι θεωρούνται

⁴ Καράγιωργας, Δ.Π. (1981) *Οι δημοσιονομικοί θεσμοί*, Αθήνα: Παπαζήση.

φορολογούμενες μονάδες; Μόνο τα φυσικά ή και τα νομικά πρόσωπα; Επίσης, στο φόρο εισοδήματος φυσικών προσώπων τί θα θεωρείται φορολογούμενη μονάδα; η οικογένεια στο σύνολό της ή κάθε μέλος της οικογένειας χωριστά; Η επιλογή, στην προκειμένη περίπτωση, έχει σημασία, αν ο φορολογικός συντελεστής είναι προοδευτικός. Γιατί αν ως φορολογούμενη μονάδα πάρουμε την οικογένεια, ο φορολογικός συντελεστής θα είναι μεγαλύτερος από ό,τι θα ήταν αν ως φορολογούμενη μονάδα παίρναμε κάθε μέλος της οικογένειας χωριστά.

3. Το πρόβλημα του τρόπου που φορολογείται το εισόδημα: Το ζήτημα, στην περίπτωση αυτή, είναι κατά πόσο θα φορολογείται χωριστά το εισόδημα κάθε πηγής (αναλυτικός φόρος) ή συνολικά το εισόδημα από όλες τις πηγές (ενιαίος φόρος). Κι εδώ η επιλογή είναι σημαντική αν ο φορολογικός συντελεστής είναι προοδευτικός.
4. Το πρόβλημα των ασταθών εισοδημάτων: με ποιο τρόπο θα φορολογούνται τα εισοδήματα που παρουσιάζουν σοβαρές περιοδικές διακυμάνσεις; Θα φορολογούνται όπως πραγματοποιούνται κάθε χρόνο ή θα φορολογείται ο μέσος ετήσιος όρος του εισοδήματος ολόκληρης της περιόδου στην όποια παρατηρείται η διακύμανση.

Φόροι στις δαπάνες κατανάλωσης: είναι η μορφή του φόρου, κατά την όποια η αγοραστική δύναμη που υποχρεώνεται να μεταβιβάσει η φορολογούμενη μονάδα στο δημόσιο εξαρτάται από τη δαπάνη την οποία πραγματοποιεί. Οι φόροι στη δαπάνη διακρίνονται ανάλογα με τον τρόπο που επιβάλλονται⁵:

1. στον προσωπικό φόρο στη δαπάνη που είναι διεθνώς γνωστός σαν expenditure tax και επιβάλλεται στη συνολική δαπάνη που πραγματοποιεί η φορολογούμενη μονάδα (άτομο ή οικογένεια) μέσα σε ορισμένη χρονική περίοδο. Ο φορολογικός συντελεστής μπορεί στην περίπτωση του φόρου αυτού να είναι αναλογικός ή προοδευτικός. Αυτή η μορφή του φόρου έχει προταθεί από πολλούς σαν εναλλακτική μορφή φόρου αντί

⁵ Καράγιωργας, Δ.Π. (1981) *Οι δημοσιονομικοί θεσμοί*, Αθήνα: Παπαζήση.

του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων και έχει εφαρμοστεί σε ελάχιστες χώρες.

2. Στους φόρους στα προϊόντα ή έμμεσους φόρους κατανάλωσης, που επιβάλλονται κατά μονάδα ή κατά αξία στα παραγόμενα, εισαγόμενα ή πωλούμενα προϊόντα και βαρύνουν, εν μέρει ή πλήρως, τούς αγοραστές των προϊόντων αυτών. Ο φορολογικός συντελεστής στην περίπτωση αυτή είναι αναλογικός, ως προς τη φορολογική βάση στην οποία αναφέρεται.

Ανάλογα με τον αριθμό των προϊόντων που καλύπτουν, διακρίνονται:

- a. σέ γενικούς φόρους κατανάλωσης που συνίστανται στην επιβολή ενιαίου, κατά κανόνα, φορολογικού συντελεστή σε όλα, χωρίς εξαίρεση, τα προϊόντα που προσφέρονται στην αγορά
- b. σε ειδικούς φόρους κατανάλωσης που επιβάλλονται στην παραγωγή ή πώληση ενός ειδικά καθορισμένου προϊόντος ή υπηρεσίας (π.χ. φόρος καπνού ή φόρος οινοπνεύματος ή φόρος δημοσίων θεαμάτων).

Ανάλογα με τη φορολογική βάση πάνω στην οποία επιβάλλονται οι γενικοί κυρίως φόροι κατανάλωσης, διακρίνονται⁶:

1. σε φόρους στη συνολική αξία πώλησης, όπως είναι ο φόρος κύκλου εργασιών, ο φόρος χαρτοσήμου και ο φόρος στις αγορές
2. σέ φόρους στην προστιθέμενη αξία. Οι τελευταίοι αυτοί φόροι έχουν ως φορολογική βάση την επιπλέον αξία που προστίθεται στο προϊόν στα διάφορα στάδια της παραγωγής ή διανομής στα όποια και εισπράττεται ο φόρος.

Ανάλογα με τον τρόπο που υπολογίζεται η φορολογική υποχρέωση, οι έμμεσοι φόροι κατανάλωσης διακρίνονται:

1. σέ φόρους κατ' αξία όταν καθορίζονται σε ορισμένο ποσοστό στην τιμή του προϊόντος,
2. σε ειδικευμένους φόρους όταν ο φόρος καθορίζεται σε ορισμένο

⁶ Καράγιωργας, Δ.Π. (1981) *Οι δημοσιονομικοί θεσμοί*, Αθήνα: Παπαζήση.

χρηματικό ποσό κατά μονάδα προϊόντος.

Και σε αυτή τη μορφή των φόρων ανακύπτουν σοβαρά προβλήματα. Στην περίπτωση του προσωπικού φόρου κατανάλωσης ανακύπτει πρόβλημα⁷:

1. ορισμού, και κυρίως πρόβλημα εξακρίβωσης και ελέγχου του ύψους της δαπάνης κατανάλωσης που πρόκειται να φορολογηθεί,
2. πρόβλημα ορισμού της φορολογούμενης μονάδας,
3. πρόβλημα χρονικής κατανομής της δαπάνης, κυρίως ως προς τα διαρκή καταναλωτικά αγαθά (σπίτια, έπιπλα, ψυγεία κ.λπ.).

Στην περίπτωση των έμμεσων φόρων κατανάλωσης το σοβαρότερο πρόβλημα είναι ο καθορισμός του σταδίου ή των σταδίων της παραγωγικής διαδικασίας στο οποίο θα επιβληθεί ο φόρος (στάδιο παραγωγής, χοντρεμπορίου, λιανικής πώλησης ή άλλα στάδια).

Φόροι περιουσίας: είναι η μορφή φόρου, κατά την οποία η αγοραστική δύναμη που υποχρεώνεται να μεταβιβάσει η φορολογούμενη μονάδα στο δημόσιο εξαρτάται από την αξία ή την έκταση ή κάποιο άλλο χαρακτηριστικό της περιουσίας την οποία κατέχει. Κατά κανόνα, ο φορολογικός συντελεστής στους φόρους περιουσίας είναι αναλογικός. Ωστόσο, υπάρχει η δυνατότητα εφαρμογής προοδευτικού συντελεστή σε ορισμένες μορφές φόρου περιουσίας (όπως είναι ο προοδευτικός φόρος καθαρής περιουσίας στη Σουηδία). Από τούς γνωστούς φόρους, οι φόροι περιουσίας αποτελούν την παλαιότερη μορφή φόρου. Οι μορφές του φόρου περιουσίας είναι οι εξής:

1. Ο προσωπικός φόρος καθαρής περιουσίας: επιβάλλεται στην καθαρή περιουσιακή θέση του φυσικού προσώπου, όπως προκύπτει μετά την αφαίρεση των οφειλών του από τη συνολική αξία των κάθε είδους περιουσιακών στοιχείων του. Ο φόρος αυτός θεσπίζεται συνήθως σαν συμπληρωματικός στο φόρο εισοδήματος φυσικών προσώπων και ό συντελεστής του, που είναι συνήθως προοδευτικός, κυμαίνεται μεταξύ 0,2% -2%.
2. Ο γενικός φόρος περιουσίας: συνίσταται στην επιβολή ενιαίου, κατά

⁷ Καράγιωργας, Δ.Π. (1981) *Οι δημοσιονομικοί θεσμοί*, Αθήνα: Παπαζήση.

κανόνα, φορολογικού συντελεστή στη συνολική ενεργητική αξία κάθε περιουσιακού στοιχείου (ακίνητα, μεταφορικά μέσα, κινητές αξίες, αποθέματα αγαθών κ.λπ.). Παρουσιάζει δύο ουσιαστικές διαφορές από τον προσωπικό φόρο καθαρής περιουσίας:

- i. Δεν αφαιρούνται από την ενεργητική αξία της περιουσίας οι υποχρεώσεις του φορολογούμενου
 - ii. ο φόρος είναι απρόσωπος, γιατί επιβάλλεται σε κάθε περιουσιακό στοιχείο, ανεξάρτητα από το ποιος το κατέχει (φυσικό ή νομικό πρόσωπο), ενώ ο φόρος στην καθαρή περιουσία επιβάλλεται μόνο στα φυσικά πρόσωπα. Ο φορολογικός συντελεστής είναι συνήθως αναλογικός και πολύ χαμηλός, και δεν ξεπερνά το 2%. Με τη μορφή αυτή εφαρμόζεται στις ΗΠΑ ο γενικός φόρος περιουσίας.
3. Οι ειδικοί φόροι περιουσίας: οι φόροι αυτοί δεν διαφέρουν από το γενικό φόρο περιουσίας, εκτός από το ότι επιβάλλονται σε μια καθορισμένη κατηγορία περιουσιακών στοιχείων. Φόροι αυτής της κατηγορίας που συναντούμε συνήθως είναι:
- i. ο φόρος ακίνητης περιουσίας,
 - ii. ο φόρος οικοδομών,
 - iii. ο φόρος γαιών,
 - iv. ο φόρος κινητών αξιών κ.λπ.
4. Οι φόροι μεταβίβασης: επιβάλλονται στη μεταβίβαση κάθε είδους περιουσιακών στοιχείων με δωρεά, προίκα ή κληρονομιά, καθώς και στη μεταβίβαση ορισμένων κατηγοριών περιουσιακών στοιχείων, ακινήτων συνήθως, με αγοραπωλησίες. Ο φόρος κληρονομιών είναι κατά κανόνα προοδευτικός. Τα βασικότερα προβλήματα για την επιβολή των φόρων περιουσίας είναι το πρόβλημα της αποτίμησης, των περιουσιακών στοιχείων και το πρόβλημα της εξακρίβωσης ορισμένων κατηγοριών από αυτά, όπως είναι οι κινητές αξίες (ομολογίες, μετοχές, τιμαλφή κ.λπ.).

Με κριτήριο το χαρακτήρα του φορολογικού συντελεστή οι φόροι διακρίνονται σε⁸:

1. **Προοδευτικούς:** είναι ο φόρος που ο μέσος φορολογικός συντελεστής του γίνεται μεγαλύτερος με την αύξηση της φορολογικής βάσης. Πρόσφοροι για την εφαρμογή προοδευτικού συντελεστή είναι:
 - i. οι φόροι εισοδήματος,
 - ii. ο προσωπικός φόρος καθαρής περιουσίας
 - iii. ο φόρος κληρονομιών.

Ο συνηθισμένος τρόπος εφαρμογής των προοδευτικών φόρων είναι ο εξής: Η φορολογική βάση (εισόδημα, δαπάνη, περιουσία) του φορολογούμενου διαιρείται σε κλιμάκια. Κάθε διαδοχικό κλιμάκιο φορολογείται με συντελεστή υψηλότερο από ό,τι το προηγούμενο. Οι συντελεστές των διαδοχικών κλιμακίων της φορολογικής βάσης ονομάζονται οριακοί συντελεστές. Η νομοθεσία ορίζει συνήθως μόνο τους οριακούς φορολογικούς συντελεστές και ο μέσος φορολογικός συντελεστής προκύπτει από το άθροισμα των ποσών του φόρου των επιμέρους κλιμακίων και τη διαίρεσή του με τη φορολογική βάση. Η μορφή αυτή φορολόγησης ονομάζεται κλιμακωτή προοδευτική φορολογία. Είναι φανερό ότι η φορολογική βάση που αντιστοιχεί σε κάθε κλιμάκιο φορολογείται με ξεχωριστό συντελεστή και μ' αυτή την έννοια ο φόρος που πέφτει σε καθένα κλιμάκιο είναι αναλογικός.

Εάν ο μέσος φορολογικός συντελεστής αυξάνεται με τον ίδιο ρυθμό η προοδευτικότητα του φόρου ονομάζεται σταθερή. Εάν αντίθετα, ο μέσος φορολογικός συντελεστής αυξάνεται με επιταχυνόμενο ρυθμό, η προοδευτικότητα του φόρου ονομάζεται αύξουσα. Τέλος, εάν ο φορολογικός συντελεστής αυξάνεται με φθίνοντα ρυθμό, η προοδευτικότητα τού φόρου ονομάζεται φθίνουσα.

⁸ Καράγιωργας, Δ.Π. (1981) *Οι δημοσιονομικοί θεσμοί*, Αθήνα: Παπαζήση.

2. **Αναλογικοί:** είναι οι φόροι πού ο μέσος φορολογικός συντελεστής τους είναι ο ίδιος ανεξάρτητα από το μέγεθος της φορολογικής βάσης.

Αναλογικοί είναι συνήθως:

- i. οι έμμεσοι φόροι κατανάλωσης
- ii. ο γενικός φόρος περιουσίας
- iii. οι ειδικοί φόροι περιουσίας.

Οι έμμεσοι φόροι κατανάλωσης μπορεί βέβαια να είναι αναλογικοί ως προς τη φορολογική βάση στην οποία επιβάλλονται, π.χ. αξία αγαθών που αγοράζονται, άλλα όταν εκφραστεί η φορολογική επιβάρυνση από τους φόρους αυτούς ως ποσοστό του εισοδήματος του φορολογούμενου, οι φόροι αυτοί είναι αντίστροφα προοδευτικοί.

Πολλές εμπειρικές έρευνες έχουν δείξει ότι η επιβάρυνση των φορολογουμένων από τους έμμεσους φόρους κατανάλωσης, σαν ποσοστό του εισοδήματός τους, είναι μικρότερη όσο μεγαλύτερο είναι το εισόδημά τους. Αυτό εξηγείται βασικά από τη διαφορετική καταναλωτική συμπεριφορά των φορολογουμένων πού ανήκουν σε διαφορετικά εισοδηματικά κλιμάκια: συγκεκριμένα έχει διαπιστωθεί ότι όσο μεγαλύτερο γίνεται το εισόδημα του φορολογούμενου τόσο μικρότερο ποσοστό από αυτό διατίθεται για κατανάλωση, που φορολογείται με τους φόρους, έμμεσους φόρους κατανάλωσης, και τόσο μεγαλύτερο ποσοστό για αποταμίευση, πού δεν φορολογείται με αυτούς τούς φόρους.

3. **Αντίστροφα προοδευτικούς:** είναι οι φόροι που ο φορολογικός συντελεστής τους μειώνεται καθώς αυξάνει η φορολογική βάση. Σήμερα είναι ελάχιστες οι περιπτώσεις όπου θεσπίζονται φόροι με αντίστροφα προοδευτικό συντελεστή. Σε παλιότερες όμως εποχές δεν ήταν καθόλου σπάνιοι φόροι αυτού τού είδους όπως ήταν ο κεφαλικός φόρος που είχε επιβληθεί στην Ελλάδα κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας και ήταν αντίστροφα προοδευτικός, έκφραζόμενος σαν ποσοστό τού εισοδήματος των φορολογούμενων.

Με κριτήριο τη φύση του δημόσιου φορέα οι φόροι διακρίνονται σε⁹:

1. Φόρους της κεντρικής διοίκησης
2. Σε δημοτικούς και κοινοτικούς
3. Σε εισφορές κοινωνικής ασφάλισης.

1.4.1. ΑΜΕΣΟΙ ΚΑΙ ΕΜΜΕΣΟΙ ΦΟΡΟΙ

Άμεσοι χαρακτηρίζονται οι φόροι τους οποίους ο φορολογούμενος, που είναι από το νόμο υποχρεωμένος να τους καταβάλει, δεν μπορεί να μεταθέσει σε άλλους ιδιώτες. Αν, π.χ., ο προσωπικός φόρος που επιβάλλεται στις αποδοχές των μισθωτών δεν μπορεί να μετατεθεί στους εργοδότες παρά τις πιέσεις που ασκούν οι μισθωτοί για την αύξηση των αποδοχών τους, ο φόρος αυτός θα χαρακτηριστεί άμεσος.

Έμμεσοι χαρακτηρίζονται οι φόροι τους οποίους ο φορολογούμενος, που είναι από το νόμο υποχρεωμένος να καταβάλει, μπορεί να τους μεταθέσει, κατά ένα μέρος ή στο σύνολό τους, σε άλλους ιδιώτες. Παραδείγματος χάρη, αν ο καπνοβιομήχανος κατορθώνει, με την αύξηση της τιμής των τσιγάρων, να μεταθέσει στους καταναλωτές τον Ειδικό φόρο στον καπνό που υποχρεώνεται να καταβάλει στο κράτος, ο φόρος αυτός θα χαρακτηριστεί έμμεσος.

Ωστόσο, αυτή η διάκριση των φόρων σε άμεσους και έμμεσους, με βάση το κριτήριο της δυνατότητας ή όχι μετάθεσης του φορολογικού βάρους, δεν είναι απόλυτα βάσιμη. Κάτω από ορισμένες συνθήκες και προϋποθέσεις, είναι δυνατή η μετάθεση, κατά ένα μέρος τουλάχιστον, των φόρων εισοδήματος και περιουσίας, που θεωρούνται άμεσοι φόροι. Π.χ., εάν σε μια χώρα υπάρχουν ισχυρά εργατικά συνδικάτα, καλά οργανωμένα, οι μισθωτοί είναι σε θέση να μεταθέσουν μέρος ή και το σύνολο του φόρου που επιβάλλεται στα εισοδήματά τους, με την άσκηση πιέσεων για την αναπροσαρμογή των αποδοχών τους. Αλλά και αντίθετα, κάτω από ορισμένες συνθήκες και προϋποθέσεις, ο παραγωγός ή ο έμπορος δεν μπορεί να μεταθέσει στον καταναλωτή το

⁹ Καράγιωργας, Δ.Π. (1981) *Οι δημοσιονομικοί θεσμοί*, Αθήνα: Παπαζήση.

φόρο που επιβάλλεται στο προϊόν του. Γίνεται λοιπόν αντιληπτό ότι η δυνατότητα ή όχι μετάθεσης του φόρου δεν είναι σταθερό κριτήριο για τη διάκριση των φόρων σε άμεσους και έμμεσους. Και αυτό γιατί είναι δυνατό ο ίδιος φόρος, σε συνθήκες που επιτρέπουν τη μετάθεσή του, να είναι έμμεσος, ενώ σε συνθήκες που δεν τη μετάθεσή του να είναι άμεσος¹⁰.

Υπάρχουν αρκετοί οι οποίοι υποστηρίζουν ότι οι φόροι πρέπει να διακρίνονται σε άμεσους και έμμεσους με κριτήριο την πρόθεση του φορολογικού νομοθέτη, δηλαδή ποιο είναι το πρόσωπο που θέλει αυτός να επιβαρύνει με το φόρο. Αν πρόθεση του νομοθέτη είναι να επιβαρύνει το πρόσωπο το οποίο και καταβάλλει τους φόρους, οι φόροι αυτοί χαρακτηρίζονται άμεσοι φόροι. Αυτή είναι συνήθως η πρόθεση του νομοθέτη στην περίπτωση των φόρων που έχουν προσωπικό χαρακτήρα, όπως είναι:

1. ο προσωπικός φόρος εισοδήματος ή
2. ο προσωπικός φόρος καθαρής περιουσίας.

Αν οι φόροι επιβάλλονται σε ορισμένους ιδιώτες με πρόθεση να μετατεθούν και να επιβαρύνουν άλλους ιδιώτες, οι φόροι αυτοί χαρακτηρίζονται έμμεσοι. Αυτή είναι συνήθως η πρόθεση του νομοθέτη στην περίπτωση των απρόσωπων φόρων, όπως είναι:

1. ο γενικός και
2. οι ειδικοί φόροι κατανάλωσης.

Οι φόροι αυτοί επιβάλλονται στους παραγωγούς ή εμπόρους, όμως η πρόθεση του νομοθέτη είναι να μεταθέσουν αυτοί στους καταναλωτές το φορολογικό βάρος με την αύξηση της τιμής του προϊόντος.

Τέλος, ένα άλλο κριτήριο για τη διάκριση των φόρων σε άμεσους ή έμμεσους είναι ο τρόπος που εκδηλώνεται η φορολογική ικανότητα του φορολογούμενου. Με βάση το κριτήριο αυτό, άμεσοι φόροι θεωρούνται οι φόροι που επιβάλλονται σε μια φορολογική βάση που φανερώνει με άμεσο τρόπο τη φοροδοτική ικανότητα του φορολογούμενου. Τέτοιοι φόροι είναι:

1. οι φόροι εισοδήματος,

¹⁰ Καράγιωργας, Δ.Π. (1981) *Οι δημοσιονομικοί θεσμοί*, Αθήνα: Παπαζήση.

2. οι φόροι περιουσίας και
3. ο προσωπικός φόρος στη δαπάνη.

Ως έμμεσοι φόροι χαρακτηρίζονται με βάση το παραπάνω κριτήριο, αυτοί που επιβάλλονται σε στοιχεία από τα όποια προκύπτει έμμεσα η φοροδοτική ικανότητα του φορολογούμενου. Τέτοιοι φόροι είναι:

1. οι γενικοί και ειδικό φόροι κατανάλωσης,
2. οι δασμοί κ.λπ.

Παρά τον αυθαίρετο, σε μεγάλο βαθμό, χαρακτήρα που έχει η διάκριση των φόρων σε άμεσους και έμμεσους, είναι ιδιαίτερα σημαντική από αναλυτική άποψη. Όταν αξιολογούνται οι φόροι από άποψη φορολογικής δικαιοσύνης, οικονομικών επιδράσεων και κόστους διαχείρισης, η σύγκριση γίνεται συνήθως ανάμεσα σε άμεσους και έμμεσους φόρους¹¹.

1.5. ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ

Στις περισσότερες χώρες σήμερα οι φόροι συγκαταλέγονται ανάμεσα στα ισχυρότερα μέσα οικονομικής πολιτικής. Σε παλιότερες περιόδους ο φόρος ήταν γνωστός στους φορείς της οικονομικής πολιτικής μόνο ως μέσο χρηματοδότησης των δημόσιων δαπανών και ως μηχανισμός επιμερισμού τού κόστους παραγωγής των δημόσιων αγαθών. Επικρατούσε μάλιστα η άποψη ότι ο φόρος πρέπει να παραμένει ουδέτερος από άποψη επιδράσεων στην κατανομή των μέσων παραγωγής, που πραγματοποιείται μέσω του μηχανισμού των τιμών, και στη διανομή του εισοδήματος.

Με τη διάδοση όμως των απόψεων του Adolf Wagner σχετικά με τον κοινωνικοπολιτικό ρόλο του κράτους, ο φόρος άρχισε να χρησιμοποιείται συνειδητά πια σαν μέσο μετριασμού των οικονομικών ανισοτήτων. Εξάλλου, μετά την επικράτηση της κεϋνσιανής θεωρίας, στην περίοδο του μεσοπολέμου, ο φόρος συγκαταλέγεται ανάμεσα

¹¹ Καράγιωργας, Δ.Π. (1981) *Οι δημοσιονομικοί θεσμοί*, Αθήνα: Παπαζήση.

στα ισχυρά μέσα πολιτικής για τη σταθεροποίηση της οικονομίας. Στη μεταπολεμική περίοδο, όταν η οικονομική ανάπτυξη έγινε συνειδητή κοινωνική επιδίωξη των λαών, ο φόρος πήρε μια θέση ανάμεσα στα κατεξοχήν μέσα προγραμματισμένου επηρεασμού της κατανομής των πόρων μεταξύ της κατανάλωσης και των προγραμματισμένων επενδύσεων, ώστε να πραγματοποιείται ο κοινωνικά επιθυμητός ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης.

Πίνακας 1: Οικονομικοί στόχοι που για την πραγματοποίησή τους μπορούν να χρησιμοποιηθούν οι διάφορες κατηγορίες φόρων

Στόχοι	Κατηγορίες φόρων	Σταθεροποίηση της οικονομίας		Υποβοήθηση της οικονομικής ανάπτυξης		Μετριασμός ανισοτήτων στη διανομή του εισοδήματος και του πλούτου
		Αντιμετώπιση (κυκλικής) περιοδικής υποαπασχόλησης (έξοδος από την ύφεση)	Καταπολέμηση του πληθωρισμού	Αύξηση και ανακατανομή των αποταμιεύσεων	Αύξηση και αναδιάρθρωση των επενδύσεων	
1. Προοδευτικός φόρος εισοδήματος	Θέσπιση	Μείωση	Αύξηση	Μείωση	Μείωση φόρων στα κέρδη παραγωγικών κλάδων	Θέσπιση ή αύξηση προοδευτικότητας
2. Προσωπικός φόρος δαπάνης	Θέσπιση (διαζευκτικά με 1)	Μείωση	Αύξηση	Αύξηση	-	-
3. Έμμεσοι φόροι κατανάλωσης	Θέσπιση (συμπληρωματικά με 1)	Μείωση	Αύξηση	Αύξηση	Διαφορισμός συντελεστών	Αύξηση φόρων σε πολυτελή αγαθά και μείωση φόρων σε λοιπά αγαθά
4. Φόροι περιουσίας	Θέσπιση (συμπληρωματικά με 1)	-	-	Διαφορισμός συντελεστών	Διαφορισμός συντελεστών	Θέσπιση ή αύξηση προοδευτικού συντελεστή
5. Εισφορές κοινωνικής ασφάλισης	Θέσπιση (για δαπάνες μεταβίβασης)	Μείωση	Αύξηση	Αύξηση	-	Διαφορισμός συντελεστών

ΠΗΓΗ: Καράγιωργας, Δ.Π. (1981) *Οι δημοσιονομικοί θεσμοί*, Αθήνα: Παπαζήση.

Στον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε τους βασικούς στόχους για την πραγματοποίηση των οποίων μπορούν να χρησιμοποιηθούν αποτελεσματικά οι φόροι. Έτσι στόχος των φόρων είναι¹²:

1. Η μετάθεση μέσων παραγωγής στο δημόσιο και ο επιμερισμός του κόστους των δημόσιων αγαθών με τρόπο που θεωρείται «δίκαιος» από την πολιτική εξουσία. Με τη θέσπιση φόρων μειώνεται το εισόδημα των ιδιωτών και, κατά συνέπεια, η ζήτησή τους για αγαθά που ικανοποιούν ατομικές ανάγκες. Αυτό συνεπάγεται τον περιορισμό της παραγωγής αγαθών για ιδιωτική χρήση και την αποδέσμευση μέσων παραγωγής από την παραγωγή των αγαθών αυτών. Το δημόσιο, χρησιμοποιώντας κατόπιν την αγοραστική δύναμη που συγκεντρώνει με τους φόρους, είναι σε θέση να μισθώνει τα μέσα παραγωγής που αποδεσμεύτηκαν και να τα κατευθύνει στην παραγωγή δημόσιων αγαθών.
2. Η σταθεροποίηση της οικονομίας. Η οικονομική ύφεση προκαλεί την εξασθένηση της συνολικής ζήτησης των ιδιωτικών φορέων, με συνέπεια την κάμψη της παραγωγής και τη μείωση της απασχόλησης και των εισοδημάτων. Για να βγει η οικονομία από την ύφεση είναι ανάγκη να αυξηθεί η συνολική ζήτηση. Μέθοδοι ενίσχυσης της ζήτησης είναι:
 - i. η αύξηση των δημόσιων δαπανών
 - ii. η μείωση των φόρων η οποία αυξάνει τα διαθέσιμα εισοδήματα των νοικοκυριών. Μέρος ή το σύνολο της αύξησης των εισοδημάτων, χάρη στη μείωση των φόρων, διατίθεται από τα νοικοκυριά για κατανάλωση. Όταν αυξάνεται η κατανάλωση, δημιουργείται κίνητρο αύξησης της παραγωγής των ιδιωτικών επιχειρήσεων. Για να αυξήσουν όμως την παραγωγή τους οι επιχειρήσεις απασχολούν πρόσθετο αριθμό εργατών, αγοράζουν μεγαλύτερη ποσότητα πρώτων υλών και αξιοποιούν τον κεφαλαιουχικό τους εξοπλισμό που υποαπασχολείται. Με αυτό τον τρόπο προκαλείται στην οικονομία ένα άλλο κύμα αύξησης των εισοδημάτων και της ζήτησης. Η διαδικασία αυτή συνεχίζεται,

¹² Καράγιωργας, Δ.Π. (1981) *Οι δημοσιονομικοί θεσμοί*, Αθήνα: Παπαζήση.

προκαλώντας αλληπάλλληλα κύματα αύξησης των εισοδημάτων και της ζήτησης, με αποτέλεσμα μετά από μια ορισμένη χρονική περίοδο, να αυξηθούν η παραγωγή και το εισόδημα πολλαπλάσια σε σχέση με την αρχική αύξηση της ζήτησης, που προκάλεσε η μείωση των φόρων. Το συμπέρασμα είναι ότι, για να ενισχύσει τη ζήτηση και να βοηθήσει την οικονομία να βγει από την ύφεση, το κράτος πρέπει να εφαρμόσει πολιτική μείωσης των φόρων.

- iii. Μείωση της ζήτησης σε περιόδους πληθωρισμού ζήτησης. Μέθοδοι μείωσης της ζήτησης είναι η περικοπή των δημοσίων δαπανών, η αύξηση των φόρων η οποία μειώνει τα εισοδήματα των νοικοκυριών και κατά συνέπεια τη ζήτηση των αγαθών. Έτσι το κράτος για να περιορίσει την υπερβάλλουσα ζήτηση και να εξαλείψει τον πληθωρισμό πρέπει να εφαρμόζει πολιτική αύξησης των φόρων. Πιο αποτελεσματικές μορφές φόρου για την καταπολέμηση του πληθωρισμού ζήτησης θεωρούνται ο προσωπικός φόρος στη δαπάνη και οι έμμεσοι φόροι κατανάλωσης, γιατί αυτοί πλήττουν απευθείας και εξ ολοκλήρου την κατανάλωση.

3. Η επιτάχυνση της οικονομικής ανάπτυξης η οποία πραγματοποιείται:

- i. Με την κινητοποίηση της κοινωνικής αποταμίευσης στην έκταση που απαιτείται για την επίτευξη του κοινωνικά επιθυμητού ρυθμού ανάπτυξης
- ii. Με την προώθηση των κατηγοριών επενδύσεων που επιταχύνουν την οικονομική ανάπτυξη.

Οι διαδικασίες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν, μέσω του φορολογικού μηχανισμού, για την πραγματοποίηση των πιο πάνω στόχων οικονομικής ανάπτυξης είναι κυρίως τρεις:

- i. Η πολιτική των προστατευτικών δασμών η οποία επιβάλλει δασμούς σε προϊόντα τα οποία ανταγωνίζονται εγχώρια προϊόντα κλάδων που παρουσιάζουν δυνατότητες ανάπτυξης και που η ανάπτυξή τους θεωρείται επιθυμητή.

- ii. Η πολιτική των φορολογικών κινήτρων.
 - iii. Η υπέρμετρη φορολογική επιβάρυνση των μη παραγωγικών κατηγοριών δαπάνης.
4. Ο μετριασμός των οικονομικών ανισοτήτων μεταξύ των πολιτών. Πιο αποτελεσματικός φόρος για το μετριασμό των ανισοτήτων στη διανομή του εισοδήματος θεωρείται:
- i. ο προοδευτικός φόρος εισοδήματος
 - ii. οι φόροι περιουσίας
 - iii. οι έμμεσοι φόροι κατανάλωσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΕΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΤΩΝ **ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ**

2.1. Η ΦΟΡΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΕΙΔΟΣ **ΤΟΥΣ**

Οι επιχειρήσεις διακρίνονται σε:

1. Ατομικές
2. Εταιρικές: οι οποίες διακρίνονται σε:
 - a. Προσωπικές οι οποίες διακρίνονται σε:
 - i. Ομόρρυθμη
 - ii. Ετερόρρυθμη
 - iii. Συμπλοιοκτησία
 - iv. Συμμετοχική ή αφανής
 - b. Εταιρείες κεφαλαίου οι οποίες διακρίνονται σε:
 - i. Ανώνυμη
 - ii. Εταιρεία περιορισμένης ευθύνης.
3. Συλλογικές.

ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ Ο.Ε¹³

Οι ομόρρυθμες εταιρίες υποβάλλονται σε φόρο εισοδήματος χωρίς να γίνεται διάκριση σε διανεμόμενα και αδιανεμήτα κέρδη, με συντελεστή 25%. Η φορολογική

13

https://el.wikibooks.org/wiki/%CE%95%CE%AF%CE%B4%CE%B7_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%B9%CF%81%CE%B9%CF%8E%CE%BD_%CF%87%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%BA%CF%84%CE%B7%CF%81%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%BF%CE%B9_%CF%84%CF%81%CF%8C%CF%80%CE%BF%CE%B9_%CF%86%CE%BF%CF%81%CE%BF%CE%BB%CF%8C%CE%B3%CE%B7%CF%83%CE%B7%CF%82_%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%82_%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1

υποχρέωση των εταίρων επί των κερδών αυτών εξαντλείται με την καταβολή του φόρου. Οι εταίροι μετέπειτα δεν έχουν το δικαίωμα να συμπεριλάβουν τα κέρδη αυτά στην προσωπική τους δήλωση φόρου εισοδήματος και να ζητήσουν να φορολογηθούν με τις ισχύουσες διατάξεις περί φορολογίας εισοδήματος.

Ο υπολογισμός των φορολογητέων κερδών γίνεται ως εξής: σε φόρο εισοδήματος υποβάλλεται το σύνολο των κερδών της ομόρρυθμης εταιρείας, ανεξάρτητα από την πηγή προέλευσής του, εκτός από τα παρακάτω ποσά¹⁴:

1. Τα κέρδη τα οποία απαλλάσσονται του φόρου ή φορολογούνται αυτοτελώς.
2. Τα κέρδη τα οποία προέρχονται από μερίσματα ανώνυμων εταιριών ή συνεταιρισμών ή αμοιβαίων κεφαλαίων ή από μερίδια εταιρείας περιορισμένης ευθύνης ή από συμμετοχή σε ομόρρυθμη εταιρεία και ετερόρρυθμη εταιρεία.
3. Την επιχειρηματική αμοιβή η οποία αφαιρείται από τα κέρδη που απομένουν μετά τις μειώσεις των προηγούμενων περιπτώσεων.

Υπάρχει ένας συμπληρωματικός Φόρος 3% ενώ γίνεται έκπτωση των παρακρατημένων και προκαταβλημένων φόρων με:

1. Τον φόρο που παρακρατήθηκε ή προκαταβλήθηκε.
2. Τον φόρο που αποδεδειγμένα καταβλήθηκε στην αλλοδαπή για το εισόδημα που προέκυψε σε αυτή και υπόκειται σε φόρο.
3. Την προκαταβολή φόρου εισοδήματος.

14

https://el.wikibooks.org/wiki/%CE%95%CE%AF%CE%B4%CE%B7_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%B9%CF%81%CE%B9%CF%8E%CE%BD_%CF%87%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%BA%CF%84%CE%B7%CF%81%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%BF%CE%B9_%CF%84%CF%81%CF%8C%CF%80%CE%BF%CE%B9_%CF%86%CE%BF%CF%81%CE%BF%CE%BB%CF%8C%CE%B3%CE%B7%CF%83%CE%B7%CF%82_%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%82_%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1

ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ Ε.Ε.

Οι φορολογικοί συντελεστές και υπολογισμός του φόρου για την Ε.Ε. γίνεται ως εξής¹⁵:

Τα καθαρά κέρδη των ετερόρρυθμων εταιρειών φορολογούνται με συντελεστή 22% για τη χρήση 2006 ενώ για τις διαχειριστικές χρήσεις από 01.01.07 και μετά φορολογούνται με συντελεστή 20%. Για να βρεθούν τα κέρδη που φορολογούνται θα πρέπει να αφαιρεθούν από τα κέρδη της χρήσης τα εξής ποσά:

1. Τα κέρδη τα οποία απαλλάσσονται από το φόρο ή φορολογούνται αυτοτελώς.
2. Τα κέρδη τα οποία προέρχονται από μερίσματα ημεδαπών ανώνυμων εταιρειών ή συνεταιρισμών ή κερδών αμοιβαίων κεφαλαίων ή κερδών από μερίδια εταιρείας περιορισμένης ευθύνης ή από συμμετοχή σε ομόρρυθμες ή ετερόρρυθμες εταιρείες κ.λπ.

Οι ομόρρυθμοι εταίροι και οι κοινωνοί φυσικά πρόσωπα λαμβάνουν ως αντάλλαγμα της προσωπικής τους εργασίας ένα πλασματικό ποσό που ονομάζεται επιχειρηματική αμοιβή. Πρόκειται δηλαδή για υποτιθέμενο εισόδημα που αποκτούν οι τρεις ομόρρυθμοι εταίροι ή οι τρεις κοινοί με τα μεγαλύτερα ποσοστά συμμετοχής στην ομόρρυθμη ή ετερόρρυθμη εταιρεία. Είναι υποχρεωτική η αφαίρεση της επιχειρηματικής αμοιβής από τα συνολικά κέρδη της Ε.Ε. ανεξάρτητα αν κάποιος από τους δικαιούχους εταίρους αυτής δεν επιθυμεί να λάβει επιχειρηματική αμοιβή. Σε περίπτωση συμμετοχής του υπόχρεου φυσικού προσώπου, ως ομόρρυθμου εταίρου σε περισσότερες εταιρείες, αυτός δικαιούται επιχειρηματική αμοιβή, μόνο από εκείνη την εταιρεία, που αυτός από

15

https://el.wikibooks.org/wiki/%CE%95%CE%AF%CE%B4%CE%B7_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%B9%CF%81%CE%B9%CF%8E%CE%BD_%CF%87%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%BA%CF%84%CE%B7%CF%81%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%BF%CE%B9_%CF%84%CF%81%CF%8C%CF%80%CE%BF%CE%B9_%CF%86%CE%BF%CF%81%CE%BF%CE%BB%CF%8C%CE%B3%CE%B7%CF%83%CE%B7%CF%82_%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%82_%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1

την συμμετοχή του αποκτά τα μεγαλύτερα καθαρά κέρδη. Η επιχειρηματική αμοιβή προσδιορίζεται με την εφαρμογή του ποσοστού συμμετοχής του κάθε δικαιούχου εταίρου στο 50% των κερδών της εταιρείας που δηλώθηκαν με την αρχική δήλωση, είτε αυτή είναι εμπρόθεσμη είτε είναι εκπρόθεσμη. Άρα η επιχειρηματική αμοιβή υπολογίζεται και επί των δηλούμενων με την αρχική δήλωση λογιστικών διαφορών. Βέβαια τονίζεται ότι η επιχειρηματική αμοιβή δεν θα υπολογίζεται στα επιπλέον κέρδη που τυχόν προκύψουν από μελλοντικό φορολογικό έλεγχο, αλλά στο σύνολό τους τα κέρδη αυτά φορολογούνται με συντελεστή 22% ή 20%, ανάλογα¹⁶.

ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ Ε.Π.Ε.

Αντικείμενο φόρου για τις Εταιρίες Περιορισμένης Ευθύνης είναι το συνολικό καθαρό εισόδημα ή κέρδος που προέρχεται από δραστηριότητά της στην ημεδαπή ή αλλοδαπή και τα κέρδη που διανέμουν λαμβάνονται από το υπόλοιπο των κερδών που απομένει μετά την αφαίρεση του αναλογούντος φόρου εισοδήματος. Ο συντελεστής φορολογίας των κερδών της Εταιρίας Περιορισμένης Ευθύνης είναι 35% και εφαρμόζεται στα καθαρά κέρδη που απομένουν μετά την αφαίρεση από τα συνολικά καθαρά κέρδη επιχειρηματικής αμοιβής για φυσικά πρόσωπα, διαχειριστές εταίρους και μέχρι τρεις, οι οποίοι συμμετέχουν στην εταιρεία με τα μεγαλύτερα ποσοστά συμμετοχής. Άρα τα κέρδη των Εταιριών Περιορισμένης Ευθύνης φορολογούνται στο όνομα του νομικού προσώπου στο σύνολό τους εάν δεν υπάρχει διαχειριστής εταίρος και σε περίπτωση ύπαρξης των διαχειριστών εταίρων στο υπόλοιπο των κερδών που απομένει μετά την αφαίρεση της επιχειρηματικής αμοιβής των δικαιούμενων.

Με την επιβολή του φόρου αυτού στο όνομα του νομικού προσώπου της Εταιρίας Περιορισμένης Ευθύνης εξαντλείται η φορολογική υποχρέωση επί των κερδών αυτών

¹⁶

https://el.wikibooks.org/wiki/%CE%95%CE%AF%CE%B4%CE%B7_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%B9%CF%81%CE%B9%CF%8E%CE%BD_%CF%87%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%BA%CF%84%CE%B7%CF%81%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%BF%CE%B9_%CF%84%CF%81%CF%8C%CF%80%CE%BF%CE%B9_%CF%86%CE%BF%CF%81%CE%BF%CE%BB%CF%8C%CE%B3%CE%B7%CF%83%CE%B7%CF%82_%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%82_%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1

των εταίρων που συμμετέχουν στις εταιρίες αυτές. Με το άρθρο του Ν. 3091/2002 καταργείται η αφαίρεση της επιχειρηματικής αμοιβής των διαχειριστών εταίρων της Εταιρίας Περιορισμένης Ευθύνης με συνέπεια το σύνολο των κερδών της ΕΠΕ να φορολογείται με συντελεστή 35%. Οι νέες αυτές διατάξεις έχουν εφαρμογή για τις διαχειριστικές χρήσεις της ΕΠΕ που αρχίζουν από 1/1/2003 και μετά.

ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ Α.Ε.

Με το Ν.2065/1992 υπήρξε μεταβολή στον τρόπο με τον οποίο φορολογούνται οι Ανώνυμες Εταιρίες. Με το νέο καθεστώς ολόκληρο το φορολογητέο εισόδημα της Ανώνυμης Εταιρίας φορολογείται στο όνομα του νομικού προσώπου, οι δε μέτοχοι, μέλη του Δ.Σ., διευθυντές και το προσωπικό λαμβάνουν τα μερίσματα, τα ποσοστά και τις αμοιβές από το υπόλοιπο των κερδών που απομένει μετά την αφαίρεση του αναλογούντος φόρου εισοδήματος. Με την καταβολή του φόρου επ' ονόματι του νομικού προσώπου υπάρχει πλήρης εξάντληση της φορολογικής υποχρέωσης της εταιρίας, των μετόχων, των μελών του Δ.Σ. και λοιπών δικαιούχων. Στα διανεμόμενα κέρδη με τη μορφή μερισμάτων, αμοιβών και ποσοστών των μελών του Δ.Σ., αμοιβών στους εργαζόμενους δεν προβλέπεται από το νόμο παρακράτηση φόρου, άρα οι δικαιούχοι λαμβάνουν τα εισοδήματα καθαρά κι επίσης δεν προβλέπεται περαιτέρω φορολογία των εισοδημάτων αυτών. Στη δήλωση φορολογίας εισοδήματος, οι δικαιούχοι δεν μπορούν σε καμία περίπτωση να συμπεριλάβουν αυτά τα εισοδήματα, ανεξάρτητα από το ύψος μεγάλο ή μικρό και ούτε να τα συναθροίσουν με τα άλλα εισοδήματά τους και να φορολογηθούν συμψηφίζοντας το ποσό του φόρου που έχει καταβληθεί στο όνομα του νομικού προσώπου της Ανώνυμης Εταιρίας¹⁷.

17

https://el.wikibooks.org/wiki/%CE%95%CE%AF%CE%B4%CE%B7_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%B9%CF%81%CE%B9%CF%8E%CE%BD_%CF%87%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%BA%CF%84%CE%B7%CF%81%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%BF%CE%B9_%CF%84%CF%81%CF%8C%CF%80%CE%BF%CE%B9_%CF%86%CE%BF%CF%81%CE%BF%CE%BB%CF%8C%CE%B3%CE%B7%CF%83%CE%B7%CF%82_%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%82_%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1

Από τον ισολογισμό της Ανώνυμης Εταιρίας προκύπτουν τα συνολικά πραγματικά καθαρά κέρδη. Από τα συνολικά αυτά κέρδη αφαιρείται η τυχόν ζημία του προηγούμενου έτους ή των προηγούμενων πέντε ετών κατά περίπτωση. Επίσης από την συμμετοχή σε άλλες εταιρίες αφαιρούνται τα μερίσματα ή τα κέρδη, διότι τα εισοδήματα αυτά φορολογούνται στις εταιρίες που πραγματοποιήθηκαν. Στη συνέχεια στα ίδια αυτά συνολικά κέρδη προστίθενται και τα έξοδα που δεν αναγνωρίζονται ως φορολογικά προς έκπτωση και αφαιρούνται τα τυχόν αφορολόγητα αποθεματικά διαφόρων αναπτυξιακών νόμων και το υπόλοιπο που απομένει φορολογείται με συντελεστή 35%. Στη συνέχεια τα κέρδη που απομένουν μετά την αφαίρεση του φόρου κατά ένα μέρος διανέμονται και κατά ένα άλλο μέρος παραμένουν στην εταιρία ως αποθεματικά ή ως υπόλοιπο κερδών εις νέο. Τα κέρδη που διανέμονται ονομάζονται και εισοδήματα από μικτές αξίες. Για τα κέρδη αυτά, όταν καταβάλλονται δεν γίνεται καμία παρακράτηση φόρου. Όταν διανέμονται αφορολόγητα αποθεματικά διαφόρων αναπτυξιακών νόμων τότε αυτά φορολογούνται κατά το χρόνο της διανομής με συντελεστή 35% μετά την αναγωγή φυσικά σε μικρό ποσό με την προσθήκη του φόρου που αναλογεί. Όταν κεφαλοποιούνται τέτοια αποθεματικά επιβάλλεται φόρος 5% για τις Ανώνυμες Εταιρίες με εισαγμένες μετοχές και 1% για τις υπόλοιπες Ανώνυμες Εταιρίες. Σε περίπτωση που η Ανώνυμη Εταιρία έχει εισοδήματα και από ακίνητα, τότε επιβάλλεται συμπληρωματικός φόρος 3% στο συνολικό ακαθάριστο εισόδημα από τα ακίνητα. Δηλαδή όλο το εισόδημα από εκμίσθωση οικοδομών και από εκμίσθωση γαιών που δεν απαλλάσσονται του φόρου, αθροιστικά λαμβανόμενο, υπόκειται και σε συμπληρωματικό φόρο 30%. Το ποσό του συμπληρωματικού φόρου δεν μπορεί να είναι μεγαλύτερο από τον κύριο φόρο, που αναλογεί στο συνολικό φορολογητέο εισόδημα της Ανώνυμης Εταιρίας. Αν η Ανώνυμη Εταιρία απαλλάσσεται από τον κύριο φόρο, τότε απαλλάσσεται και από τον συμπληρωματικό φόρο. Τα ποσά που αφαιρούνται από τον κύριο φόρο είναι¹⁸:

18

https://el.wikibooks.org/wiki/%CE%95%CE%AF%CE%B4%CE%B7_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%B9%CF%81%CE%B9%CF%8E%CE%BD_%CF%87%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%BA%CF%84%CE%B7%CF%81%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%BF%CE%B9_%CF%84%CF%81%CF%8C%CF%80%CE%BF%CE%B9_%CF%86%CE%BF%CF%81%CE%BF%CE%BB%CF%8C%CE%B3%CE%B7%CF%83%CE%B7%CF%82_%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%82_%CF%83%CF

1. Ο φόρος που τυχόν παρακρατήθηκε.
2. Ο προκαταβλητέος φόρος, δηλαδή ο φόρος που είχε προκαταβληθεί μέσα στον προηγούμενο χρόνο και αφορούσε τα εισοδήματα της χρήσης για την οποία γίνεται λόγος.
3. Ο φόρος που αναλογεί στο μέρος των κερδών που έχουν φορολογηθεί κατά ειδικό τρόπο με εξάντληση της φορολογικής υποχρέωσης όταν αυτά διανέμονται και με τα οποία έχουν προσαυξηθεί τα υποκείμενα σε φορολογία κέρδη της Ανώνυμης Εταιρίας.

Το τελικό ποσό που απομένει, μετά τις προσθέσεις και τις αφαιρέσεις από τον κύριο φόρο, είναι το ποσό του φόρου που οφείλει να καταβάλλει η Ανώνυμη Εταιρία στην Εφορία για τα κέρδη της χρήσης.

2.2. ΝΕΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ

ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ 4387

Με το νόμο 4387¹⁹ εισήχθησαν νέες διατάξεις και νέα κλίμακα φορολογίας εισοδήματος των φυσικών προσώπων, που αφορούν:

1. Τους συνταξιούχους,
2. Τους μισθωτούς
3. Τις ατομικές επιχειρήσεις
4. Τους αγρότες

%84%CE%B7%CE%BD_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1

¹⁹ Νόμος 4387 ΦΕΚ 85 Α', 12/05/2016

**Πίνακας 2: Η νέα Κλίμακα Φορολογίας Εισοδήματος των Φυσικών προσώπων από
1/01/2016**

Κλίμακιο εισοδήματος	Φορολογικός συντελεστής %	Φόρος κλιμακίου	Σύνολο	
			Εισοδήματος	Φόρου
			€	€
20.000	22%	4.400	20.000	4.400
10.000	29%	2.900	30.000	7.300
10.000	37%	3.700	40.000	11.000
Υπερβάλλον	45%			

ΠΗΓΗ: <http://www.skai.gr/news/business/article/314645/to-neo-forologiko-apla-kai-katanoita/>

Για να κατανοηθεί καλύτερα η κλίμακα θα παραθέσουμε δύο παραδείγματα που αφορούν τις ατομικές επιχειρήσεις²⁰.

Έστω ότι τα Καθαρά Κέρδη από μία ατομική επιχείρηση είναι 25.000 €. Μέχρι τις 20.000 € ο συντελεστής του φόρου είναι 22% και ο φόρος είναι 4.400 €. Για το υπόλοιπο ποσό των 5.000€ ο συντελεστής φόρου είναι 29% και ο αναλογούμενος φόρος 1.450€.

Συνεπώς η επιχείρηση θα καταβάλει φόρους 5.850€.

Έστω ότι τα Καθαρά Κέρδη από μία ατομική επιχείρηση είναι 51.000 €. Μέχρι τις 40.000 € ο συντελεστής του φόρου είναι 37% και ο φόρος είναι 11.000 €. Για το υπόλοιπο ποσό των 11.000€ ο συντελεστής φόρου είναι 45% και ο αναλογούμενος φόρος 4.950€.

²⁰ <http://www.skai.gr/news/business/article/314645/to-neo-forologiko-apla-kai-katanoita/>

Συνεπώς η επιχείρηση θα καταβάλει φόρους 14.950€.

Εταιρείες οι οποίες τηρούν απλογραφικά βιβλία Β΄ Κατηγορίας ο συντελεστής φόρου για τα κέρδη τους είναι στο 29%. Στον παρακάτω πίνακα εμφανίζεται ένα παράδειγμα. Παρατηρούμε λοιπόν ότι στα κέρδη από 5.000€ μέχρι 60.000 υπάρχει πρόσθετος φόρος από 150€ έως 1.100€. Όμως για τα κέρδη πάνω από 100.000€ υπάρχει μείωση του φόρου από 500€ έως 4.500€ με το νέο φορολογικό συντελεστή.

Πίνακας 3: Παράδειγμα φορολογίας προσωπικών εταιρειών με απλογραφικά (Β΄ Κατηγορίας) βιβλία

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ ΜΕ ΑΠΛΟΓΡΑΦΙΚΑ (Β΄ ΚΑΤ) ΒΙΒΛΙΑ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΙΣ ΝΕΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟ					
ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ ΦΟΡΟΛΟΓΗΤΕΑ	ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ			ΝΕΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ	
	26%	33%	ΣΥΝΟΛΟ	29%	ΔΙΑΦΟΡΑ
200.000€	13.000€	49.500€	62.500€	58.000€	ΦΟΡΟΣ -4.500€
100.000€	13.000€	16.500€	29.500€	29.000€	ΦΟΡΟΣ -500€
60.000€	13.000€	3.300€	16.300€	17.400€	ΦΟΡΟΣ +1.100€
30.000€	7.800€	0€	7.800€	8.700€	ΦΟΡΟΣ +900€
10.000€	2.600€	0€	2.600€	2.900€	ΦΟΡΟΣ +300€
5.000€	1.300€	0€	1.300€	1.450€	ΦΟΡΟΣ +150€

ΠΗΓΗ: <http://www.skai.gr/news/business/article/314645/to-neo-forologiko-apla-kai-katanoita/>

2.3. ΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ ΣΤΗΝ Ε.Ε.

Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν είναι να επιβάλει φόρους ή να καθορίζει τους φορολογικούς συντελεστές αλλά να εποπτεύει τους φορολογικούς κανόνες των κρατών-μελών ώστε αυτοί να συνάδουν με ορισμένες πρακτικές της όπως²¹:

1. Την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης και της απασχόλησης.
2. Τη διασφάλιση της ελεύθερης ροής αγαθών, υπηρεσιών και κεφαλαίου σε όλη την Ένωση (εντός της ενιαίας αγοράς).
3. Την εγγύηση ότι οι επιχειρήσεις σε μια χώρα δεν έχουν αθέμιτο πλεονέκτημα έναντι των ανταγωνιστών τους σε άλλη χώρα.
4. Ότι οι φόροι δεν εισάγουν διακρίσεις σε βάρος καταναλωτών, εργαζομένων ή επιχειρήσεων άλλων χωρών της Ε.Ε.

Ωστόσο, παρότι δεν επιβάλει φόρους απαιτεί όλα τα κράτη-μέλη να συμφωνούν ομόφωνα ούτως ώστε να διασφαλίζονται ότι λαμβάνονται υπόψη τα συμφέροντα κάθε χώρας της Ε.Ε. Πιο αναλυτικά για κάποιους φόρους όπως ο ΦΠΑ και οι φόροι για τη βενζίνη, τα προϊόντα καπνού και τα αλκοολούχα ποτά (ειδικοί φόροι κατανάλωσης), και τα 28 κράτη μέλη έχουν συμφωνήσει στη γενικότερη εναρμόνιση των κανόνων τους και των ελάχιστων συντελεστών, ώστε να αποτρέπεται η στρέβλωση του ανταγωνισμού σε διασυνοριακό επίπεδο εντός της Ε.Ε.

Επιπρόσθετα, ο βασικό μέλημα της Ε.Ε. είναι η διασφάλιση ορισμένων αρχών όπως η απαγόρευση των διακρίσεων και η ελεύθερη κυκλοφορία στην ενιαία αγορά, που αφορά τους φόρους εταιριών και εισοδήματος. Στο πλαίσιο αυτό για να αντιμετωπίσουν τη φοροδιαφυγή χρειάζεται όλα τα κράτη-μέλη να ακολουθούν συντονισμένη προσέγγιση σε επίπεδο Ε.Ε.

Εξαιτίας του ότι οι οικονομίες των κρατών-μελών της Ε.Ε. είναι αλληλεξαρτώμενες, η Ε.Ε. παρόλο που δεν ελέγχει το πώς το κάθε κράτος -μέλος δαπανάει τα φορολογικά του έσοδα, εντούτοις λόγω του ότι εάν μία χώρα δημιουργεί υπερβολικό χρέος από τις υπερβολικές δαπάνες που έχει και κινδυνεύει η οικονομική

²¹ https://europa.eu/european-union/topics/taxation_el

ανάπτυξη των άλλων κρατών-μελών, συντονίζει τις οικονομικές πολιτικές της με βάση τις συστάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Μερικές από αυτές τις συστάσεις αφορούν τις εθνικές φορολογικές πολιτικές και επιδιώκουν να τις καταστήσουν δικαιότερες, αποτελεσματικότερες και ευνοϊκότερες για την ανάπτυξη.

Οι φόροι φυσικών προσώπων και εταιρειών εμπίπτουν κυρίως στην αρμοδιότητα των μεμονωμένων κρατών μελών της Ε.Ε. Ωστόσο, βάσει των κανόνων της Ε.Ε., οι φόροι αυτοί δεν πρέπει να θέτουν εμπόδια στην κινητικότητα σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Τα άτομα που μετακινούνται σε άλλη χώρα της Ε.Ε. ή οι εταιρείες που πραγματοποιούν διασυνοριακές επενδύσεις ενδεχομένως να πρέπει να καταβάλλουν φόρους σε δύο ή περισσότερες χώρες ή να βρίσκονται αντιμέτωποι με πολύπλοκες διοικητικές διαδικασίες²².

Παρόλο που έχουν συναφθεί συμφωνίες μεταξύ των περισσότερων χωρών της ΕΕ για την εξάλειψη της διπλής φορολόγησης, οι συμφωνίες αυτές μπορεί να μην καλύπτουν όλους τους φόρους ή όλες τις διασυνοριακές καταστάσεις ή να μην εφαρμόζονται αποτελεσματικά στην πράξη. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή λαμβάνει διάφορα μέτρα για την επίλυση αυτών των προβλημάτων, από την πρόταση συντονισμένων λύσεων σε κυβερνήσεις έως τη λήψη νομικών μέτρων, εφόσον χρειάζεται, σε περίπτωση διακρίσεων ή παραβίασης της ενωσιακής νομοθεσίας.

Όσο αναφορά τη φοροδιαφυγή, η νομοθεσία που επικρατεί σε μία χώρα της Ε.Ε. δεν μπορεί να δίνει τη δυνατότητα στους κατοίκους της να φοροδιαφεύγουν σε μία άλλη χώρα. Επειδή δε υπάρχει φοροδιαφυγή σε όλες τις χώρες, αλλά αλλάζει το μέγεθός της, η Ε.Ε. έχει συγκεκριμένο σχέδιο δράσης όπως:

1. Έχει δημιουργήσει κανόνες ώστε να γίνεται ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των χωρών της
2. Έχει αναπτύξει ένα μηχανισμό που αντιδράει γρήγορα ώστε να καταπολεμήσει την απάτη στον τομέα του ΦΠΑ.

Επιπρόσθετα, δίνει μεγάλη σημασία στη δίκαιη φορολογία των εταιριών. Δεδομένου ότι μερικές χώρες εμφανίζουν κενά στα φορολογικά τους συστήματα, πράγμα

²² https://europa.eu/european-union/topics/taxation_el

που το εκμεταλλεύονται ορισμένες επιχειρήσεις και προσπαθούν να μειώσουν τις φορολογικές τους οφειλές, η Ε.Ε. έχει αναπτύξει ένα στενό συντονισμό και ανταλλάσσει πληροφορίες με τις διάφορες φορολογικές διοικήσεις στοχεύοντας στο να προλαμβάνει τέτοιου είδους ενέργειες. Για να το πετύχει όμως αυτό έχει διασφαλίσει ότι τα κράτη μέλη έχουν δίκαιη φορολογία για τις επιχειρήσεις τους και δεν προσπαθούν να προσελκύσουν με αθέμιτο τρόπο εταιρίες από άλλα κράτη-μέλη της Ε.Ε. Για να διασφαλιστεί αυτό τα κράτη-μέλη έχουν συμφωνήσει σε έναν κώδικα δεοντολογίας που τους δεσμεύει να μην πραγματοποιούν τέτοιου είδους πρακτικές.

2.4. ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΚΑΙ ΚΡΑΤΩΝ-ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ Ε.Ε.

Στο κεφάλαιο αυτό θα μελετήσουμε την εξέλιξη της φορολογίας των κρατών μελών της Ε.Ε. και της Ελλάδας συμπεριλαμβανομένης. Αυτό θα μας επιτρέψει να διαπιστώσουμε ποια είναι η κατάσταση της οικονομίας των χωρών.

Όπως παρατηρούμε από τον παρακάτω πίνακα, η Ελλάδα από το 2000 και εξής έχει αυξήσει τα έσοδά της από την φορολογία. Πιο συγκεκριμένα από 32,6% που ήταν το 2006 έφτασε στα 37,1% το 2013, μία άνοδος κατά 4,5%.

Η χώρα που σημείωσε τη μεγαλύτερη πτώση είναι η Βουλγαρία, από 31,7% το 2004 στο 28,1% το 2013. Πτώση επίσης είχαν και η Σουηδία, η Σλοβακία, η Νορβηγία, η Πολωνία, η Λιθουανία, η Ισπανία, η Ισλανδία και η Ιρλανδία.

Οι χώρες με τη μεγαλύτερη αύξηση των φορολογικών τους εσόδων είναι η Πορτογαλία με 4,1% αύξηση, η Ιταλία με 4%, η Γαλλία με 3,4%, η Μάλτα με 2,6%, το Λουξεμβούργο με 2,4% και η Φιλανδία και το Βέλγιο με 2% αύξηση.

Πίνακας 4: Εξέλιξη των φορολογικών εσόδων των κρατών μελών της Ε.Ε.

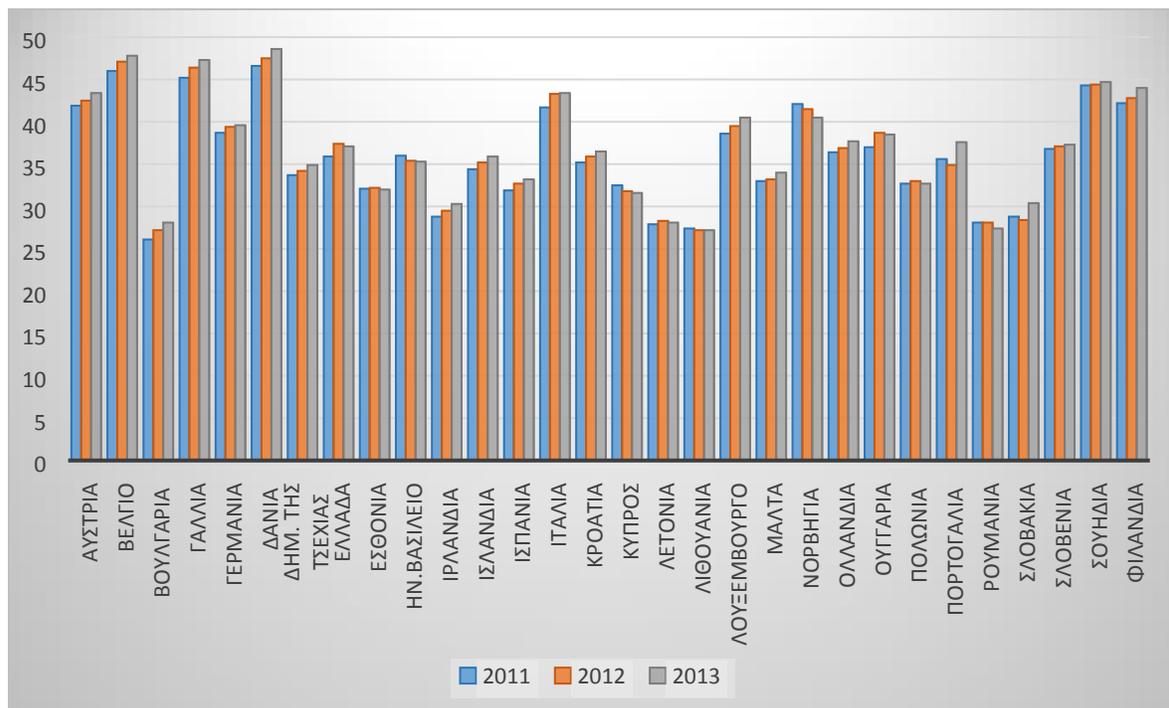
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ΑΥΣΤΡΙΑ	43,2	42,1	41,5	41,5	42,4	42	41,8	41,9	42,5	43,4
ΒΕΛΓΙΟ	45,8	45,6	45,3	45,1	45,6	44,9	45,3	46	47,1	47,8
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	31,7	30,8	30,3	32,2	31,4	28,1	27	26,1	27,2	28,1
ΓΑΛΛΙΑ	43,9	44,5	44,9	44,3	44,3	43,9	44,1	45,2	46,4	47,3
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	38,6	38,6	38,8	38,9	39,2	39,7	38,3	38,7	39,4	39,6
ΔΑΝΙΑ	47,9	49,4	47,8	17,7	46,1	46,5	46,6	46,6	47,5	48,6
ΔΗΜ. Της ΤΣΕΧΙΑΣ	34,6	34,2	33,9	34,4	33,1	32,1	32,6	33,7	34,2	34,9
ΕΛΛΑΔΑ			32,6	33,5	33,7	32,9	34	35,9	37,4	37,1
ΕΣΘΟΝΙΑ	31,2	30	30,5	31,2	31,4	35,1	33,4	32,1	32,2	32
ΗΝ.ΒΑΣΙΛΕΙΟ	35,5	36	36,6	36,2	37,7	35	35,5	36	35,4	35,3
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	31	31,5	32,9	32,3	30,5	29,3	29	28,8	29,5	30,3
ΙΣΛΑΝΔΙΑ	36,6	39,4	40,5	38,8	35,2	32,1	33,4	34,4	35,2	35,9
ΙΣΠΑΝΙΑ	34,9	35,9	36,7	37,1	32,9	30,6	32,1	31,9	32,7	33,2
ΙΤΑΛΙΑ	39,4	39,2	40,3	41,6	41,5	42	41,7	41,7	43,3	43,4
ΚΡΟΑΤΙΑ	36,4	36,2	36,8	37,1	36,8	36,4	36,1	35,2	35,9	36,5
ΚΥΠΡΟΣ	30,1	32,1	32,7	36,8	35,5	32,5	32,6	32,5	31,8	31,6
ΛΕΤΟΝΙΑ	27,6	28	28,9	28,4	28	27,4	27,6	27,9	28,3	28,1
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	29	29,2	30	30	30,6	30,2	28,5	27,4	27,2	27,2
ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	38,1	39,2	37,2	38,2	38,2	40,2	39,1	38,6	39,5	40,5
ΜΑΛΤΑ	31,4	33	33,3	34,1	33,4	33,8	32,5	33	33,2	34
ΝΟΡΒΗΓΙΑ	42,4	42,6	42,9	42,2	41,5	41,2	42	42,1	41,5	40,5
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	36,3	36,5	37,3	36,9	37,1	35,9	36,7	36,4	36,9	37,7
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	37,3	37	36,9	39,8	39,8	39,4	37,7	37	38,7	38,5
ΠΟΛΩΝΙΑ	33	34	34,6	35,5	35,2	32,3	32,2	32,7	33	32,7
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	33,5	34,3	34,9	35,2	35,1	33,6	33,9	35,6	34,9	37,6
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	27,7	28,3	29	29,6	28,3	27,2	27,1	28,1	28,1	27,4
ΣΛΟΒΑΚΙΑ	31,4	31,2	29,3	29,2	29,1	28,9	28,2	28,8	28,4	30,4
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	37,7	38,2	37,9	37,3	36,8	36,7	37,2	36,8	37,1	37,3
ΣΟΥΗΔΙΑ	46,5	47,5	46,8	45,8	44,9	45,1	45	44,3	44,4	44,7
ΦΙΛΑΝΔΙΑ	42	42,3	42,3	41,6	41,3	41,1	40,9	42,2	42,8	44

ΠΗΓΗ: http://ec.europa.eu/taxation_customs/business/economic-analysis-taxation/taxation-trends-eu-union/country-chapters_en

Εάν συγκρίνουμε τα τελευταία τρία χρόνια (2011-2013) διαπιστώνουμε ότι η Δανία έχει κατά μέσο όρο τη μεγαλύτερη αύξηση στα φορολογικά της έσοδα. Ακολουθούν το Βέλγιο, η Γαλλία, η Σουηδία, η Φιλανδία και η Ιταλία.

Κατά το 2013 το μεγαλύτερο ποσοστό εσόδων το έχει η Δανία ενώ το μικρότερο η Λιθουανία και η Ρουμανία.

Διάγραμμα 1: Εξέλιξη των φορολογικών εσόδων των κρατών μελών της Ε.Ε.

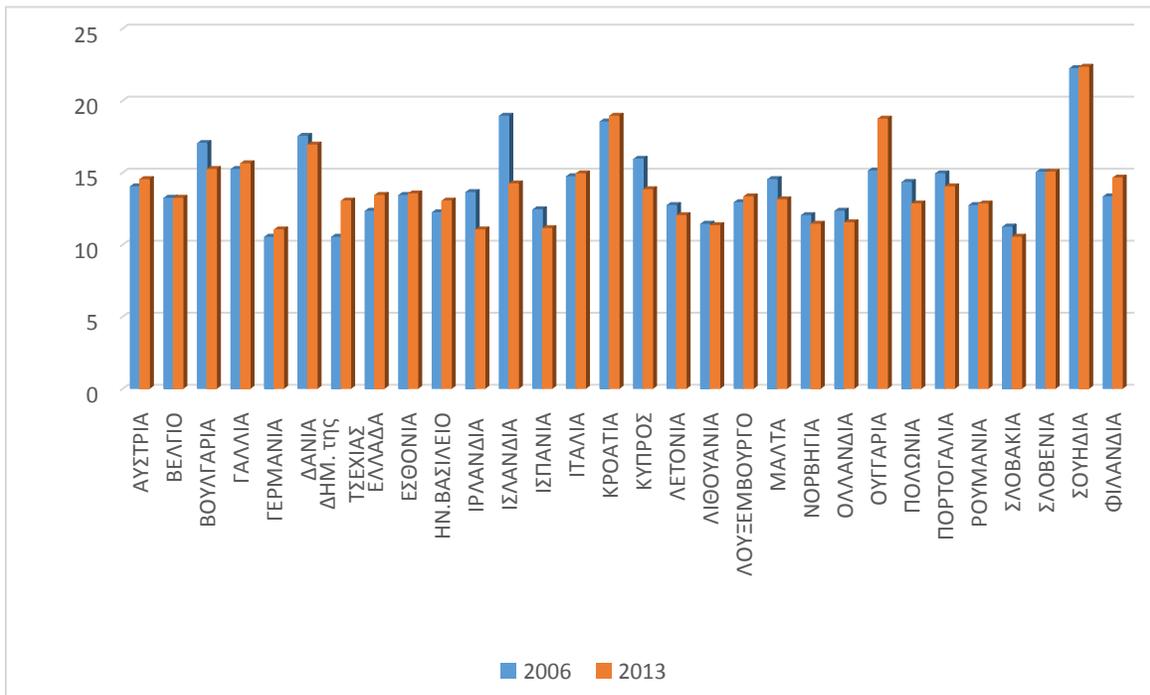
Στον παρακάτω πίνακα παρατηρούμε τα έσοδα των κρατών – μελών της Ε.Ε. από τους έμμεσους φόρους στο σύνολο των φορολογικών εσόδων. Στην Ελλάδα παρατηρείται μία αύξησή τους από το 2006 έως και το 2013 κατά 1,1%. Ωστόσο τη μεγαλύτερη αύξηση των έμμεσων φόρων την παρατηρούμε στην Ουγγαρία με 3,6% αύξηση και στη Δημοκρατία της Τσεχίας με 2,5%. Η μεγαλύτερη μείωση σημειώνεται στην Ιρλανδία με 2,6% μείωση, στην Κύπρο με 2,1%, στην Βουλγαρία με 1,8%, στην Πολωνία με 1,5%, στη Μάλτα με 1,4% και στην Ισπανία με 1,3% μείωση.

Πίνακας 5: Έμμεσοι φόροι

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ΑΥΣΤΡΙΑ	14	13,9	14	14,4	14,3	14,4	14,6	14,5
ΒΕΛΓΙΟ	13,2	13,1	12,9	12,8	13,1	13,1	13,4	13,2
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	17	16,4	17,3	14,9	14,8	14,2	15,2	15,2
ΓΑΛΛΙΑ	15,2	15	14,8	15	14,8	15,2	15,4	15,6
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	10,5	10,9	10,9	11,4	10,9	11,1	11,1	11
ΔΑΝΙΑ	17,5	17,7	16,7	16,6	16,5	16,6	16,7	16,9
ΔΗΜ. της ΤΣΕΧΙΑΣ	10,5	10,7	10,5	11	11,3	12,1	12,5	13
ΕΛΛΑΔΑ	12,3	12,7	12,7	11,8	12,6	13,5	13,1	13,4
ΕΣΘΟΝΙΑ	13,4	13,4	12,1	14,7	13,8	13,7	14	13,5
ΗΝ.ΒΑΣΙΛΕΙΟ	12,2	12,2	11,8	11,3	12,4	12,9	12,9	13
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	13,6	13,1	12,2	10,9	11	10,4	10,7	11
ΙΣΛΑΝΔΙΑ	18,9	17,8	15	13,3	13,6	13,7	14,3	14,2
ΙΣΠΑΝΙΑ	12,4	11,7	9,8	8,7	10,4	10,1	10,5	11,1
ΙΤΑΛΙΑ	14,7	14,5	13,7	13,6	14,1	14,2	15,2	14,9
ΚΡΟΑΤΙΑ	18,5	18,2	18	17,2	18	17,5	18,3	18,9
ΚΥΠΡΟΣ	15,9	17,4	16,7	14,4	14,6	13,9	14	13,8
ΛΕΤΟΝΙΑ	12,7	12	10,6	10,8	11,6	11,7	11,9	12
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	11,4	11,7	11,7	11,6	12	11,8	11,4	11,3
ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	12,9	13,4	12,5	12,8	12,4	12,4	12,8	13,3
ΜΑΛΤΑ	14,5	14,3	14	13,5	13,1	13,4	13,1	13,1
ΝΟΡΒΗΓΙΑ	12	12,3	11	11,8	11,9	11,5	11,2	11,4
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	12,3	12,2	11,9	11,3	11,6	11,2	11,1	11,5
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	15,1	16	15,8	16,6	17,7	17,5	18,8	18,7
ΠΟΛΩΝΙΑ	14,3	14,6	14,6	13	13,7	13,9	13,1	12,8
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	14,9	14,5	14,1	12,7	13,3	14	14	14
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	12,7	12,5	11,8	10,8	11,9	13	13,2	12,8
ΣΛΟΒΑΚΙΑ	11,2	11,2	10,6	10,5	10,2	10,7	10,1	10,5
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	15	14,7	14,1	13,7	14,1	14	14,4	15
ΣΟΥΗΔΙΑ	22,2	22,2	22,5	22,8	22,4	22,1	22,3	22,3
ΦΙΛΑΝΔΙΑ	13,3	12,8	12,5	13	13	13,9	14,2	14,6

ΠΗΓΗ: http://ec.europa.eu/taxation_customs/business/economic-analysis-taxation/taxation-trends-eu-union/country-chapters_en

Διάγραμμα 2: Σύγκριση των έμμεσων φόρων των κρατών της Ε.Ε. 2006 και 2013

Τους περισσότερους έμμεσους φόρους τους έχει η Σουηδία που από το 2006 έως και το 2013 δεν τους έχει μειώσει, ενώ ακολουθεί η Κροατία που επίσης δεν έχει αλλάξει κάτι στους έμμεσους φόρους. Όμως η Ουγγαρία που ακολουθεί έχει σαφώς κατά το 2013 σε σύγκριση με το 2006 αυξήσει κατά πολύ την έμμεση φορολογία της.

Αντίθετα, η Ισπανία έχει μειώσει κατά το 2013 τους έμμεσους φόρους της σε σύγκριση με το 2006 όπως επίσης και η Βουλγαρία και η Δανία.

Στον παρακάτω πίνακα παρατηρούμε τα έσοδα των κρατών – μελών της Ε.Ε. από τους άμεσους φόρους στο σύνολο των φορολογικών εσόδων. Στην Ελλάδα παρατηρείται μία αύξησή τους από 8,3% που ήταν το 2006 στο 10,4% κατά το 2013, αύξηση κατά 2,1%.

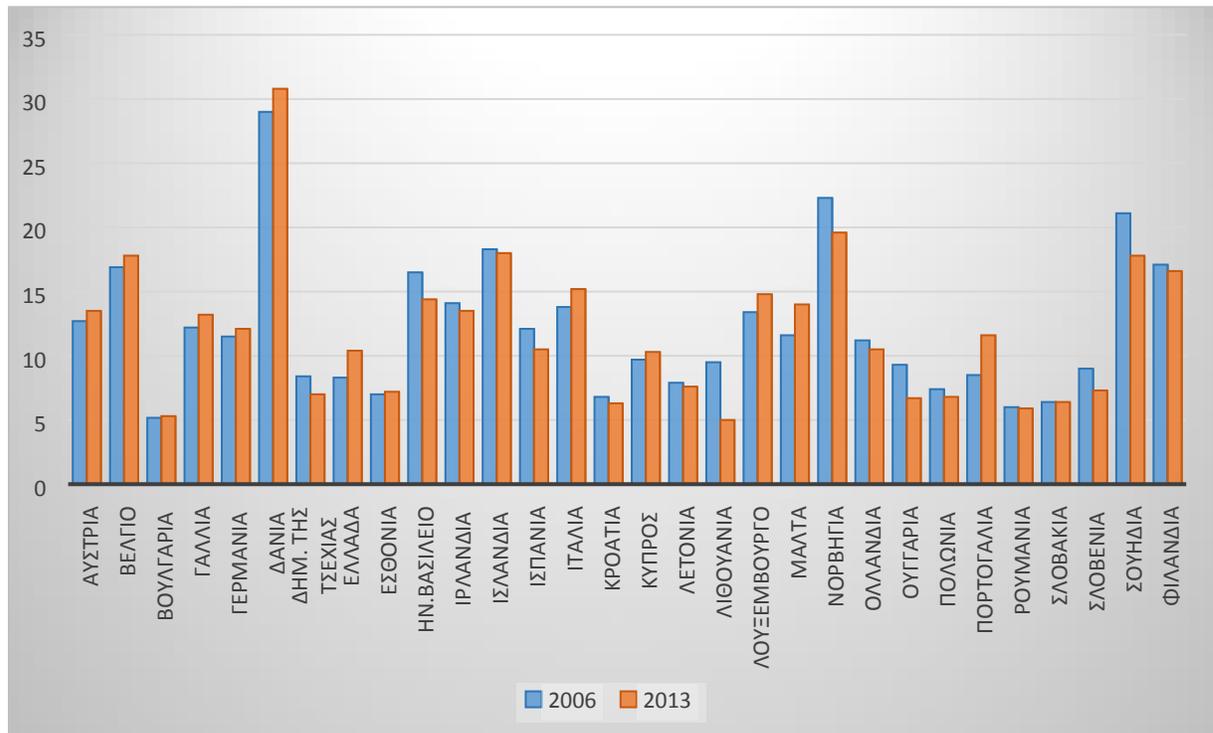
Κατά το 2013 τους περισσότερους άμεσους φόρους τους έχει η Δανία (30,8%) και η Νορβηγία (19,6%).

Τους λιγότερους άμεσους φόρους τους έχει η Λιθουανία (5%) και η Βουλγαρία (5,3%).

Πίνακας 6: Άμεσοι φόροι

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ΑΥΣΤΡΙΑ	12,7	13,2	13,7	12,5	12,5	12,6	12,9	13,5
ΒΕΛΓΙΟ	16,9	16,5	16,9	15,6	16	16,5	17,1	17,8
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	5,17	7,9	6,5	5,7	5,2	4,9	5	5,3
ΓΑΛΛΙΑ	12,2	12,1	12,1	10,9	11,4	12,1	12,8	13,2
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	11,5	11,9	12,2	11,4	10,8	11,3	11,8	12,1
ΔΑΝΙΑ	29	28,8	28,3	28,7	28,9	28,9	29,8	30,8
ΔΗΜ. Της ΤΣΕΧΙΑΣ	8,4	8,67	7,6	6,9	6,6	6,8	6,8	7
ΕΛΛΑΔΑ	8,3	8,4	8,4	8,7	8,3	9,2	10,7	10,4
ΕΣΘΟΝΙΑ	7	7,4	7,7	7,4	6,6	6,4	6,7	7,2
ΗΝ.ΒΑΣΙΛΕΙΟ	16,5	16,3	17,9	15,5	15,2	15,2	14,5	14,4
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	14,1	13,7	12,7	12,4	12,2	12,5	13,3	13,5
ΙΣΠΑΝΙΑ	12,1	13,2	10,8	9,8	9,7	9,9	10,5	10,5
ΙΤΑΛΙΑ	13,8	14,5	14,7	14,9	14,3	14,2	14,8	15,2
ΚΡΟΑΤΙΑ	6,8	7,3	7,1	7,1	6,4	6,2	6,1	6,3
ΚΥΠΡΟΣ	9,7	12,4	11,6	10,1	9,9	10,6	9,9	10,3
ΛΕΤΟΝΙΑ	7,9	8,3	9	7	7,3	7,3	7,6	7,6
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	9,5	9,1	9,2	5,9	4,6	4,3	4,8	5
ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	13,4	13,7	14,1	14,7	14,7	14,3	14,5	14,8
ΜΑΛΤΑ	11,6	12,9	12,3	13,2	12,4	12,5	13,1	14
ΝΟΡΒΗΓΙΑ	22,3	21,2	21,8	19,8	20,7	21,4	21	19,6
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	11,2	11,5	11,2	11,3	11,4	10,9	10,4	10,5
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	9,3	10,2	10,5	9,8	7,9	6,3	6,8	6,7
ΠΟΛΩΝΙΑ	7,4	8,3	8,4	7,26	6,7	6,8	7	6,8
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	8,5	9,4	9,5	8,8	8,6	9,6	9,4	11,6
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	6	6,7	6,6	6,4	6	6,1	6	5,9
ΣΛΟΒΑΚΙΑ	6,4	6,4	6,8	5,9	5,7	5,8	5,9	6,4
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	9	9	8,7	8,1	8	7,8	7,5	7,3
ΣΟΥΗΔΙΑ	21,1	20,1	18,7	18,5	18,2	17,6	17,4	17,8
ΦΙΛΑΝΔΙΑ	17,1	17,2	17,1	15,7	15,6	16,1	15,9	16,6

Διάγραμμα 3: Σύγκριση των άμεσων φόρων των κρατών της Ε.Ε. 2006 και 2013

Εάν συγκρίνουμε τα έτη 2006 και 2013 παρατηρούμε ότι η μεγαλύτερη αύξηση των άμεσων φόρων είναι στην Πορτογαλία με 3,1%, ακολουθεί η Μάλτα με 2,4%, η Ελλάδα με 2,1% και η Ιταλία με 1,4%. Αντίθετα, τη μεγαλύτερη μείωση την παρατηρούμε στη Λιθουανία με 4,5%, στη Σουηδία με 3,3% και Ηνωμένο Βασίλειο με 2,1%.

Στον παρακάτω πίνακα εμφανίζεται η φορολογία που έχουν τα διάφορα κράτη-μέλη της Ε.Ε. Ωστόσο υπάρχουν ορισμένες χώρες, όπως π.χ. η Ισπανία, για τις οποίες η επίσημη ιστοσελίδα της Ε.Ε. δεν έχει ολοκληρώσει την καταγραφή τους. Σε αυτές τις χώρες έχουμε αφήσει ένα κενό.

Παρατηρώντας τον παρακάτω πίνακα βλέπουμε ότι στην Ελλάδα υπάρχει μία μείωση του φόρου από 2,8% που ήταν το 2006 σε 1,3% το 2013. Κατά το 2013 τους

περισσότερους άμεσους φόρους εταιρικού εισοδήματος τους έχει η Κύπρος (6,5%), η Μάλτα (5,6%) και το Λουξεμβούργο (4,9%). Ενώ τους λιγότερους η Εσθονία (0,3%), η Σλοβενία (1,2%) και η Ελλάδα (1,3%).

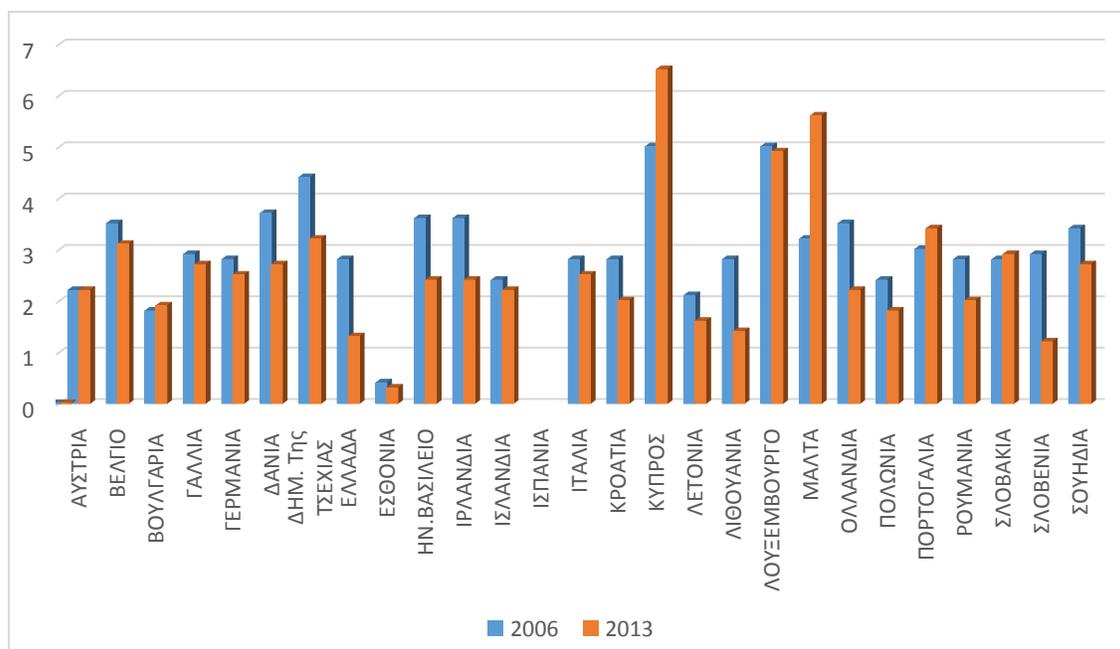
Πίνακας 7: Άμεσος φόρος εταιρικού εισοδήματος των κρατών-μελών της Ε.Ε.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ΑΥΣΤΡΙΑ	2,2	2,5	2,6	1,8	2	2,1	2,1	2,2
ΒΕΛΓΙΟ	3,5	3,4	3,3	2,3	2,5	2,8	3	3,1
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	1,8	4	2,8	2,3	1,8	1,7	1,7	1,9
ΓΑΛΛΙΑ	2,9	2,9	2,8	1,7	2,2	2,5	2,5	2,7
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	2,8	2,8	2,5	1,9	2,1	2,4	2,5	2,5
ΔΑΝΙΑ	3,7	3,2	2,6	1,9	2,3	2,2	2,6	2,7
ΔΗΜ. Της ΤΣΕΧΙΑΣ	4,4	4,5	4	3,4	3,2	3,2	3,1	3,2
ΕΛΛΑΔΑ	2,8	2,6	2,6	2,5	2,5	2,2	1,2	1,3
ΕΣΘΟΝΙΑ	0,4	0,4	0,4	0,3	0,2	0,2	0,3	0,3
ΗΝ.ΒΑΣΙΛΕΙΟ	3,6	3	3,2	2,5	2,8	2,8	2,6	2,4
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	3,6	3,2	2,7	2,3	2,4	2,2	2,3	2,4
ΙΣΛΑΝΔΙΑ	2,4	2,4	1,9	1,7	1	1,8	1,9	2,2
ΙΣΠΑΝΙΑ								
ΙΤΑΛΙΑ	2,8	3,1	2,9	2,4	2,3	2,2	2,3	2,5
ΚΡΟΑΤΙΑ	2,8	3,1	2,9	2,6	1,9	2,3	2	2
ΚΥΠΡΟΣ	5	6,2	6,5	5,9	5,6	6,3	5,7	6,5
ΛΕΤΟΝΙΑ	2,1	2,5	3	1,5	1	1,4	1,6	1,6
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	2,8	2,5	2,7	1,8	1	0,8	1,3	1,4
ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	5	5,5	5,3	5,7	5,9	5,1	5,2	4,9
ΜΑΛΤΑ	3,2	4,5	4,8	5	4,9	4,5	5	5,6
ΝΟΡΒΗΓΙΑ								
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	3,5	3,5	3,3	2,2	2,3	2,2	2,1	2,2
ΟΥΓΓΑΡΙΑ								
ΠΟΛΩΝΙΑ	2,4	2,7	2,7	2,3	2	2	2,1	1,8
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	3	3,6	3,6	2,8	2,9	3,3	2,9	3,4
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	2,8	3	2,9	2,6	2,3	2,3	2,1	2
ΣΛΟΒΑΚΙΑ	2,8	2,9	3,1	2,5	2,5	2,4	2,4	2,9
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	2,9	3,2	2,5	1,8	1,8	1,7	1,2	1,2

ΣΟΥΗΔΙΑ	3,4	3,6	2,8	2,8	3,2	3,1	2,6	2,7
ΦΙΛΑΝΔΙΑ								

ΠΗΓΗ: http://ec.europa.eu/taxation_customs/business/economic-analysis-taxation/taxation-trends-eu-union/country-chapters_en

Διάγραμμα 4: Σύγκριση των άμεσων φόρων εταιρικού εισοδήματος των κρατών της Ε.Ε. 2006 και 2013

Εάν συγκρίνουμε τα έτη 2006 και 2013 παρατηρούμε ότι η μεγαλύτερη αύξηση των άμεσων φόρων εταιρικού εισοδήματος είναι στην Μάλτα με 2,4% αύξηση και στην Κύπρο με 1,5%. Αντίθετα, τη μεγαλύτερη μείωση την παρατηρούμε στην Ελλάδα με 1,5% μείωση, στην Σλοβενία με 1,7%, στη Λιθουανία με 1,4% και στην Ολλανδία με 1,3%.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: Η ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ, Η ΦΟΡΟΑΠΟΦΥΓΗ ΚΑΙ Η ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

3.1. Η ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ

Η φοροδιαφυγή ορίζεται ως παράνομη ενέργεια που ηθελημένα ο φορολογούμενος αποκρύπτει το φορολογητέο εισόδημά του αλλά και άλλα φορολογικά αντικείμενα κατά τη δήλωση και τον υπολογισμό του φόρου που πρέπει να πληρώσει καθώς και τη μη απόδοση του οφειλόμενου φόρου στις αρμόδιες κρατικές αρχές²³.

Το φαινόμενο της φοροδιαφυγής είναι πολυσύνθετο και διαρθρωτικό αυτό εξάγεται από τους πολλούς τρόπους που αυτή εκδηλώνεται²⁴:

1. Λόγω των πολλών φόρων,
2. Των χαρακτηριστικών και των μορφών των φόρων
3. Των ιδιαίτερων συνθηκών των φορολογουμένων, νομικών και φυσικών προσώπων,
4. Όλων των επαγγελματικών ομάδων
5. σε όλα τα συστήματα φορολογίας,

Έτσι υπάρχει μία δυσκολία στο να επισημανθεί επακριβώς τι είναι φοροδιαφυγή. Ωστόσο πολλοί μελετητές θεωρούν πως ένας ορισμός για την φοροδιαφυγή θα πρέπει να περικλείει²⁵:

1. την απόκρυψη από τις φορολογικές αρχές του φόρου εισοδήματος
2. την μη απόδοση των εισπρακτέων άμεσων και έμμεσων φόρων.

Από αυτό συνεπάγεται ότι η μη ύπαρξη της φοροδιαφυγής συνδυάζεται με την μη εθελοντική και έγκαιρη δήλωση της φορολογητέας ύλης. Γιατί σε περίπτωση που

²³ Καλυβιανάκης Κ. (1993) *Φορολογικό καθεστώς, παραοικονομία και φοροδιαφυγή στην Ελλάδα*, Αθήνα: Παπαζήση.

²⁴ Βασαρδάνη Μ., (2011) *Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα: μια γενική επισκόπηση*, Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδας, Οικονομικό Δελτίο, τεύχος 35.

²⁵ Τάτσος Ν., (2001), *Παραοικονομία και φοροδιαφυγή στην Ελλάδα*, Αθήνα: Παπαζήσης.

καταβάλλεται ο φόρος που αναλογεί κατόπιν των φορολογικών ελέγχων, και εδώ υπάρχει φοροδιαφυγή γιατί λείπει ο εθελοντικός χαρακτήρας της καταβολής φόρου. Επίσης, φοροδιαφυγή υπάρχει και όταν πραγματοποιείται η βεβαίωση των φόρων, αλλά τελικά αυτοί δεν εισπράττονται. Τέλος, φοροδιαφυγή μπορεί να υπάρξει στο πλαίσιο τόσο της καταγραφόμενης όσο και της μη καταγραφόμενης οικονομικής δραστηριότητας, τρέχουσας και μη τρέχουσας²⁶.

Για τους προαναφερθέντες λόγους η μέτρηση της φοροδιαφυγής είναι αρκετά δύσκολη δεδομένου και ότι το μέγεθός της δεν είναι το ίδιο σε όλες τις χώρες καθώς ούτε οι φορολογούμενοι έχουν την ίδια θέληση και τις ευκαιρίες να φοροδιαφεύγουν.

Οι επιπτώσεις της λόγω του σύνθετου χαρακτήρα της είναι πολλές. Καταρχάς συμβάλλει στη μείωση της αποτελεσματικότητας της οικονομίας δημιουργώντας παράλληλα και κοινωνικές ανισότητες. Και αυτό συμβαίνει επειδή με τη φοροδιαφυγή οι οικονομικοί πόροι δεν αναδιανέμονται σωστά τόσο βραχυχρόνια όσο και μακροχρόνια. Πιο αναλυτικά με τη φοροδιαφυγή επηρεάζεται το φορολογικό εισόδημα των φορολογουμένων και έτσι μακροχρόνια αλλάζει η δομή της οικονομίας. Επιπρόσθετα επηρεάζονται²⁷:

1. οι αποφάσεις της κυβέρνησης όσο αναφορά την προσφορά και τη ζήτηση της εργασίας τόσο κατά κλάδο όσο και κατά επάγγελμα.
2. Η διαχρονική κατανομή του εισοδήματος μεταξύ κατανάλωσης και αποταμίευσης.
3. Οι τιμές.
4. Το ύψος και ο ρυθμός αύξησης των εισαγωγών.
5. Η ροή του εισοδήματος στην αλλοδαπή κ.λπ.
6. Η φορολογία η οποία κατευθύνεται από τα πλουσιότερα προς τα φτωχότερα άτομα.

²⁶ Μενεσιώτης Β., (1990) *Παραοικονομία και Φοροδιαφυγή: Μια πρώτη διερεύνηση της μεταξύ τους σχέσης*, Αθήνα: Κριτική.

²⁷ Βασαρδάνη Μ., (2011) *Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα: μια γενική επισκόπηση*, Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδας, Οικονομικό Δελτίο, τεύχος 35.

7. Η ίση μεταχείριση των φορολογουμένων οι οποίοι έχουν παρόμοια εισοδήματα καθώς αυξάνονται τα φορολογικά βάρη σε όσους δεν φοροδιαφεύγουν.
8. Η χρηματοδότηση των κρατικών δαπανών με αποτέλεσμα το κράτος μη μπορώντας να αντλήσει από κάπου αλλού χρήματα καταφεύγει στο δανεισμό.
9. Η ποιότητα και η ποσότητα των παρεχόμενων δημόσιων αγαθών.

Από όλες αυτές τι επιπτώσεις της φοροδιαφυγής γίνεται κατανοητό ότι ενώ κάποιος φοροδιαφεύγει επηρεάζει είτε άμεσα είτε έμμεσα το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο επιβαρύνοντας τους άλλους φορολογούμενους οι οποίοι πληρώνουν με συνέπεια και ακρίβεια τους φόρους που τους αναλογούν.

Όσο αναφορά το μέγεθός της στην Ελλάδα, από διάφορες μελέτες που έχουν γίνει κατά το παρελθόν εκτιμήθηκε ότι ήταν το 2001 στο 4% του ΑΕΠ. Αυτό προέκυψε με τη χρησιμοποίηση διαφορετικών μεθοδολογιών επειδή υπήρξε μεγάλη διαφορά στην είσπραξη των άμεσων και έμμεσων φόρων. Στα επόμενα χρόνια άλλη μελέτη έδειξε ότι η φοροδιαφυγή ανέβηκε και ήταν το 10% του ΑΕΠ επειδή τα φορολογικά έσοδα ήταν λιγότερα κατά 26%. Διαπιστώθηκε ότι οι ομάδες που φοροδιαφεύγουν είναι κυρίως οι αυτοαπασχολούμενοι, δηλ. ελεύθεροι επαγγελματίες και αγρότες, οι οποίοι δηλώνουν σχεδόν 33% λιγότερο εισόδημα από αυτό που κερδίζουν ενώ κατοικούν στην περιφέρεια της χώρας. Η μέθοδος που ακολουθήθηκε στη συγκεκριμένη μελέτη συγκρίνει το δηλωθέν εισόδημα, όπως αυτό εμφανίζεται στις φορολογικές δηλώσεις, με το εισόδημα που δηλώθηκε στην έρευνα οικογενειακών προϋπολογισμών και κατόπιν υπολογίζει με τη χρήση ενός υποδείγματος φόρων-παροχών¹² το μέγεθος και την κατανομή του εισοδήματος που δεν δηλώνεται στις φορολογικές αρχές²⁸.

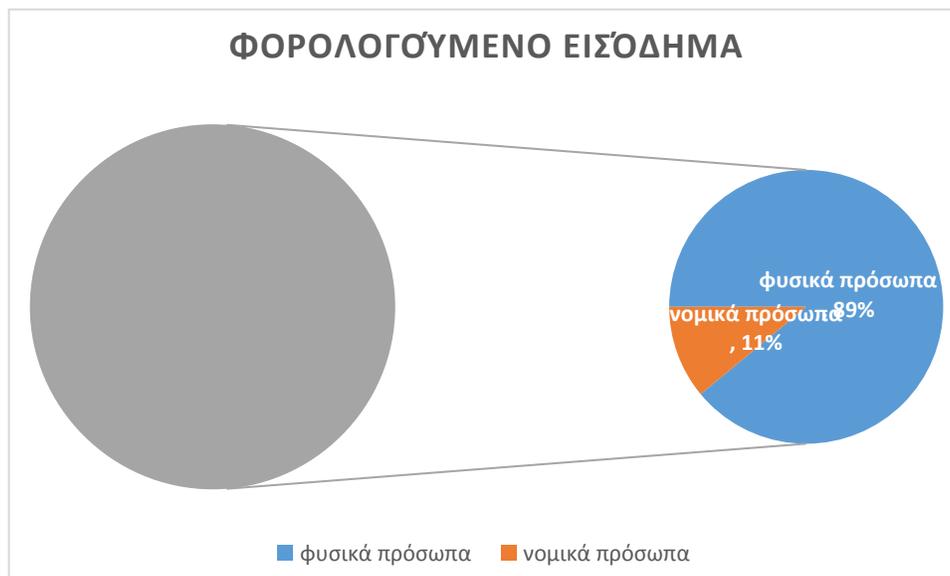
Για να διαπιστωθεί το μέγεθος της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα το 2011 αναλύονται τα φορολογικά δεδομένα, τα οποία κατεξοχήν αφορούν τη φορολογία εισοδήματος των φυσικών προσώπων. Τα φορολογικά δεδομένα του οικονομικού έτους 2011 δημοσιεύθηκαν το Δεκέμβριο του 2010 σε στατιστικό δελτίο από τη Γενική

²⁸ Βασαρδάνη Μ., (2011) *Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα: μια γενική επισκόπηση*, Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδας, Οικονομικό Δελτίο, τεύχος 35.

Γραμματεία Πληροφοριακών Συστημάτων του Υπουργείου Οικονομικών και, εκτός από τη φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων, περιλαμβάνουν επίσης πληροφορίες σχετικά με τη φορολογία εισοδήματος (κερδών) νομικών προσώπων, το Φόρο Προστιθέμενης Αξίας (ΦΠΑ), τα πρόστιμα και τη φορολογία κεφαλαίου (δηλ. φόρους και τέλη κληρονομιών, δωρεών, γονικών παροχών κ.λπ. και φόρους στις μεταβιβάσεις και συγκεντρώσεις κεφαλαίων)²⁹.

Το συνολικό εισόδημα που αποκτήθηκε το 2011 ανήλθε σε 116,5 δισ. €, εκ των οποίων τα 103,6 δισ. € (ή το 89%) αφορούσαν φορολογούμενο εισόδημα φυσικών προσώπων και τα υπόλοιπα 12,8 δισ. € (ή το 11%) φορολογητέα κέρδη νομικών προσώπων.

Διάγραμμα 5: Συνολικό φορολογούμενο εισόδημα

ΠΗΓΗ: Υπουργείο Οικονομικών, Στατιστικό Δελτίο 2011

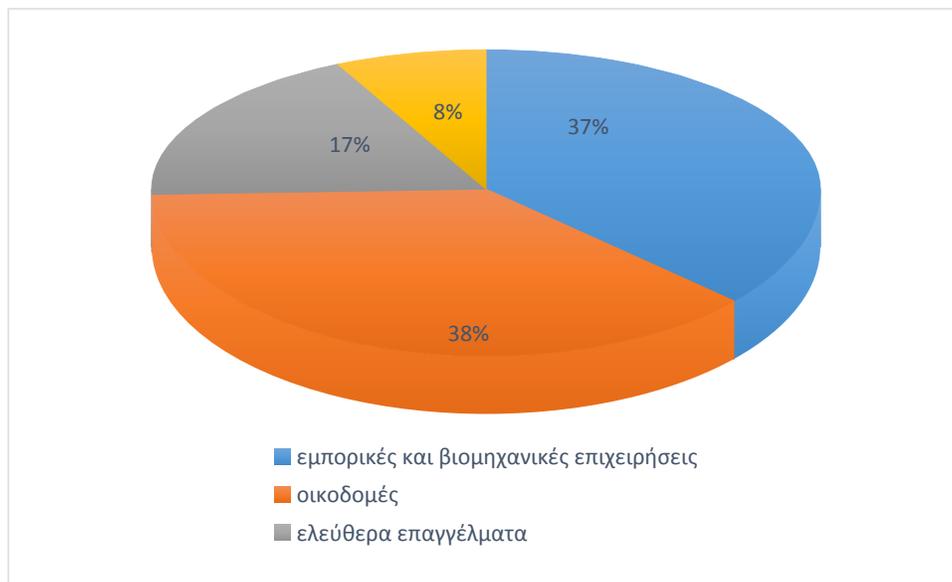
Το δηλωθέν εισόδημα φυσικών προσώπων ανήλθε σε 97,9 δισ. €. Η κατανομή του δηλωθέντος εισοδήματος φυσικών προσώπων κατά πηγή προέλευσης δείχνει ότι η συντριπτική πλειοψηφία 70,2% προήλθε από μισθωτές υπηρεσίες και συντάξεις. Η

²⁹ http://www.gsis.gr/gsis/export/sites/default/gsis_site/PublicIssue/documents_Statistics/statdeltio2011.pdf

συμμετοχή των άλλων πηγών εισοδήματος στο συνολικό δηλωθέν εισόδημα υπολειπόταν σημαντικά, με ποσοστά που διαμορφώνονται σε:

1. 8,79% για τις εμπορικές και βιομηχανικές επιχειρήσεις,
2. 9,06% για τις οικοδομές,
3. 4,7% για τα ελεύθερα επαγγέλματα και
4. 2,04% για τις γεωργικές επιχειρήσεις, τις κινητές αξίες και τα εισοδήματα από την αλλοδαπή

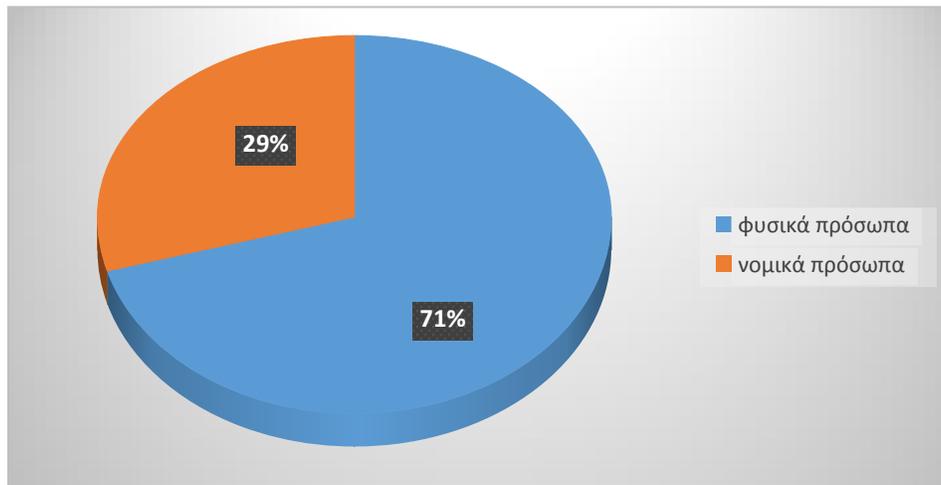
Διάγραμμα 6: Δηλωθέν εισόδημα φυσικών προσώπων κατά πηγή προέλευσης

ΠΗΓΗ: Υπουργείο Οικονομικών, Στατιστικό Δελτίο 2011

Το σύνολο των φόρων που αναλογούσε σε φυσικά και νομικά πρόσωπα για το οικονομικό έτος 2011 ήταν 10,4 δισ. €, εκ των οποίων τα 7 δισ. € (ή 70,5%) αφορούσαν φόρο επί του εισοδήματος φυσικών προσώπων και τα υπόλοιπα 3 δισ. € (ή 29,4%) φόρο επί των κερδών νομικών προσώπων.

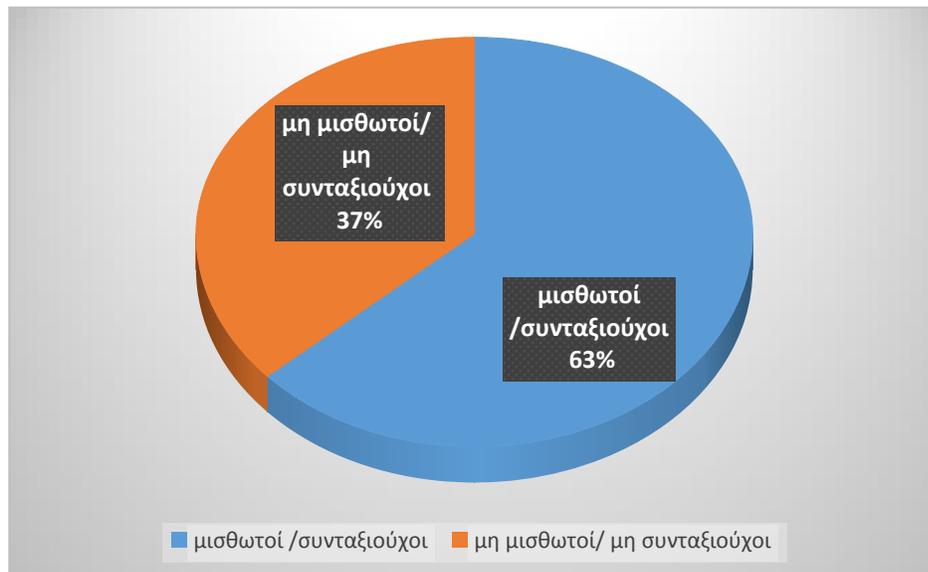
Διάγραμμα 7: Συνολικός φόρος

ΠΗΓΗ: Υπουργείο Οικονομικών, Στατιστικό Δελτίο 2011

Εάν θέλουμε να δούμε ποιες ομάδες επαγγέλματος είχαν τόσο μεγάλο ποσοστό φόρου, θα διαπιστώσουμε ότι οι μισθωτοί και οι συνταξιούχοι επωμίστηκαν το 70,53% του συνολικού φορολογικού βάρους των φυσικών και των νομικών προσώπων ενώ οι υπόλοιποι μόλις το 29,47%. Έτσι, από τα 5.681.066 φορολογούμενα άτομα, τα 3.598.670 δηλαδή το 63,34% είναι μισθωτοί και συνταξιούχοι ενώ το 36,66% είναι οι υπόλοιποι.

Διάγραμμα 8: Φορολογούμενα άτομα με βάση την κύρια πηγή εισοδήματος

ΠΗΓΗ: Υπουργείο Οικονομικών, Στατιστικό Δελτίο 2011

Το δηλωθέν εισόδημα που έχουν οι μισθωτοί και οι συνταξιούχοι ανέρχεται στα 64.517.513 € κατά πολύ μεγαλύτερο, σχεδόν το διπλάσιο από τις άλλες ομάδες που είναι μόλις 33.427.365€.

Επίσης, από τα 3.598.670 των μισθωτών και των συνταξιούχων το 58% δήλωσε ατομικό εισόδημα κάτω του βασικού αφορολόγητου ορίου των 12.000 ευρώ και το 0,2% μηδενικό εισόδημα. Από τους 2.082.396 μη συνταξιούχους και μη μισθωτούς το 74% δήλωσε ατομικό εισόδημα κάτω των 10.000 ευρώ και το 40% μηδενικό εισόδημα.

Από όλα αυτά τα δεδομένα που παραθέσαμε βγαίνει το συμπέρασμα ότι οι μισθωτοί και οι συνταξιούχοι είναι αυτοί που επωμίζονται το βάρος της φορολογίας στην Ελλάδα και έτσι γίνεται αντιληπτή μία κάποια ένδειξη της φοροδιαφυγής από τις άλλες επαγγελματικές ομάδες.

3.2. ΦΟΡΟΑΠΟΦΥΓΗ

Με την έννοια της φοροαποφυγής νοούμε την πλήρη ή την μερική αποφυγή του φόρου. Παρόλο που οι δύο έννοιες της φοροδιαφυγής και της φοροαποφυγής δεν διαφέρουν ως προς την ουσία τους αλλά από ηθικής άποψης. Έτσι ενώ με τη φοροδιαφυγή καταστρατηγείται τόσο το γράμμα όσο και το πνεύμα του νόμου, με τη φοροαποφυγή καταστρατηγείται μόνο το πνεύμα του νόμου σε σημείο που αντί για τον όρο φοροαποφυγή μερικοί χρησιμοποιούν τον όρο «νόμιμη φοροδιαφυγή». Και αυτό συμβαίνει γιατί με την αποφυγή του φόρου δεν επέρχονται κυρώσεις στους φοροαποφεύγοντες³⁰.

Σε ορισμένες χώρες υπάρχει δυσκολία στο να ξεχωριστούν οι δύο έννοιες της φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής εξαιτίας του ότι στις χώρες αυτές η καταστρατήγηση του γράμματος του νόμου είναι ίδια με την καταστρατήγηση του πνεύματος του νόμου.

³⁰ Καράγιωργας, Δ.Π. (1981) *Οι δημοσιονομικοί θεσμοί*, Αθήνα: Παπαζήση.

Η εξάπλωση του φαινομένου οφείλεται σε διάφορους παράγοντες όπως³¹:

1. Στην εξέλιξη της οικονομίας,
2. Στις νομοθετικές διατάξεις για την πάταξη της φοροδιαφυγής και παραοικονομίας.
3. Στην μη έγκαιρη και αποτελεσματική αντιμετώπιση των φοροφυγάδων από τους κρατικούς ελεγκτικούς μηχανισμούς.

Ωστόσο, τα χαρακτηριστικά εκείνα που προσδιορίζουν μια πράξη ως φοροαποφυγή είναι τα εξής³²:

1. σχεδόν πάντοτε υπάρχει ένα στοιχείο ανειλικρίνειας, εικονικότητας ή πλαστότητας. Δηλαδή, κατά κανόνα οι σχετικές ενέργειες και διευθετήσεις δεν έχουν πρωταρχικό κίνητρο την επίτευξη κάποιου οικονομικού ή επιχειρηματικού στόχου, αλλά την αποφυγή φόρου.
2. Συχνά οι ενέργειες που έχουν στόχο τη φοροαποφυγή εκμεταλλεύονται τις αδυναμίες της φορολογικής νομοθεσίας ή εκμεταλλεύονται δυνατότητες που παρέχει η φορολογική νομοθεσία, οι οποίες δεν ήταν στην πρόθεση του νομοθέτη.
3. Η μυστικότητα που την διακρίνει. Γιατί, αυτοί που φοροαποφεύγουν έχουν κάθε λόγο οι φορολογικές αρχές, αλλά και γενικά η κοινή γνώμη να μην γνωρίζουν ή να πληροφορηθούν όσο το δυνατό αργότερα τα νέα μέσα φοροαποφυγής, αφού η γνωστοποίηση των μέσων αυτών θα οδηγήσει αργά ή γρήγορα στη λήψη σχετικών μέτρων.

Οι επιπτώσεις της φοροαποφυγής είναι:

1. Ενισχύει την παραοικονομία.
2. Δημιουργεί εκείνες τις συνθήκες ώστε ο ανταγωνισμός που υπάρχει μέσα στην αγορά να είναι μονομερής εις βάρος όσων πληρώνουν κανονικά τους φόρους τους.

³¹ Υπουργείο Οικονομικών (2011) *Εθνικό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα καταπολέμησης της φοροδιαφυγής 2011-2013: Πολίτες και Πολιτεία μαζί*, Αθήνα.

³² Τάτσος Ν., (2001), *Παραοικονομία και φοροδιαφυγή στην Ελλάδα*, Αθήνα: Παπαζήσης.

3. Δημιουργεί κοινωνική ανισότητα καθώς υπάρχουν άτομα που δεν πληρώνουν ποτέ τους φόρους τους ή πληρώνουν μόνο ένα μέρος αλλά ταυτόχρονα απολαμβάνουν τα δημόσια αγαθά. Έτσι το όφελος που αποκομίζουν είναι πολύ μεγαλύτερο από τους φόρους που θα έπρεπε να πληρώνουν.
4. Διαταράσσει την κοινωνική συνοχή του κράτους καθώς οι πολίτες που είναι συνεπείς στις φορολογικές τους υποχρεώσεις αισθάνονται αδικημένοι έναντι όλων όσων φοροαποφεύγουν.
5. Ελλοχεύει τον κίνδυνο της μείωσης των δημόσιων αγαθών προς τους πολίτες από το κράτος.
6. Δημιουργεί ανισότητες στην κατανομή του εισοδήματος καθώς η φοροαποφυγή κυρίως γίνεται από ομάδες με υψηλά εισοδήματα που στερούν με τον τρόπο αυτό την οικονομία από πόρους τους οποίους το κράτος θα αναδιένεμε με τη μορφή των κοινωνικών ή και αναπτυξιακών δημόσιων αγαθών.
7. Υπάρχει δημοσιονομική επιβάρυνση αφού αποτελεί την κύρια αιτία των μεγάλων δημόσιων ελλειμμάτων που οδηγεί τα κράτη σε αυξημένο εξωτερικό ή εσωτερικό δανεισμό.

3.3. Η ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Παραοικονομία ονομάζεται η οικονομική δραστηριότητα η οποία δεν καταγράφεται επειδή την αποκρύπτουν όσοι την πραγματοποιούν. Βέβαια υπάρχει μία σύγχυση γύρω από τον ορισμό της και αυτό εξηγείται γιατί στη διεθνή βιβλιογραφία υπάρχουν λέξεις που προσπαθούν να την αποδώσουν αλλά δεν καλύπτουν πάντοτε τις ίδιες δραστηριότητες. Έτσι την απαντάμε ως άτυπη οικονομία (informal economy), ανεπίσημη (unofficial), κρυφή (hidden), μαύρη (black), σκιώδης (shadow) κ.λπ.³³. Η

³³ Τάτσος Ν., (2001), *Παραοικονομία και φοροδιαφυγή στην Ελλάδα*, Αθήνα: Παπαζήσης.

παραοικονομία σε πολλές χώρες είναι ένα μεγάλο ποσοστό της συνολικής πραγματικής οικονομικής δραστηριότητας αποτελούμενη από³⁴:

- 1) την επίσημη (μετρούμενη) οικονομία,
- 2) την ανεπίσημη (άτυπη) οικονομία και
- 3) την παραοικονομία (νόμιμων και παράνομων πράξεων).

Η παραοικονομία υφίσταται εξαιτίας:

- 1) του παρεμβατικού χαρακτήρα του κράτους με τους περιορισμούς, τις συχνές αλλαγές των νόμων γύρω από τη φορολογία αλλά και από το μέγεθος του δημόσιου τομέα που έχει δημιουργήσει.
- 2) Του μεγέθους της φορολογίας και της επιβαρύνσεως που αυτή επιφέρει στους πολίτες με τη μορφή των φόρων και της κοινωνικής ασφάλισης.
- 3) Της γραφειοκρατίας που υπάρχει στις δημόσιες υπηρεσίες.
- 4) Της υφισταμένης φοροδιαφυγής.
- 5) Της ηθικής που καλλιεργείται τόσο από την πολιτική ηγεσία όσο και από τους πολίτες μιας χώρας γύρω από την φοροδιαφυγή και τη φοροαποφυγή.
- 6) Από τη δυσαναλογία μεταξύ του πλήθους των ελεύθερων επαγγελματιών και των εργαζομένων υπό μορφή εξαρτημένης εργασίας.
- 7) Από το παράνομο εμπόριο όπως ναρκωτικά, πορνεία, εμπόριο όπλων κ.λπ.
- 8) Από την έλλειψη τιμωρίας των φοροδιαφευγόντων.

Ωστόσο, το φαινόμενο της παραοικονομίας έχει και αρνητικές αλλά και θετικές συνέπειες. Οι αρνητικές συνέπειές της έχουν επίπτωση³⁵:

1. στην αξιοπιστία των επίσημων στατιστικών στοιχείων με βάση τα οποία σχεδιάζεται και ασκείται σε μία χώρα η οικονομική της πολιτική,
2. στην αποτελεσματικότητα της δημοσιονομικής και της νομισματικής πολιτικής,
3. στη διανεμητική πολιτική της κυβέρνησης, κ.λπ.

³⁴ <https://www.euretirio.com/paraoikonomia/>

³⁵ Τάτσος Ν., (2001), *Παραοικονομία και φοροδιαφυγή στην Ελλάδα*, Αθήνα: Παπαζήσης.

έτσι το υψηλό ποσοστό παραοικονομίας αποκαλύπτει ότι ένα μεγάλο μέρος της οικονομικής δραστηριότητας δεν καταγράφεται από τις επίσημες στατιστικές υπηρεσίες, με συνέπεια το εθνικό προϊόν που εμφανίζουν οι εθνικοί λογαριασμοί να είναι σοβαρά υποεκτιμημένο. Αυτό συνεπάγεται λανθασμένο και αναποτελεσματικό προγραμματισμό στόχων οικονομικής πολιτικής, γιατί η παραοικονομία μπορεί να εξουδετερώσει μέτρα πολιτικής που βασίζονται μόνον στην επίσημη οικονομία³⁶.

Επιπλέον, η λειτουργία των παραοικονομούντων εκτός του ισχύοντος πλαισίου της αγοράς και των νόμων συνεπάγεται αθέμιτο ανταγωνισμό και υπερκέρδη. Η υποεκτίμηση επίσης του ΑΕΠ, οδηγεί σε υποβάθμιση του ρυθμού ανάπτυξης της οικονομίας και σε λανθασμένα συμπεράσματα, τα οποία όμως θα καθορίσουν την ασκούμενη οικονομική πολιτική. Η ύπαρξη υψηλού ποσοστού παραοικονομίας συνοδεύεται με σημαντική φοροδιαφυγή, η οποία συνεπάγεται μειωμένα φορολογικά έσοδα και μεγαλύτερο δημοσιονομικό έλλειμμα.

Στις θετικές επιπτώσεις της παραοικονομίας συγκαταλέγονται³⁷:

- 1) η πρόσθετη ευημερία αφού τα πραγματικά οικονομικά μεγέθη είναι κατά πολύ μεγαλύτερα από την πραγματικότητα.
- 2) Η απορρόφηση του εργατικού δυναμικού καθώς δημιουργούνται νέες θέσεις απασχόλησης και απορροφούνται άνεργοι που διαφορετικά δεν θα μπορούσαν να απασχοληθούν.
- 3) Η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας καθώς οι επιχειρήσεις καταφεύγουν σε αυτή ώστε να ενισχύσουν την ανταγωνιστικότητά τους με τις εξαγωγές που πραγματοποιούν.
- 4) Η ανάπτυξη μικρών επιχειρήσεων σε οποιοδήποτε τόπο μακριά από τα μεγάλα αστικά κέντρα.

Το Υπουργείο Οικονομικών εντοπίζει την παραοικονομία στην Ελλάδα στα εξής εισοδήματα³⁸:

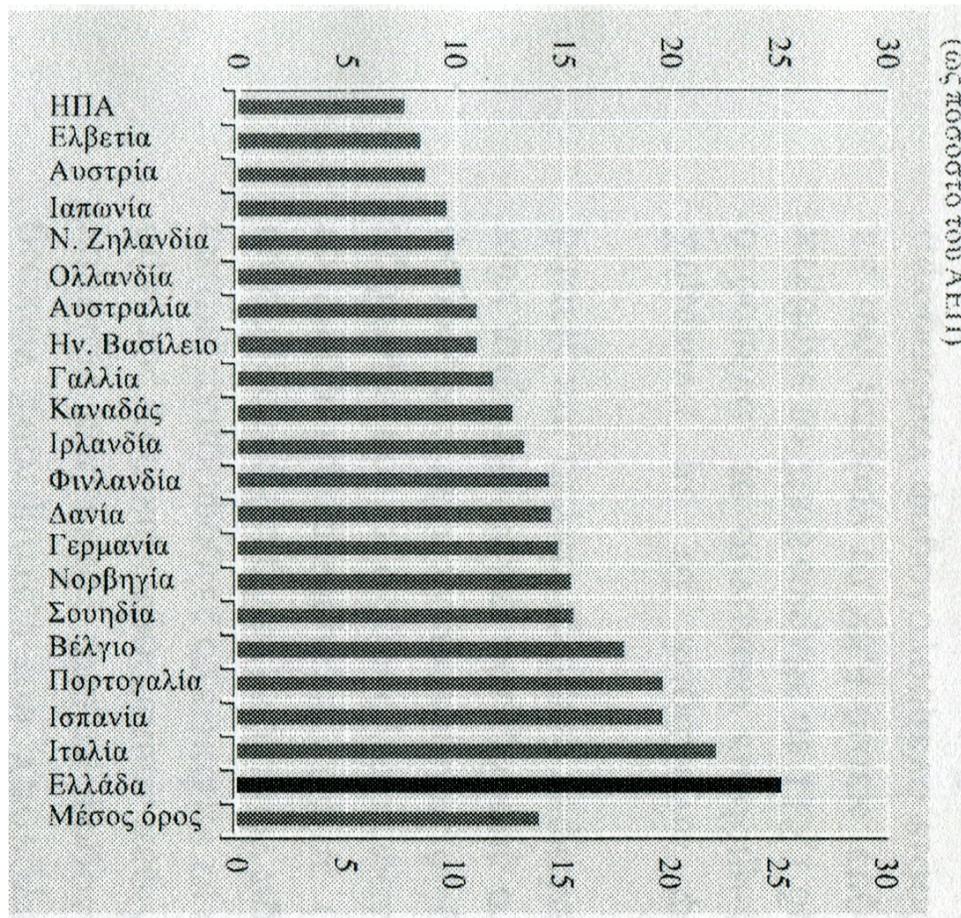
³⁶ <https://www.euretirio.com/paraoikonomia/>

³⁷ Τάτσος Ν., (2001), *Παραοικονομία και φοροδιαφυγή στην Ελλάδα*, Αθήνα: Παπαζήσης.

³⁸ Υπουργείο Οικονομικών (2011) *Εθνικό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα καταπολέμησης της φοροδιαφυγής 2011-2013: Πολίτες και Πολιτεία μαζί*, Αθήνα.

1. Που δεν δηλώνονται ενώ αποκτώνται με νόμιμο τρόπο, όπως από δεύτερη εργασία ή επίδομα ανεργίας),
2. Που αποκτώνται με παράνομο τρόπο όπως με το λαθρεμπόριο καυσίμων, ποτών, τσιγάρων κ.λπ. τοκογλυφία, παραεμπόριο μαύρο χρήμα (χρηματισμοί- διαφθορά).
3. Που αποκτώνται από δραστηριότητες εκτός μηχανισμού αγοράς όπως η διάθεση ειδών παραγόμενων κατ' οίκον κ.λπ.)

Διάγραμμα 9: Εκτιμήσεις για το μέγεθος της παραοικονομίας σε 21 χώρες-μέλη του ΟΟΣΑ

ΠΗΓΗ: Βασαρδάνη Μ., (2011) *Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα: μια γενική επισκόπηση*,
 Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδας, Οικονομικό Δελτίο, τεύχος 35

Όσο αναφορά το μέγεθός της στην Ελλάδα αρκετές μελέτες έχουν εκτιμήσει ότι κατά το 2009 ήταν το 30% του ΑΕΠ. Εάν συγκρίνουμε αυτό το μέγεθος με τις άλλες χώρες-μέλη του ΟΟΣΑ³⁹, αντιλαμβανόμαστε ότι η Ελλάδα έχει από τα υψηλότερα ποσοστά, όπως παρατηρούμε και από το παραπάνω διάγραμμα.

³⁹ Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης που ιδρύθηκε το 1948 και αποτελεί ένα διεθνή οργανισμό των αναπτυγμένων χωρών οι οποίες υποστηρίζουν τις αρχές της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και της οικονομίας της ελεύθερης αγοράς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ΛΟΓΙΣΤΩΝ ΝΟΜΟΥ
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΚΑΙ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΩΝ
ΝΟΜΟΥ ΑΡΤΑΣ

Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε είχε ως σκοπό να διαπιστώσει τις απόψεις των λογιστών των Νομών Θεσπρωτίας και Ιωαννίνων καθώς και των επιχειρηματιών του Νομού Άρτας. Η διεξαγωγή της κράτησε περίπου τρεις μήνες επειδή υπήρχε μεγάλη γεωγραφική κάλυψη. Ωστόσο, δεν αντιμετωπίστηκε κανένα πρόβλημα καθώς όλοι όσοι απευθυνθήκαμε ήταν πρόθυμοι να συμπληρώσουν τα ερωτηματολόγια που τους δόθηκαν.

Τα ερωτηματολόγια μας δόθηκαν έτοιμα από τον επιβλέποντα καθηγητή της παρούσας εργασίας κ. Μιχαήλ Διακομιχάλη. Η μορφή του ήταν εύκολα κατανοητή και αυτό βοήθησε κατά πολύ στη συμμετοχή όσων ερωτήθηκαν. Πιο συγκεκριμένα, στην πρώτη σελίδα του ερωτηματολογίου γίνεται αναφορά στο θέμα, δίνονται τα κριτήρια και τα υποκριτήρια, τα οποία αναλύουμε στο επόμενο κεφάλαιο. Στη δεύτερη σελίδα εξηγείται ο τρόπος συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου και η κλίμακα τις σχετικής σημαντικότητας. Αμέσως μετά ακολουθούν τα υποκριτήρια που πρέπει να συγκριθούν από τους επιχειρηματίες. Τέλος στην ενδέκατη σελίδα αναφέρεται ότι το ερωτηματολόγιο θα χρησιμοποιηθεί για την εκπόνηση πτυχιακής εργασίας, ακόμη αναφέρονται τα στοιχεία του επιβλέποντα καθηγητή, τα στοιχεία της φοιτήτριας και το τμήμα στο οποίο φοιτά.

Το δείγμα της έρευνας έγινε με τυχαία δειγματοληψία. Στο νομό Άρτας υπάρχουν περίπου 4.500 επιχειρήσεις. Στο νομό Ιωαννίνων το πλήθος των λογιστών ανέρχεται στους 160 ενώ στο νομό Θεσπρωτίας στους 49. Το μέγεθος του δείγματος σε ποσοστό επί τις εκατό είναι για τους επιχειρηματίες της Άρτας 0,64%, και για τους λογιστές των Ιωαννίνων 17,5% ενώ για της Ηγουμενίτσας 24,49%.

Αφού συλλέχθηκαν τα ερωτηματολόγια έγινε εισαγωγή των δεδομένων στο πρόγραμμα expert choice 2000. Τα αποτελέσματα που βγήκαν μεταφέρθηκαν στο λογιστικό φύλλο Excel 2016 όπου δημιουργήθηκαν οι πίνακες και τα αντίστοιχα

διαγράμματα για την καλύτερη κατανόηση των πινάκων. Οι πίνακες εμφανίζουν δύο τιμές: global και local. Η σημαντικότητα των κριτηρίων μετριέται σε επίπεδο global, ενώ η σημαντικότητα των υποκριτηρίων σε σχέση με τα άλλα υποκριτήρια του κριτηρίου στο οποίο ανήκει μετριέται σε επίπεδο local. Τέλος η σημαντικότητα των υποκριτηρίων σε σχέση με τα άλλα υποκριτήρια όλων των κριτηρίων μετριέται σε επίπεδο global.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

Τα κριτήρια και τα υποκριτήρια που εμφανίζονται στο ερωτηματολόγιο εμφανίζονται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 8: Τα κριτήρια και τα υποκριτήρια του ερωτηματολογίου για τη διεξαγωγή της έρευνας

Έλλειψη παιδείας

Επιχειρηματική ηθική
Φορολογική συνείδηση
Μορφωτικό επίπεδο
Κουλτούρα
φορολογούμενων

Πολυπλοκότητα Νομοθεσίας

Συχνές αλλαγές νομών και μη εφαρμογής τους
«Παράθυρα» σε νομούς ή «Νόμιμες» απαλλαγές
Άγνοια ισχυόντων φορολογικών εγκυκλίων
Γραφειοκρατία

Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων

Σπάταλη Δημόσιου
χρήματος
Δωροδοκία-Χρηματισμός («μίζα»)
Κακή
διαχείριση
Μη Απολογισμός
διαχείρισης

Ατιμωρησία

Ελαφριές ποινές, μείωση ποινής
Εξαγορά-Χρηματισμός («φακελάκι»)
Παραγραφή, Φορολογική «αμνηστία»

Υπερβολική φορολόγηση

Υψηλοί συντελεστές Φορολόγησης
Τεκμήρια φορολόγησης
Επιπλέον των τακτικών φόροι,
Περαίωση
Άδικη Φορολογική κλίμακα

Το μορφωτικό και πολιτιστικό επίπεδο ενός πληθυσμού είναι σημαντικός παράγοντας προς την τάση ή την αποφυγή της φοροδιαφυγής. Αυτό συμβαίνει γιατί οι λαοί με χαμηλή μόρφωση αδυνατούν να αντιληφθούν ότι η φορολογία βοηθάει στην κάλυψη του κόστους παραγωγής των αγαθών και υπηρεσιών για το κοινωνικό σύνολο. Παράλληλα τέτοιοι λαοί δεν αντιλαμβάνονται επίσης τις υποχρεώσεις που έχουν απέναντι στην κοινωνία. Έτσι περισσότερο ασχολούνται να ικανοποιήσουν τις προσωπικές τους ανάγκες σε βάρος πολλές φορές των συλλογικών⁴⁰.

Ειδικότερα στην παιδεία ενός λαού συμπεριλαμβάνεται η φορολογική συνείδηση, που είναι η εθελούσια συμμόρφωση προς τις φορολογικές υποχρεώσεις που προκύπτουν ως αποτέλεσμα της προσωρινής ή μόνιμης παραμονής σε μια χώρα⁴¹. Με τον όρο κουλτούρα των φορολογουμένων εννοείται ένα σύστημα κοινών αξιών, πιστεύω, εννοιών, παραδοχών, συμβόλων, εθίμων, κανόνων (τυπικών και άτυπων), προτύπων που τελικά διαμορφώνουν και τον τρόπο δράσης των πολιτών έναντι της φορολογίας⁴². Τέλος η ηθική στο χώρο των επιχειρήσεων κατηγοριοποιείται σε κανόνες, για την τήρηση των οποίων δεν υπάρχει προκαθορισμένο σύστημα, το οποίο να έχει πάντα την αρμοδιότητα αποκατάστασης των αδικιών.

Η έκταση της φοροδιαφυγής εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη διάρθρωση, τη λειτουργία και την εσωτερική συνοχή του φορολογικού συστήματος. Όλοι οι φόροι δεν παρουσιάζουν τις ίδιες δυνατότητες για φοροδιαφυγή και επομένως η διάρθρωση του φορολογικού συστήματος είναι σημαντική. Σημαντική είναι επίσης και η συνοχή του συστήματος καθώς και ο τρόπος με τον οποίο επιβάλλεται κάθε φόρος. Για παράδειγμα, αν ένας φόρος κατανάλωσης επιβληθεί στο στάδιο της βιομηχανοποίησης οι δυνατότητες για φοροδιαφυγή θα είναι μικρότερες από ότι αν επιβληθεί στο στάδιο του λιανικού εμπορίου, γιατί οι επιχειρήσεις στο στάδιο της βιομηχανοποίησης είναι λιγότερες και τηρούν κατά κανόνα καλύτερα λογιστικά στοιχεία. Κατά συνέπεια, μπορούν να ελεγχθούν καλύτερα⁴³.

Επιπρόσθετα, όσο περισσότερο συνετή και ορθολογική είναι η διαχείριση του δημοσίου χρήματος, τόσο μικρότερη είναι η τάση των φορολογούμενων για

⁴⁰ Τάτσος Ν., (2001), *Παραοικονομία και φοροδιαφυγή στην Ελλάδα*, Αθήνα: Παπαζήσης.

⁴¹ www.sigmalive.com/inbusiness/opinions/external/62996

⁴² <http://www.aode.gr>

⁴³ Τάτσος Ν., (2001), *Παραοικονομία και φοροδιαφυγή στην Ελλάδα*, Αθήνα: Παπαζήσης.

φοροδιαφυγή. Αντίθετα, αν υπάρχει η εντύπωση ότι γίνονται σπατάλες, ή αν οι δαπάνες που γίνονται έχουν μικρό κοινωνικό όφελος οι φορολογούμενοι θα σχηματίσουν την άποψη ότι το όφελος τους από τις δημόσιες δαπάνες δεν αντισταθμίζει την προσωπική τους θυσία, με αποτέλεσμα τη μείωση της φορολογικής τους συνείδησης και την ενίσχυση της τάσης για φοροδιαφυγή.

Τέλος, η κακή διαχείριση των φορολογικών εσόδων και η σπατάλη του δημόσιου χρήματος διαβρώνει τη φορολογική συνείδηση των φορολογουμένων με συνέπεια να χάνεται η εμπιστοσύνη των νοικοκυριών απέναντι στους δημόσιους φορείς. Η τάση για φοροδιαφυγή είναι μεγαλύτερη όταν η κατανομή των φορολογικών βαρών δεν είναι σύμφωνη με την επικρατούσα στο κοινωνικό σύνολο αντίληψη περί κοινωνικής δικαιοσύνης. Έτσι, για παράδειγμα, όταν παρέχονται αδικαιολόγητες φορολογικές απαλλαγές και προνόμια ή όταν ορισμένες επαγγελματικές ομάδες ή επιχειρήσεις είναι ευρύτατα γνωστό ότι φοροδιαφεύγουν⁴⁴.

⁴⁴ Τάτσος Ν., (2001), *Παραοικονομία και φοροδιαφυγή στην Ελλάδα*, Αθήνα: Παπαζήσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η μέθοδος που χρησιμοποιείται είναι η μέθοδος που ανέπτυξε ο καθηγητής Thomas L. Saaty και η οποία είναι γνωστή ως μέθοδος AHP (Analytic Hierarchy Process) ή αλλιώς Ιεραρχική Ανάλυση Αποφάσεων η οποία αναπτύχθηκε στο Wharton School of Business τη δεκαετία του 1970. Είναι μια τεχνική αντιμετώπισης περίπλοκων προβλημάτων απόφασης, βασιζόμενη στα μαθηματικά καθώς επίσης και στην ανθρώπινη ψυχολογία και είναι σχεδιασμένη να συνδυάζει τη λογική, τα αισθήματα και τη διαίσθηση σε ένα αποτελεσματικό πλαίσιο επίλυσης προβλημάτων με πολλά κριτήρια.

Η μέθοδος δεν απαιτεί οι κρίσεις αυτού που αποφασίζει να είναι συνεπείς ή μεταβατικές, ο βαθμός της συνέπειας γνωστοποιείται σε αυτόν που αποφασίζει ο οποίος τελικά είναι εκείνος που αποφασίζει εάν και κατά πόσο η βαθμολογία των εναλλακτικών λύσεων είναι αξιόπιστη. Η Ιεραρχική Ανάλυση Αποφάσεων αντιμετωπίζει το πρόβλημα της κατανομής των βαρών σε ένα σύνολο από δραστηριότητες σύμφωνα με το βαθμό σημαντικότητάς τους. Για το σκοπό αυτό πραγματοποιούνται δυαδικές συγκρίσεις και αναπτύσσεται μια κλίμακα προτίμησης μεταξύ των δραστηριοτήτων με βάση τις εκτιμήσεις αυτών που αποφασίζουν. Αυτή η διαδικασία καταλήγει στη δημιουργία ενός πίνακα βαρών κι ενός πίνακα εκτιμήσεων για κάθε κριτήριο⁴⁵.

Η μέθοδος αυτή αποτελείται από τέσσερις κύριες λειτουργίες⁴⁶:

ΠΡΩΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ:

Είναι η ιεραρχική ανάλυση του προβλήματος όπου καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την ποιότητα των αποτελεσμάτων. Μια τέτοια δομή έχει τουλάχιστον 3 επίπεδα τα οποία είναι:

- i. ο στόχος
- ii. τα κριτήρια και

⁴⁵ Saaty, T.L. (1986) *Axiomatic Foundation of the Analytic Hierarchy Process*, Management Science, Vol. 32. No. 7, pp. 841-855.

⁴⁶ Παρασκευόπουλος Κ.,(2008), *Υλοποίηση πολυκριτηριακής μεθόδου AHP*, Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης:50-51.

iii. οι εναλλακτικές ή τα υποκριτήρια.

Στη παρούσα εργασία έχουμε:

Ο στόχος: η άποψη των επιχειρηματιών για τις αιτίες της φοροδιαφυγής και της φοροαποφυγής.

Τα κριτήρια: τα οποία είναι:

- η έλλειψη παιδείας,
- η πολυπλοκότητα νομοθεσίας,
- αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων,
- η ατιμωρησία και η
- υπερβολική φορολόγηση.

Τις εναλλακτικές ή τα υποκριτήρια: τα οποία είναι:

1. Για την έλλειψη παιδείας:
 - a. Επιχειρηματική ηθική
 - b. Φορολογική συνείδηση
 - c. Μορφωτικό επίπεδο
 - d. Κουλτούρα φορολογούμενων
2. Για την πολυπλοκότητα νομοθεσίας:
 - a. Συχνές αλλαγές νόμων και μη εφαρμογή τους
 - b. «Παράθυρα» σε νόμους ή «νόμιμες» απαλλαγές
 - c. Άγνοια ισχυόντων φορολογικών εγκυκλίων
 - d. Γραφειοκρατία
3. Για την αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων:
 - a. Σπάταλη δημοσίου χρήματος
 - b. Δωροδοκία-Χρηματισμός («μίζα»)
 - c. Κακή διαχείριση
 - d. Μη απολογισμός διαχείρισης
4. Για την ατιμωρησία:
 - a. Ελαφριές ποινές, μείωση ποινής
 - b. Εξαγορά-Χρηματισμός («φακελάκι»)

- c. Παραγραφή, Φορολογική «αμνηστία»
- 5. Για την υπερβολική φορολόγηση:
 - a. Υψηλοί συντελεστές Φορολόγησης
 - b. Τεκμήρια φορολόγησης
 - c. Επιπλέον των τακτικών φόροι, Περαιώση
 - d. Άδικη φορολογική κλίμακα

ΔΕΥΤΕΡΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ:

Είναι η συλλογή προτιμήσεων για τα στοιχεία της απόφασης. Σε αυτή τη λειτουργία συγκρίνονται τα υποκριτήρια κατά ζεύγη. Αυτός που αποφασίζει συγκρίνει ανά δυο όλα τα υποκριτήρια.(Αυτή ήταν η υποχρέωση όσων συμπλήρωσαν τα ερωτηματολόγια).

ΤΡΙΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ:

Είναι η εκτίμηση προτεραιοτήτων για τα στοιχεία απόφασης. Γνωρίζοντας τις προτιμήσεις αυτού που αποφασίζει η μέθοδος υπολογίζει τα σχετικά βάρη των στοιχείων ενός επιπέδου.

ΤΕΤΑΡΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ:

Είναι η μέθοδος γεωμετρικού μέσου η οποία χρησιμοποιείται για υπολογισμούς με το χέρι. Στη περίπτωση μας οι υπολογισμοί έγιναν ηλεκτρονικά μέσω του προγράμματος expert choice 2000. Τα αποτελέσματα που πήραμε από το expert choice 2000 τα μεταφέραμε στο Excel όπου και τα επεξεργαστήκαμε, δημιουργήσαμε πίνακες και γραφήματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

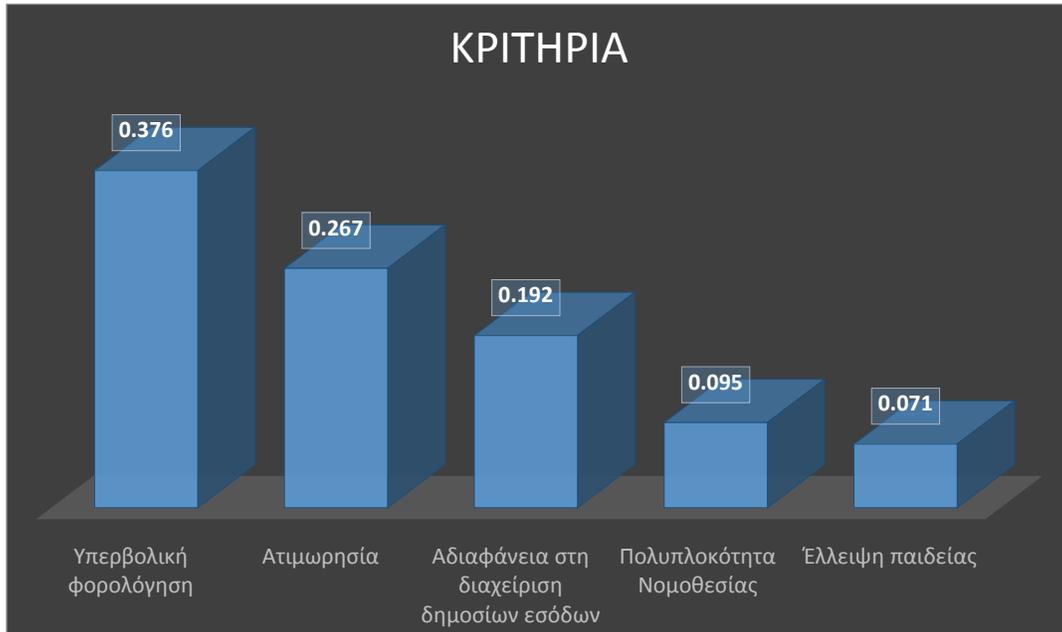
7.1. Η ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΩΝ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΑΡΤΑΣ

Πίνακας 9: Η άποψη της επιχειρηματιών του Νομού Άρτας

	<u>Local</u>	<u>Global</u>
<i>Έλλειψη παιδείας</i>	0,071	0,071
Επιχειρηματική ηθική	0,180	0,013
Φορολογική συνείδηση	0,366	0,026
Μορφωτικό επίπεδο	0,213	0,015
Κουλτούρα φορολογούμενων	0,241	0,017
<i>Πολυπλοκότητα Νομοθεσίας</i>	0,095	0,095
Συχνές αλλαγές νομών και μη εφαρμογής τους	0,213	0,020
«Παράθυρα» σε νομούς ή «Νόμιμες» απαλλαγές	0,374	0,036
Άγνοια ισχυόντων φορολογικών εγκυκλίων	0,104	0,010
Γραφειοκρατία	0,309	0,029
<i>Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων</i>	0,192	0,192
Σπάταλη Δημόσιου χρήματος	0,234	0,045
Δωροδοκία-Χρηματισμός («μίζα»)	0,439	0,084
Κακή διαχείριση	0,179	0,034
Μη Απολογισμός διαχείρισης	0,148	0,028
<i>Ατιμωρησία</i>	0,267	0,267
Ελαφριές ποινές, μείωση ποινής	0,195	0,052
Εξαγορά-Χρηματισμός («φακελάκι»)	0,516	0,138
Παραγραφή, Φορολογική «αμνηστία»	0,289	0,077
<i>Υπερβολική φορολόγηση</i>	0,376	0,376
Υψηλοί συντελεστές Φορολόγησης	0,304	0,114
Τεκμήρια φορολόγησης	0,172	0,065
Επιπλέον των τακτικών φόροι, Περαίωση	0,250	0,094
Άδικη Φορολογική κλίμακα	0,274	0,103

Για την καλύτερη κατανόηση του πίνακα χρησιμοποιήθηκαν γραφήματα. Το παρακάτω γράφημα αναλύουμε τα κριτήρια. Χρησιμοποιούνται οι τιμές global των κριτηρίων οι οποίες αναφέρονται στο ποσοστό συμμετοχής κάθε κριτηρίου (και υποκριτηρίου) στο θέμα της έρευνας.

Διάγραμμα 10: Τα κριτήρια των επιχειρηματιών του νομού Άρτας

Από το παραπάνω διάγραμμα γίνεται αντιληπτό ότι οι επιχειρηματίες της Άρτας θεωρούν ως πρώτη και σημαντικότερη αιτία φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής την υπερβολική φορολόγηση με ποσοστό 37,6%. Αμέσως μετά ακολουθεί η ατιμωρησία με ποσοστό 26,7% και στη συνέχεια η αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων με ποσοστό 19,2% και η πολυπλοκότητα νομοθεσίας με ποσοστό 0,9%. Τέλος λιγότερη σημαντική αιτία θεωρούν την έλλειψη παιδείας η οποία έχει ποσοστό μόλις 0,7%%.

Στη συνέχεια θα εξετάσουμε τα υποκριτήρια του κάθε κριτηρίου. Οι τιμές που χρησιμοποιήθηκαν ήταν οι τιμές local οι οποίες αναφέρονται στο ποσοστό συμμετοχής του υποκριτηρίου στο κριτήριο όπου ανήκει.

Διάγραμμα 11: Τα υποκριτήρια «Έλλειψη παιδείας» των επιχειρηματιών του νομού Άρτας

Όπως παρατηρούμε το σημαντικότερο υποκριτήριο του κριτηρίου «Έλλειψη παιδείας» είναι η φορολογική συνείδηση με ποσοστό 36,6%. Ακολουθεί η κουλτούρα των φορολογουμένων με ποσοστό 24,1% και το μορφωτικό επίπεδο με ποσοστό 21,3%. Τέλος, ως το λιγότερο σημαντικό υποκριτήριο οι επιχειρηματίες της Άρτας θεωρούν την επιχειρηματική ηθική με ποσοστό 18,0%.

Διάγραμμα 12: Τα υποκριτήρια «Πολυπλοκότητα νομοθεσίας» των επιχειρηματιών του νομού Άρτας

Από το παραπάνω διάγραμμα διαπιστώνουμε ότι από τα υποκριτήρια του κριτηρίου «Πολυπλοκότητα Νομοθεσίας» το σημαντικότερο υποκριτήριο είναι τα «παράθυρα» σε νόμους ή «νόμιμες» απαλλαγές με ποσοστό 37,4% ενώ ακολουθούν η γραφειοκρατία με ποσοστό 30,9% και οι συχνές αλλαγές νόμων και η μη εφαρμογή τους με ποσοστό 21,3%. Τέλος, ως το λιγότερο σημαντικό υποκριτήριο οι επιχειρηματίες της Άρτας θεωρούν την άγνοια των ισχυόντων φορολογικών εγκυκλίων με ποσοστό 10,4%.

Διάγραμμα 13: Τα υποκριτήρια «Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων» των επιχειρηματιών του νομού Άρτας

Από το παραπάνω διάγραμμα διαπιστώνουμε ότι από τα υποκριτήρια του κριτηρίου «Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων» το σημαντικότερο υποκριτήριο είναι η Δωροδοκία- χρηματισμός («μίζα») με ποσοστό 43,9% ενώ ακολουθούν η σπατάλη δημοσίου χρήματος με ποσοστό 23,4% και ο μη απολογισμός διαχείρισης με ποσοστό 14,8%. Τέλος, ως το λιγότερο σημαντικό υποκριτήριο οι επιχειρηματίες της Άρτας θεωρούν την κακή διαχείριση με ποσοστό 17,9%.

Διάγραμμα 14: Τα υποκριτήρια «Ατιμωρησίας» των επιχειρηματιών του νομού

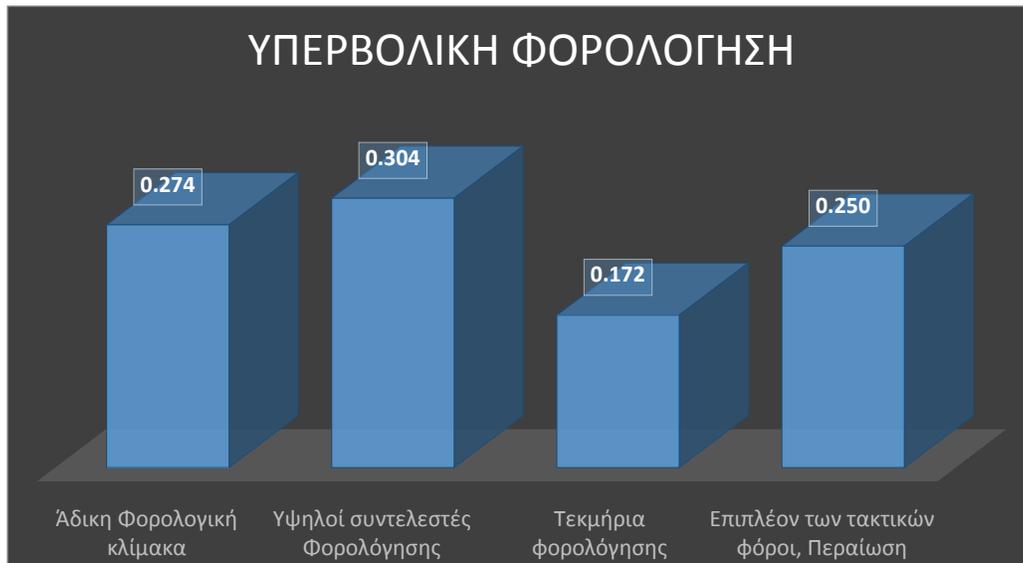
Άρτας

Από το παραπάνω διάγραμμα διαπιστώνουμε ότι από τα υποκριτήρια του κριτηρίου «Ατιμωρησία» το σημαντικότερο υποκριτήριο είναι η εξαγορά-χρηματισμός («φακελάκι») με ποσοστό 51,6% ενώ ακολουθεί η παραγραφή, φορολογική «αμνηστία» με ποσοστό 28,9%. Τέλος, ως το λιγότερο σημαντικό υποκριτήριο οι επιχειρηματίες της Άρτας θεωρούν τις ελαφριές ποινές, μείωση ποινής με ποσοστό 19,5%.

Από το παρακάτω διάγραμμα διαπιστώνουμε ότι από τα υποκριτήρια του κριτηρίου «Υπερβολική φορολόγηση» το σημαντικότερο υποκριτήριο είναι οι υψηλοί συντελεστές φορολόγησης με ποσοστό 30,4% ενώ ακολουθούν η άδικη φορολογική κλίμακα με ποσοστό 27,4% και οι επιπλέον των τακτικών φόροι, περαίωση με ποσοστό 25,0%. Τέλος, ως το λιγότερο σημαντικό υποκριτήριο οι επιχειρηματίες της Άρτας θεωρούν τις ελαφριές ποινές, μείωση ποινής με ποσοστό 19,5%.

Διάγραμμα 15: Τα υποκριτήρια «Υπερβολική φορολόγηση» των επιχειρηματιών του νομού Άρτας

7.1.1. ΤΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΚΑΙ ΤΑ ΛΙΓΟΤΕΡΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΥΠΟΚΡΙΤΗΡΙΑ

Αφού παραθέσαμε τα κριτήρια και τα υποκριτήρια του κάθε κριτηρίου, στο κεφάλαιο αυτό θα εξετάσουμε ποια είναι τα σημαντικότερα υποκριτήρια και ποια τα λιγότερο σημαντικά. Η σύγκριση γίνεται σε τιμές global όπου μετριέται η σημαντικότητα των υποκριτηρίων σε σχέση με τα υπόλοιπα υποκριτήρια.

Στο παρακάτω πίνακα εμφανίζονται όλα τα υποκριτήρια των επιχειρηματιών της Άρτας.

Πίνακας 10: Σειρά κατάταξης υποκριτηρίων επιχειρηματιών νομού Άρτας

ΥΠΟΚΡΙΤΗΡΙΟ	ΤΙΜΗ GLOBAL
Εξαγορά-Χρηματισμός («φακελάκι»)	0,138
Υψηλοί συντελεστές Φορολόγησης	0,114
Άδικη Φορολογική κλίμακα	0,103
Επιπλέον των τακτικών φόροι, Περαιώση	0,094
Δωροδοκία-Χρηματισμός («μίζα»)	0,084
Παραγραφή, Φορολογική «αμνηστία»	0,077
Τεκμήρια φορολόγησης	0,065
Ελαφριές ποινές, μείωση ποινής	0,052
Σπάταλη Δημόσιου χρήματος	0,045
«Παράθυρα» σε νομούς ή «Νόμιμες» απαλλαγές	0,036
Κακή διαχείριση	0,034
Γραφειοκρατία	0,029
Μη Απολογισμός διαχείρισης	0,028
Φορολογική συνείδηση	0,026
Συχνές αλλαγές νομών και μη εφαρμογής τους	0,020
Κουλτούρα φορολογούμενων	0,017
Μορφωτικό επίπεδο	0,015
Επιχειρηματική ηθική	0,013
Άγνοια ισχυόντων φορολογικών εγκυκλίων	0,010

Διαπιστώνεται ότι για τους επιχειρηματίες της Άρτας ως το πιο σημαντικό υποκριτήριο με ποσοστό 13,8% κατατάσσεται η εξαγορά – χρηματισμός («φακελάκι»), το οποίο ανήκει στο κριτήριο «Ατιμωρησία» το οποίο όμως έχουν κατατάξει στη δεύτερη θέση. Ως το δεύτερο σημαντικό υποκριτήριο είναι οι υψηλοί συντελεστές φορολόγησης με ποσοστό 11,4%, και ως τρίτο σημαντικό υποκριτήριο είναι η άδικη φορολογική κλίμακα με ποσοστό 10,3%, υποκριτήρια τα οποία ανήκουν στο κριτήριο «Υπερβολική φορολόγηση» το οποίο έχουν κατατάξει πρώτο.

Διάγραμμα 16: Σημαντικότερα υποκριτήρια των επιχειρηματιών του νομού Άρτας

Διάγραμμα 17: Λιγότερο σημαντικά υποκριτήρια των επιχειρηματιών του νομού Άρτας

Ως τα λιγότερο σημαντικά υποκριτήρια οι επιχειρηματίες της Άρτας έθεσαν την άγνοια των ισχυόντων φορολογικών εγκυκλίων με ποσοστό 1,0% το οποίο ανήκει στο κριτήριο «Πολυπλοκότητα νομοθεσίας» το οποίο έχουν κατατάξει στην προτελευταία θέση. Ακολουθούν η επιχειρηματική ηθική με ποσοστό 1,3%, το μορφωτικό επίπεδο με ποσοστό 1,5% και η κουλτούρα φορολογουμένων με ποσοστό 1,7% τα οποία ανήκουν στο κριτήριο «Έλλειψη παιδείας» το οποίο έχουν κατατάξει στην τελευταία θέση.

7.2. Η ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΛΟΓΙΣΤΩΝ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

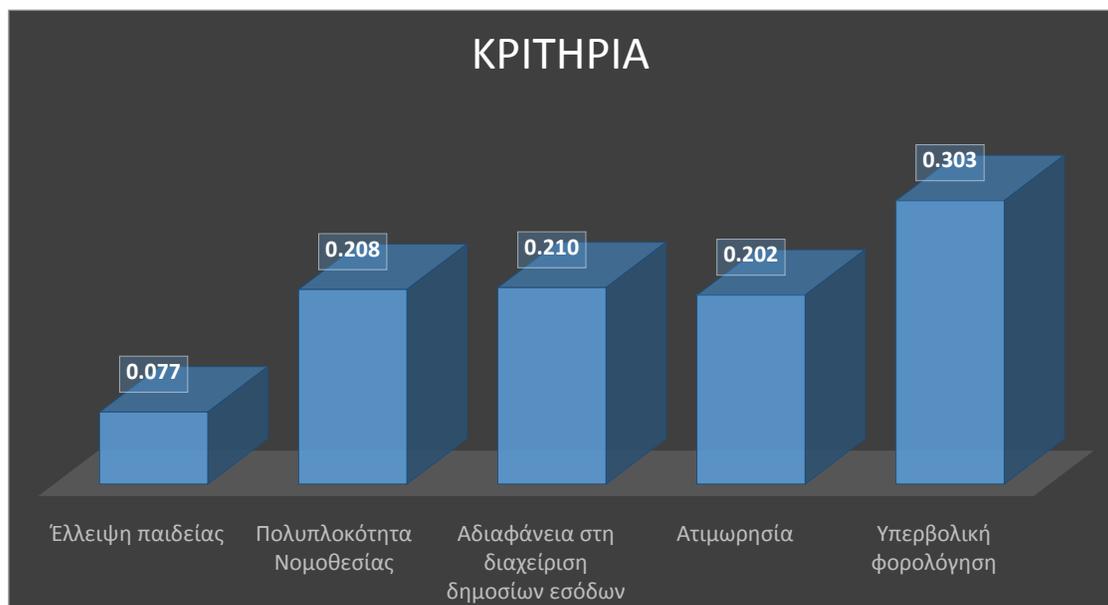
Στον παρακάτω πίνακα εμφανίζονται τα αποτελέσματα της έρευνάς μας σχετικά με τους λογιστές του νομού Ιωαννίνων. Για να κατανοήσουμε όμως καλύτερα τον πίνακα θα προβούμε στη δημιουργία γραφημάτων ούτως ώστε να μπορέσουμε στο τέλος να κάνουμε μία σύγκριση όλων των κριτηρίων και των υποκριτηρίων. Αρχικώς θα μελετηθούν τα κριτήρια και στη συνέχεια τα υποκριτήρια του κάθε κριτηρίου.

Πίνακας 11: Η άποψη των λογιστών του νομού Ιωαννίνων

	<u>Local</u>	<u>Global</u>
<i>Έλλειψη παιδείας</i>	0,077	0,077
Επιχειρηματική ηθική	0,187	0,014
Φορολογική συνείδηση	0,289	0,022
Μορφωτικό επίπεδο	0,261	0,020
Κουλτούρα φορολογούμενων	0,263	0,020
<i>Πολυπλοκότητα Νομοθεσίας</i>	0,208	0,208
Συχνές αλλαγές νομών και μη εφαρμογής τους	0,337	0,070
«Παράθυρα» σε νομούς ή «Νόμιμες» απαλλαγές	0,236	0,049
Άγνοια ισχυόντων φορολογικών εγκυκλίων	0,146	0,030
Γραφειοκρατία	0,281	0,058

Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων	0,210	0,210
Σπάταλη Δημόσιου χρήματος	0,268	0,056
Δωροδοκία-Χρηματισμός («μίζα»)	0,269	0,056
Κακή διαχείριση	0,294	0,062
Μη Απολογισμός διαχείρισης	0,169	0,035
Ατιμωρησία	0,202	0,202
Ελαφριές ποινές, μείωση ποινής	0,253	0,051
Εξαγορά-Χρηματισμός («φακελάκι»)	0,482	0,097
Παραγραφή, Φορολογική «αμνηστία»	0,265	0,054
Υπερβολική φορολόγηση	0,303	0,303
Υψηλοί συντελεστές Φορολόγησης	0,282	0,085
Τεκμήρια φορολόγησης	0,234	0,071
Επιπλέον των τακτικών φόροι, Περαίωση	0,220	0,067
Αδίκη Φορολογική κλίμακα	0,264	0,080

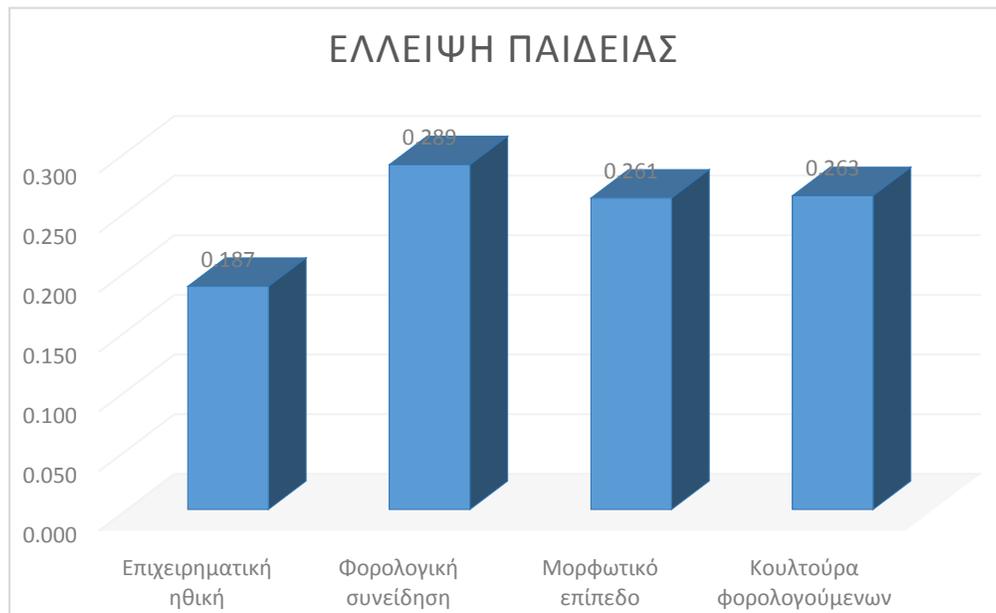
Διάγραμμα 18: Τα κριτήρια των λογιστών του νομού Ιωαννίνων

Όπως διαπιστώνουμε από το παραπάνω διάγραμμα, το σημαντικότερο κριτήριο είναι η «Υπερβολική φορολόγηση» με ποσοστό 30,3% ενώ με μικρή διαφορά μεταξύ τους ακολουθούν τα κριτήρια «Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων» με ποσοστό 21,0%, «Πολυπλοκότητα Νομοθεσίας» με 20,8% και «Ατιμωρησία» με ποσοστό 20,2%. Ως το λιγότερο σημαντικό κριτήριο για τους λογιστές των Ιωαννίνων είναι η «Έλλειψη παιδείας» με ποσοστό 7,7%.

Στη συνέχεια θα εξετάσουμε τα υποκριτήρια του κάθε κριτηρίου ξεχωριστά.

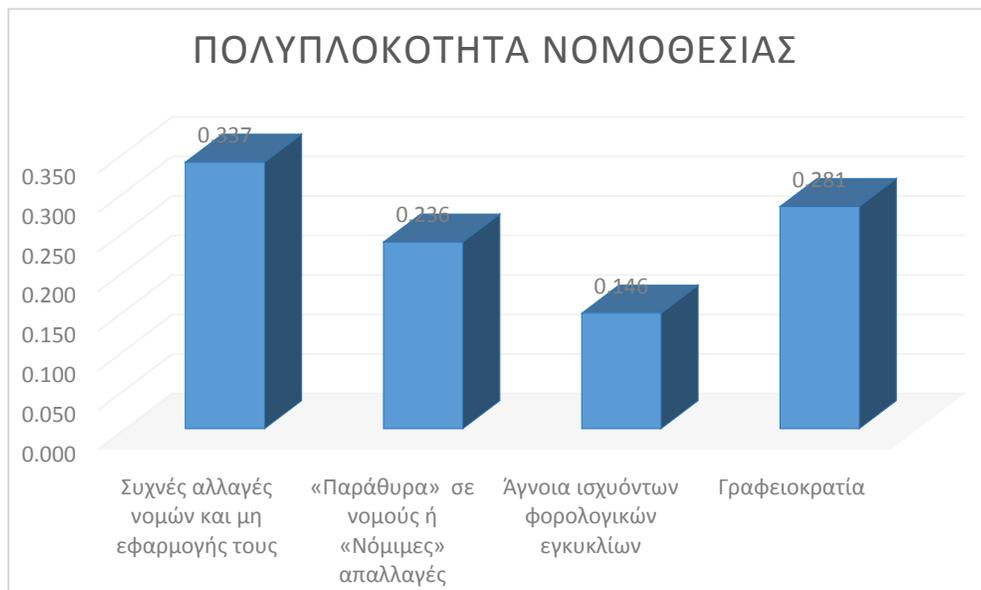
Διάγραμμα 19: Τα υποκριτήρια «Έλλειψης παιδείας» των λογιστών του νομού Ιωαννίνων

Από το παραπάνω διάγραμμα διαπιστώνεται ότι το σημαντικότερο υποκριτήριο είναι η «φορολογική συνείδηση» με ποσοστό 28,9%. Με λίγη διαφορά ακολουθεί το «Μορφωτικό επίπεδο» με ποσοστό 26,1% και η «Κουλτούρα των φορολογουμένων» με ποσοστό 26,3%. Τέλος, ως το λιγότερο σημαντικό υποκριτήριο οι λογιστές του νομού Ιωαννίνων κατατάσσουν την «Επιχειρηματική ηθική» με ποσοστό 18,7%.

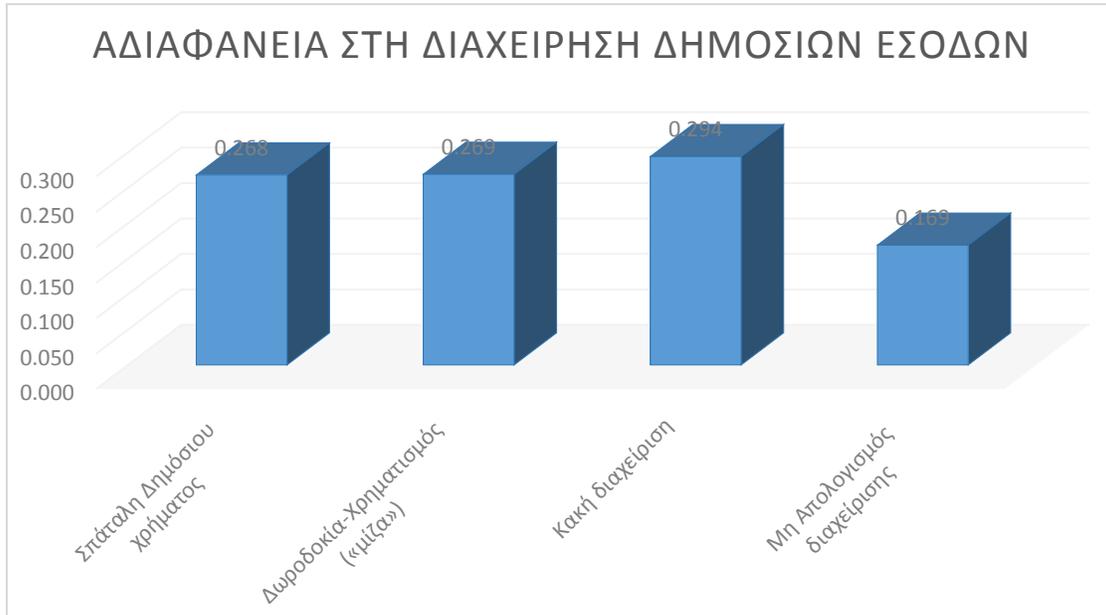
Στο παρακάτω διάγραμμα εμφανίζεται η σειρά κατάταξης των υποκριτηρίων του κριτηρίου «Πολυπλοκότητα νομοθεσίας». Διαπιστώνεται ότι ως το πιο σημαντικό υποκριτήριο είναι για τους λογιστές των Ιωαννίνων οι «συχνές αλλαγές νόμων και η μη εφαρμογή τους» με ποσοστό 33,7%. Ως δεύτερη σημαντική αιτία με μεγάλη όμως διαφορά από την πρώτη είναι η «γραφειοκρατία» με ποσοστό 28,1% και ως τρίτη σημαντική αιτία τα «Παράθυρα» σε νόμους ή νόμιμες απαλλαγές με ποσοστό 23,6%. Τέλος, ως το λιγότερο σημαντικό υποκριτήριο οι λογιστές του νομού Ιωαννίνων κατατάσσουν την «άγνοια ισχυόντων φορολογικών εγκυκλίων» με ποσοστό 14,6%.

Διάγραμμα 20: Τα υποκριτήρια «Πολυπλοκότητα νομοθεσίας» των λογιστών του νομού Ιωαννίνων

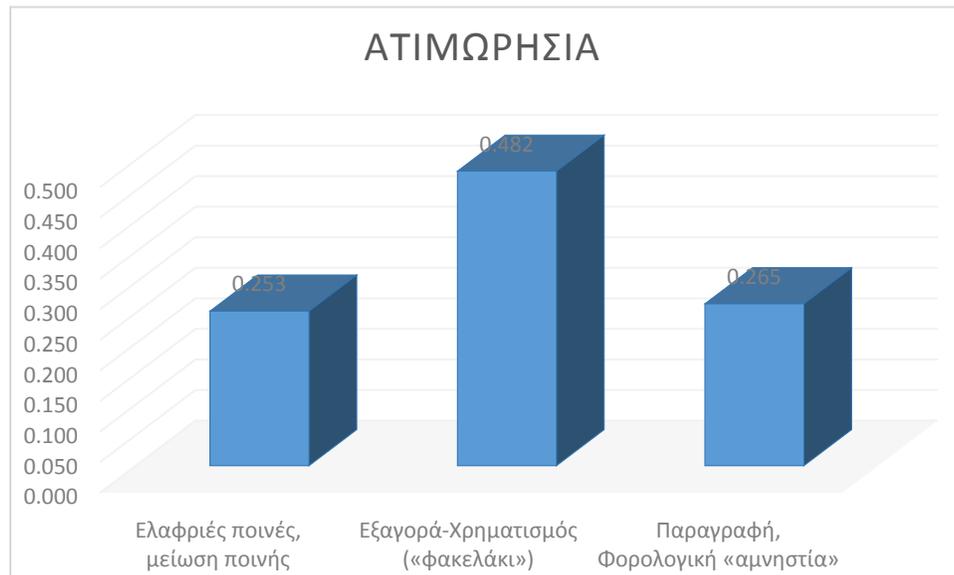

Από το παρακάτω διάγραμμα διαπιστώνεται ότι οι λογιστές των Ιωαννίνων έχουν ως το πιο σημαντικό υποκριτήριο την «κακή διαχείριση» με ποσοστό 29,4%. Ωστόσο με μικρή διαφορά μεταξύ τους ακολουθούν η «σπατάλη δημόσιου χρήματος» με ποσοστό 26,8% και η «δωροδοκία-χρηματισμός («μίζα»）」 με ποσοστό 26,9%. Τέλος, ως το λιγότερο σημαντικό υποκριτήριο οι λογιστές του νομού Ιωαννίνων κατατάσσουν τον «μη απολογισμό διαχείρισης» με ποσοστό 16,9%.

Διάγραμμα 21: Τα υποκριτήρια «Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων» των λογιστών του νομού Ιωαννίνων

Διάγραμμα 22: Τα υποκριτήρια «Ατιμωρησία» των λογιστών του νομού Ιωαννίνων

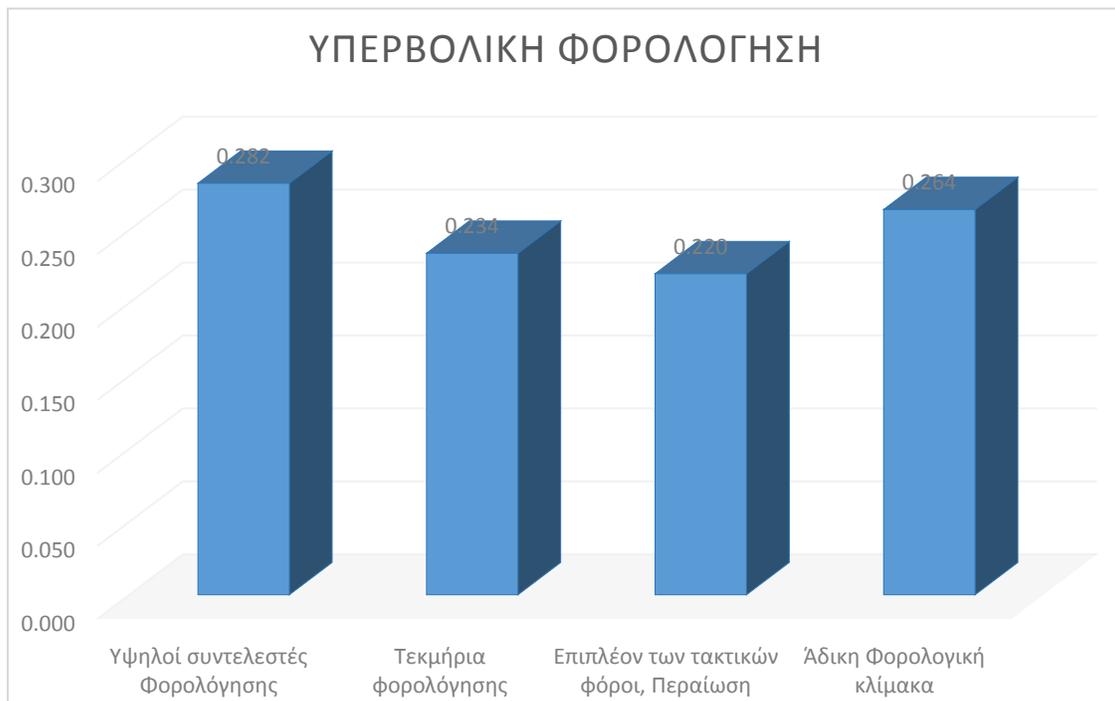

Από το παραπάνω διάγραμμα διαπιστώνεται ότι οι λογιστές των Ιωαννίνων ως το πιο σημαντικό υποκριτήριο κατατάσσουν την «εξαγορά-χρηματισμός («φακελάκι»)» με

ποσοστό 48,2%. Στη δεύτερη θέση αλλά με μεγάλη διαφορά από την πρώτη αιτία, κατατάσσουν την «παραγραφή, φορολογική «Αμνηστία» με ποσοστό 26,5%. Τέλος, ως το λιγότερο σημαντικό υποκριτήριο οι λογιστές του νομού Ιωαννίνων κατατάσσουν τις «ελαφριές ποινές, μείωση ποινής» με ποσοστό 25,3%.

Από το παρακάτω διάγραμμα διαπιστώνεται ότι οι λογιστές των Ιωαννίνων θέτουν ως πρώτη σημαντική αιτία φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής τους «Υψηλούς συντελεστές φορολόγησης» με ποσοστό 28,2%. Με μικρή διαφορά έπεται η «Άδικη φορολογική κλίμακα» με ποσοστό 26,4%, και τα «τεκμήρια φορολόγησης» με ποσοστό 23,4%. Τέλος, ως το λιγότερο σημαντικό υποκριτήριο οι λογιστές του νομού Ιωαννίνων κατατάσσουν την «επιπλέον των τακτικών φόροι, περαίωση» με ποσοστό 22,0%.

Διάγραμμα 23: Τα υποκριτήρια «Υπερβολική φορολόγηση» των λογιστών του νομού Ιωαννίνων

7.2.1. ΤΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΑ ΚΑΙ ΤΑ ΛΙΓΟΤΕΡΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ

ΥΠΟΚΡΙΤΗΡΙΑ

Στον παρακάτω πίνακα εμφανίζεται κατά σειρά κατάταξης από το σημαντικότερο έως το λιγότερο σημαντικό τα υποκριτήρια όλων των κριτηρίων των απόψεων των λογιστών των Ιωαννίνων. Οι τιμές του κάθε υποκριτηρίου είναι σε Global καθώς μετριέται η σημαντικότητά τους σε σχέση με τα υπόλοιπα υποκριτήρια.

Πίνακας 12: Σειρά κατάταξης υποκριτηρίων λογιστών νομού Ιωαννίνων

ΥΠΟΚΡΙΤΗΡΙΟ	ΤΙΜΗ GLOBAL
Εξαγορά-Χρηματισμός («φακελάκι»)	0,097
Υψηλοί συντελεστές Φορολόγησης	0,085
Άδικη Φορολογική κλίμακα	0,080
Τεκμήρια φορολόγησης	0,071
Συχνές αλλαγές νομών και μη εφαρμογής τους	0,070
Επιπλέον των τακτικών φόροι, Περαιώση	0,067
Κακή διαχείριση	0,062
Γραφειοκρατία	0,058
Σπάταλη Δημόσιου χρήματος	0,056
Δωροδοκία-Χρηματισμός («μίζα»)	0,056
Παραγραφή, Φορολογική «αμνηστία»	0,054
Ελαφριές ποινές, μείωση ποινής	0,051
«Παράθυρα» σε νομούς ή «Νόμιμες» απαλλαγές	0,049
Μη Απολογισμός διαχείρισης	0,035
Άγνοια ισχυόντων φορολογικών εγκυκλίων	0,030
Φορολογική συνείδηση	0,022
Μορφωτικό επίπεδο	0,020
Κουλτούρα φορολογούμενων	0,020
Επιχειρηματική ηθική	0,014

Διαπιστώνεται ότι για τους λογιστές των Ιωαννίνων το σημαντικότερο υποκριτήριο ως αιτία φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής είναι η «Εξαγορά-χρηματισμός («φακελάκι») με ποσοστό 9,7%, υποκριτήριο που ανήκει στο κριτήριο «Ατιμωρησία» το οποίο όμως έχουν κατατάξει στην προτελευταία θέση.

Ως δεύτερη σημαντική αιτία κατατάσσουν τους «Υψηλούς συντελεστές φορολόγησης» με ποσοστό 8,5% και ακολουθεί η «άδικη φορολογική κλίμακα» με ποσοστό 8,0% και τα «τεκμήρια φορολόγησης» με ποσοστό 7,1%, υποκριτήρια τα οποία ανήκουν στο κριτήριο «Υπερβολική φορολόγηση» το οποίο έχουν κατατάξει ως το πιο σημαντικό.

Διάγραμμα 24: Σημαντικότερα υποκριτήρια των λογιστών του νομού Ιωαννίνων

Τέλος, ως τα λιγότερο σημαντικά υποκριτήρια οι λογιστές των Ιωαννίνων έθεσαν την επιχειρηματική ηθική με ποσοστό 1,4% ενώ ακολουθούν η κουλτούρα φορολογουμένων με ποσοστό 2,0%, το μορφωτικό επίπεδο με ποσοστό 2,0% και η

φορολογική συνείδηση με ποσοστό 2,2%. Όλα αυτά τα υποκριτήρια ανήκουν στο κριτήριο «Έλλειψη παιδείας» το οποίο έχουν κατατάξει στην τελευταία θέση.

Διάγραμμα 25: Λιγότερο σημαντικά υποκριτήρια των λογιστών του νομού

Ιωαννίνων

7.3. ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΛΟΓΙΣΤΩΝ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ

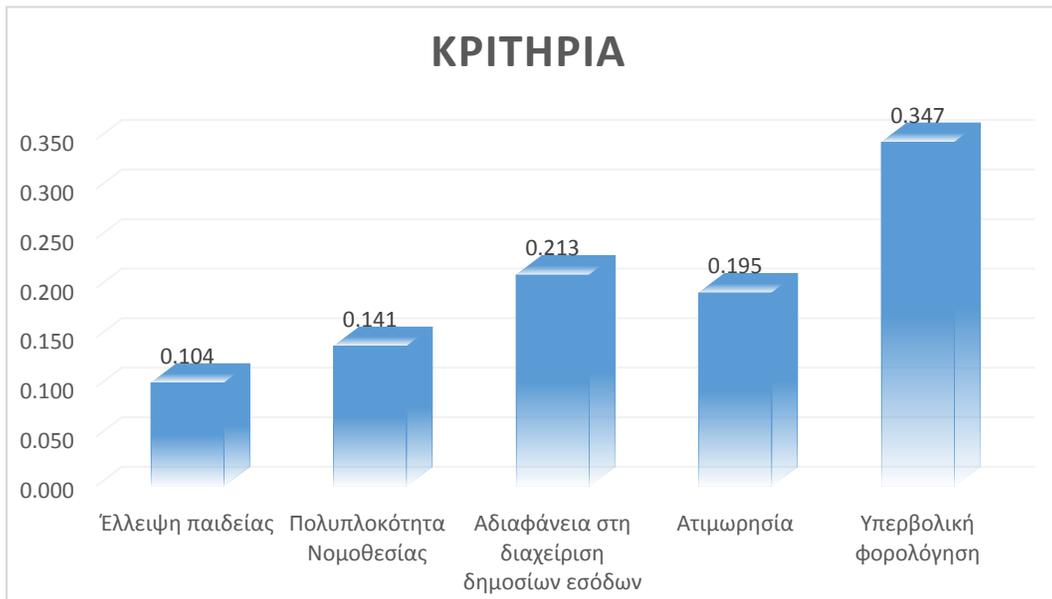
Στον παρακάτω πίνακα εμφανίζονται τα αποτελέσματα της έρευνάς μας σχετικά με τους λογιστές του νομού Θεσπρωτίας. Για να κατανοήσουμε όμως καλύτερα τον πίνακα θα προβούμε στη δημιουργία γραφημάτων ούτως ώστε να μπορέσουμε στο τέλος να κάνουμε μία σύγκριση όλων των κριτηρίων και των υποκριτηρίων. Αρχικώς θα μελετηθούν τα κριτήρια και στη συνέχεια τα υποκριτήρια του κάθε κριτηρίου. Η ανάλυση των κριτηρίων έγινε στις τιμές global, των υποκριτηρίων του κάθε κριτηρίου

ξεχωριστά στις τιμές local ενώ η σύγκριση των υποκριτηρίων με τα άλλα υποκριτήρια στις τιμές global.

Πίνακας 13: Η άποψη των λογιστών του νομού Θεσπρωτίας

	<u>Local</u>	<u>Global</u>
<i>Έλλειψη παιδείας</i>	0,104	0,104
Επιχειρηματική ηθική	0,215	0,022
Φορολογική συνείδηση	0,363	0,038
Μορφωτικό επίπεδο	0,159	0,017
Κουλτούρα φορολογούμενων	0,263	0,027
<i>Πολυπλοκότητα Νομοθεσίας</i>	0,141	0,141
Συχνές αλλαγές νομών και μη εφαρμογής τους	0,436	0,061
«Παράθυρα» σε νομούς ή «Νόμιμες» απαλλαγές	0,254	0,036
Άγνοια ισχυόντων φορολογικών εγκυκλίων	0,142	0,020
Γραφειοκρατία	0,168	0,024
<i>Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων</i>	0,213	0,213
Σπάταλη Δημόσιου χρήματος	0,311	0,066
Δωροδοκία-Χρηματισμός («μίζα»)	0,345	0,073
Κακή διαχείριση	0,202	0,043
Μη Απολογισμός διαχείρισης	0,142	0,030
<i>Ατιμωρησία</i>	0,195	0,195
Ελαφριές ποινές, μείωση ποινής	0,268	0,052
Εξαγορά-Χρηματισμός («φακελάκι»)	0,419	0,082
Παραγραφή, Φορολογική «αμνηστία»	0,314	0,061
<i>Υπερβολική φορολόγηση</i>	0,347	0,347
Υψηλοί συντελεστές Φορολόγησης	0,333	0,116
Τεκμήρια φορολόγησης	0,208	0,072
Επιπλέον των τακτικών φόροι, Περαιώση	0,207	0,072
Άδικη Φορολογική κλίμακα	0,252	0,087

Διάγραμμα 26: Τα κριτήρια των λογιστών του νομού Θεσπρωτίας

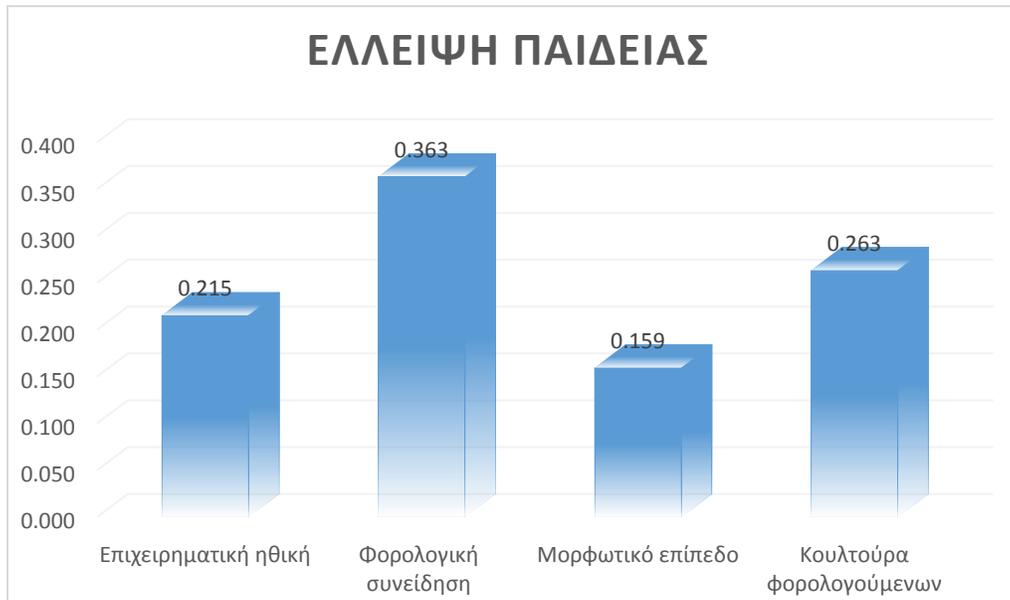

Όπως παρατηρούμε από το παραπάνω διάγραμμα, οι λογιστές της Θεσπρωτίας έχουν ως πρώτη και σημαντικότερη αιτία φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής το κριτήριο «Υπερβολική φορολόγηση» με ποσοστό 34,7%. Ως δεύτερη σημαντική αιτία κατατάσσουν το κριτήριο «Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων» με ποσοστό 21,3%. Στη συνέχεια έπονται τα κριτήρια «Ατιμωρησία» με ποσοστό 19,5% και «Πολυπλοκότητα νομοθεσίας» με ποσοστό 14,1%.

Για τους λογιστές της Θεσπρωτίας το λιγότερο σημαντικό κριτήριο ως αιτία φοροδιαφυγής είναι η «Έλλειψη παιδείας» με ποσοστό 10,4%.

Στη συνέχεια θα εξεταστούν τα υποκριτήρια του κάθε κριτηρίου ξεχωριστά. Όπως παρατηρούμε από το παρακάτω διάγραμμα, το σημαντικότερο υποκριτήριο του κριτηρίου «Έλλειψη παιδείας» είναι η φορολογική συνείδηση με ποσοστό 36,3%. Με μεγάλη διαφορά από την πρώτη αιτία έρχεται ως δεύτερη η κουλτούρα των φορολογουμένων με ποσοστό 26,3% ενώ ακολουθεί με μικρή διαφορά η επιχειρηματική ηθική με ποσοστό 21,5%. Τέλος, για τους λογιστές του νομού Θεσπρωτίας το λιγότερο σημαντικό υποκριτήριο είναι το μορφωτικό επίπεδο με ποσοστό 15,9%.

Διάγραμμα 27: Τα υποκριτήρια «Έλλειψης παιδείας» των λογιστών του νομού Θεσπρωτίας

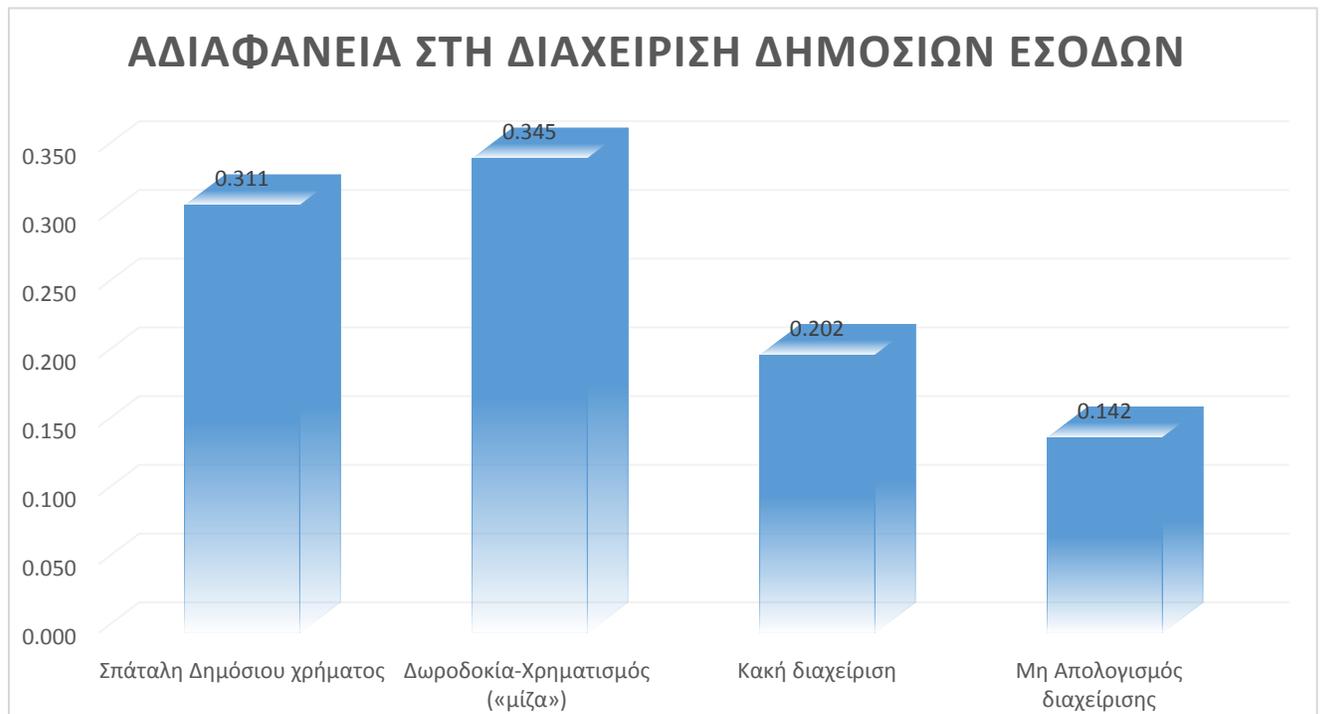

Διάγραμμα 28: Τα υποκριτήρια «Πολυπλοκότητα νομοθεσίας» των λογιστών του νομού Θεσπρωτίας

Από το παραπάνω διάγραμμα παρατηρούμε ότι το πιο σημαντικό υποκριτήριο για τους λογιστές της Θεσπρωτίας είναι οι συχνές αλλαγές νόμων και η μη εφαρμογή τους με ποσοστό 43,6%. Ακολουθούν με μεγάλη διαφορά από το πρώτο τα «παράθυρα» σε νόμους ή «νόμιμες» απαλλαγές, με ποσοστό 25,4% και η γραφειοκρατία με ποσοστό 16,8%. Τέλος, για τους λογιστές του νομού Θεσπρωτίας το λιγότερο σημαντικό υποκριτήριο είναι η άγνοια των ισχυόντων φορολογικών εγκυκλίων με ποσοστό 14,2%.

Τα υποκριτήρια «Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων» των λογιστών του νομού Θεσπρωτίας

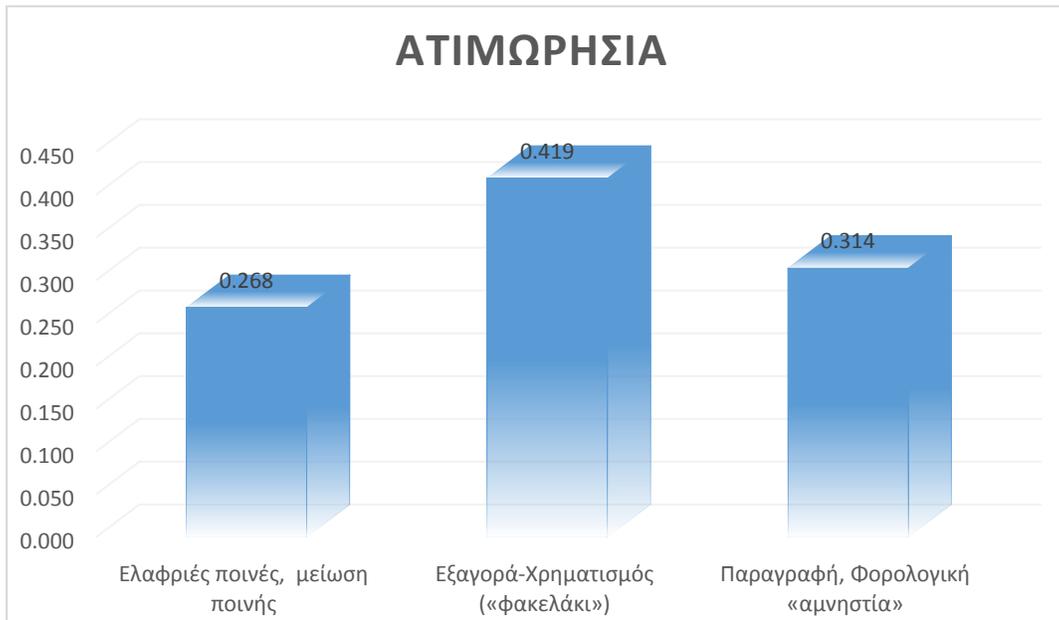

Όπως παρατηρούμε από το παραπάνω διάγραμμα, οι λογιστές της Θεσπρωτίας θεωρούν ως τη σημαντικότερη αιτία το υποκριτήριο δωροδοκία-χρηματισμός («μίζα») δίνοντας το ποσοστό 34,5%. Με μικρή διαφορά από την πρώτη αιτία κατατάσσουν ως δεύτερη σημαντική τη σπατάλη δημοσίου χρήματος ενώ ακολουθεί η κακή διαχείριση με ποσοστά 31,1% και 20,2% αντίστοιχα. Τέλος, για τους λογιστές του νομού Θεσπρωτίας

το λιγότερο σημαντικό υποκριτήριο είναι ο μη απολογισμός διαχείρισης με ποσοστό 14,2%.

Διάγραμμα 29: Τα υποκριτήρια «Ατιμωρησία» των λογιστών του νομού

Θεσπρωτίας

Από το παραπάνω διάγραμμα διαπιστώνεται ότι για τους λογιστές της Θεσπρωτίας το πιο σημαντικό υποκριτήριο είναι η εξαγορά-χρηματισμός («φακελάκι») με ποσοστό 41,9%. Ακολουθεί η παραγραφή, φορολογική «αμνηστία» με ποσοστό 31,4%. Τέλος, η λιγότερη σημαντική αιτία είναι οι ελαφριές ποινές, μείωση ποινής με ποσοστό 26,8%.

Από το παρακάτω διάγραμμα διαπιστώνεται ότι για τους λογιστές της Θεσπρωτίας το σημαντικότερο υποκριτήριο του κριτηρίου «Υπερβολική φορολόγηση» είναι οι υψηλοί συντελεστές φορολόγησης με ποσοστό 33,3%. Ως δεύτερη σημαντική αιτία με μικρότερο πολύ ποσοστό ακολουθεί η άδικη φορολογική κλίμακα με ποσοστό 25,2%. Στη συνέχεια ως τρίτη σημαντική αιτία έθεσαν τα τεκμήρια φορολόγησης με ποσοστό 20,8% , ενώ ως τη λιγότερη σημαντική αιτία κατέταξαν τους επιπλέον των τακτικών φόρους, περαιώση με ποσοστό 20,7%, το οποίο όμως υποκριτήριο πήρε τιμές σχεδόν ίδιες με την τρίτη σημαντική αιτία.

Διάγραμμα 30: Τα υποκριτήρια «Υπερβολική φορολόγηση» των λογιστών του νομού Θεσπρωτίας

7.3.1. ΤΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΑ ΚΑΙ ΤΑ ΛΙΓΟΤΕΡΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΥΠΟΚΡΙΤΗΡΙΑ

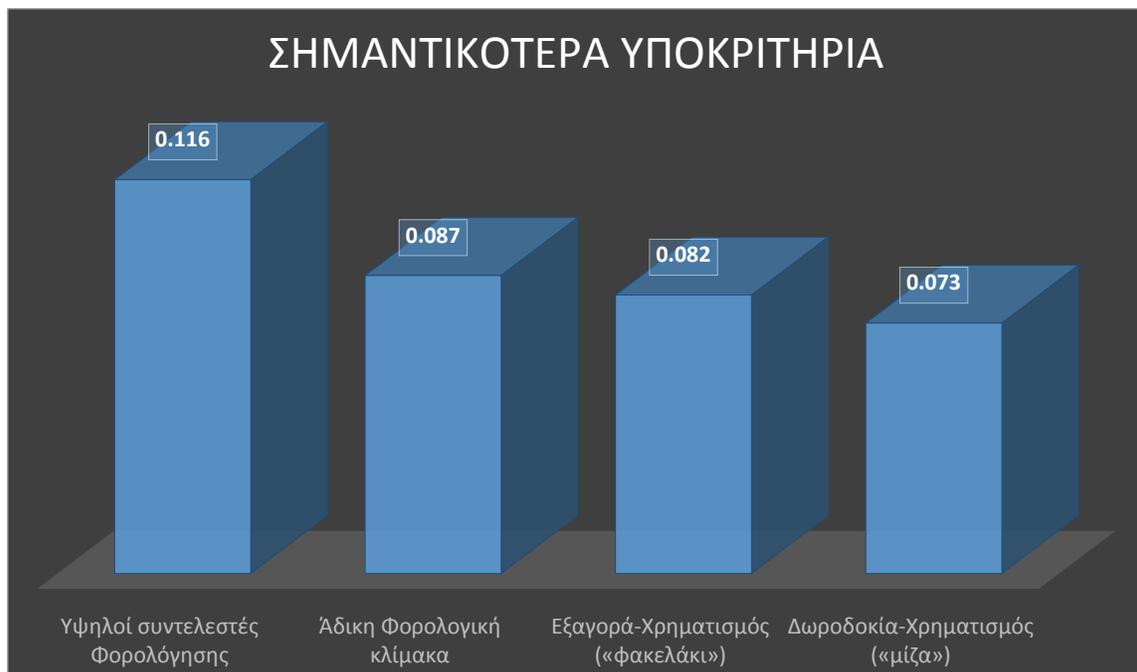
Στον παρακάτω πίνακα εμφανίζεται κατά σειρά κατάταξης από το σημαντικότερο έως το λιγότερο σημαντικό τα υποκριτήρια όλων των κριτηρίων των απόψεων των λογιστών της Θεσπρωτίας. Οι τιμές του κάθε υποκριτηρίου είναι σε Global καθώς μετριέται η σημαντικότητά τους σε σχέση με τα υπόλοιπα υποκριτήρια.

Πίνακας 14: Σειρά κατάταξης υποκριτηρίων λογιστών νομού Θεσπρωτίας

ΥΠΟΚΡΙΤΗΡΙΑ	<u>TIMEΣ</u> <u>Global</u>
Υψηλοί συντελεστές Φορολόγησης	0,116
Άδικη Φορολογική κλίμακα	0,087
Εξαγορά-Χρηματισμός («φακελάκι»)	0,082
Δωροδοκία-Χρηματισμός («μίζα»)	0,073
Τεκμήρια φορολόγησης	0,072
Επιπλέον των τακτικών φόροι, Περαιώση	0,072
Σπάταλη Δημόσιου χρήματος	0,066
Συχνές αλλαγές νομών και μη εφαρμογής τους	0,061
Παραγραφή, Φορολογική «αμνηστία»	0,061
Ελαφριές ποινές, μείωση ποινής	0,052
Κακή διαχείριση	0,043
Φορολογική συνείδηση	0,038
«Παράθυρα» σε νομούς ή «Νόμιμες» απαλλαγές	0,036
Μη Απολογισμός διαχείρισης	0,030
Κουλτούρα φορολογούμενων	0,027
Γραφειοκρατία	0,024
Επιχειρηματική ηθική	0,022
Άγνοια ισχυρότων φορολογικών εγκυκλίων	0,020
Μορφωτικό επίπεδο	0,017

Διαπιστώνεται ότι για τους λογιστές της Θεσπρωτίας ως η πιο σημαντική αιτία φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής είναι το υποκριτήριο υψηλοί συντελεστές φορολόγησης με ποσοστό 11,6%. Ως δεύτερη σημαντική αιτία έχουν κατατάξει το υποκριτήριο άδικη φορολογική κλίμακα με ποσοστό 8,7%. Και τα δύο αυτά υποκριτήρια ανήκουν στο κριτήριο «Υπερβολική φορολόγηση» το οποίο επίσης έχουν κατατάξει ως το πιο σημαντικό. Ως τρίτη σημαντική αιτία έχουν κατατάξει το υποκριτήριο εξαγορά-χρηματισμός («φακελάκι») με ποσοστό 8,2% το οποίο ανήκει στο κριτήριο «Ατιμωρησία» το οποίο επίσης έχουν κατατάξει ως τρίτη σημαντική αιτία.

Διάγραμμα 31: Τα πιο σημαντικά υποκριτήρια για τους λογιστές του νομού Θεσπρωτίας

Όσο αναφορά τα λιγότερο σημαντικά υποκριτήρια, όπως παρατηρούμε από το παρακάτω διάγραμμα, για τους λογιστές της Θεσπρωτίας είναι το υποκριτήριο μορφωτικό επίπεδο με ποσοστό 1,7% το οποίο ανήκει στο κριτήριο «Έλλειψη παιδείας» που επίσης το έχουν κατατάξει ως το λιγότερο σημαντικό.

Ακολουθεί η άγνοια ισχυόντων φορολογικών εγκυκλίων με ποσοστό 2,0% που ανήκει στο κριτήριο «Πολυπλοκότητα νομοθεσίας» που επίσης το έχουν κατατάξει ως προτελευταίο.

Επίσης και το υποκριτήριο επιχειρηματική ηθική ακολουθεί με ποσοστό 2,2% το οποίο ανήκει στο κριτήριο «Έλλειψη παιδείας» που το έχουν κατατάξει τελευταίο.

Συμπερασματικά λοιπόν τα λιγότερο σημαντικά υποκριτήρια για τους λογιστές Θεσπρωτίας ανήκουν σε κριτήρια που τα έχουν κατατάξει είτε ως τελευταία είτε ως προτελευταία.

Διάγραμμα 32: Τα λιγότερο σημαντικά υποκριτήρια για τους λογιστές του νομού

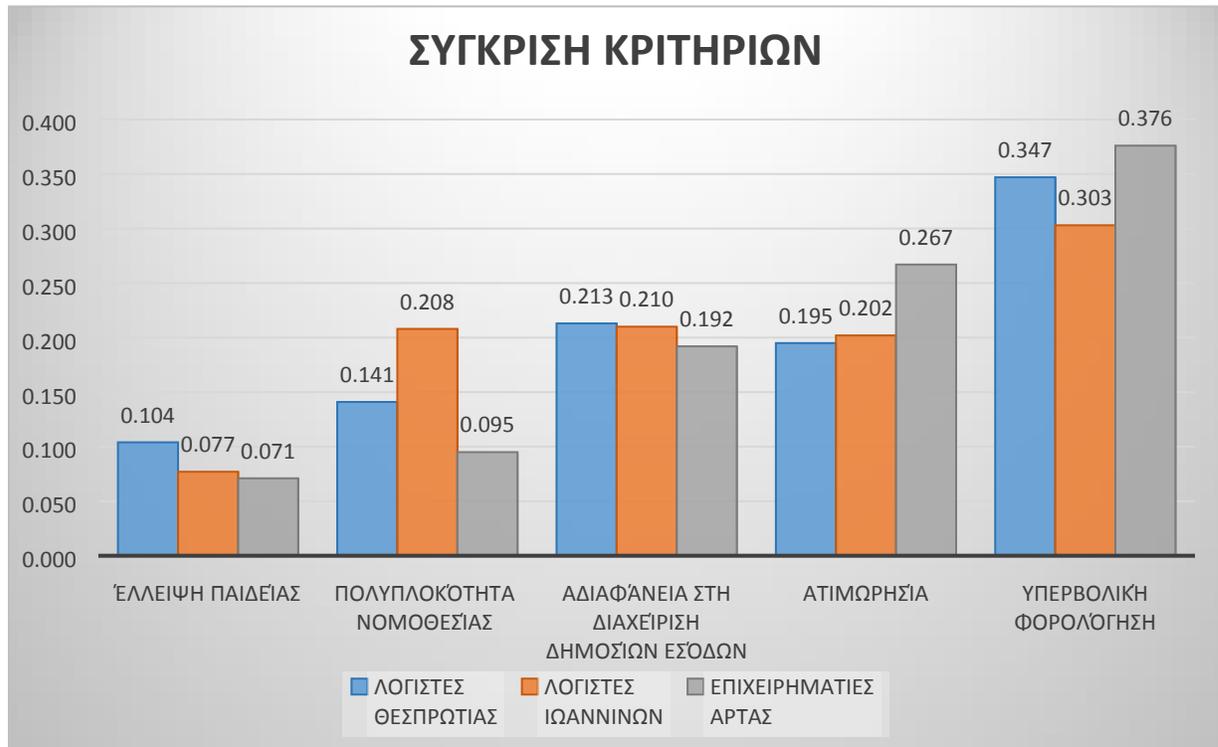
Θεσπρωτίας

7.4. ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΨΕΩΝ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΚΑΤΗΓΟΡΙΩΝ ΤΩΝ ΕΡΩΤΩΜΕΝΩΝ

Στο κεφάλαιο αυτό θα συγκρίνουμε αρχικώς τα κριτήρια και των τριών ομάδων των ερωτώμενων ώστε να διαπιστώσουμε ποια είναι τα σημαντικότερα και τα λιγότερο σημαντικά για αυτούς. Στη συνέχεια θα συγκρίνουμε τα υποκριτήρια του κάθε κριτηρίου ξεχωριστά και στο τέλος όλα τα υποκριτήρια.

Διάγραμμα 33: Σύγκριση κριτηρίων και των τριών κατηγοριών των ερωτώμενων

Όπως παρατηρούμε από το παραπάνω διάγραμμα και για τις τρεις ομάδες το σημαντικότερο κριτήριο είναι η «Υπερβολική φορολόγηση».

Όμως οι απόψεις διαφοροποιούνται ως προς τη δεύτερη αιτία. Πιο συγκεκριμένα για τους επιχειρηματίες της Άρτας είναι η «Ατιμωρησία» ενώ για τους λογιστές της Θεσπρωτίας και των Ιωαννίνων είναι η «Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων».

Επίσης διαφοροποιούνται και ως προς την τρίτη θέση κατατάσσοντας οι μεν επιχειρηματίες της Άρτας την «Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων» ενώ οι λογιστές των Ιωαννίνων την «Πολυπλοκότητα της νομοθεσίας» και οι λογιστές της Θεσπρωτίας την «Ατιμωρησία».

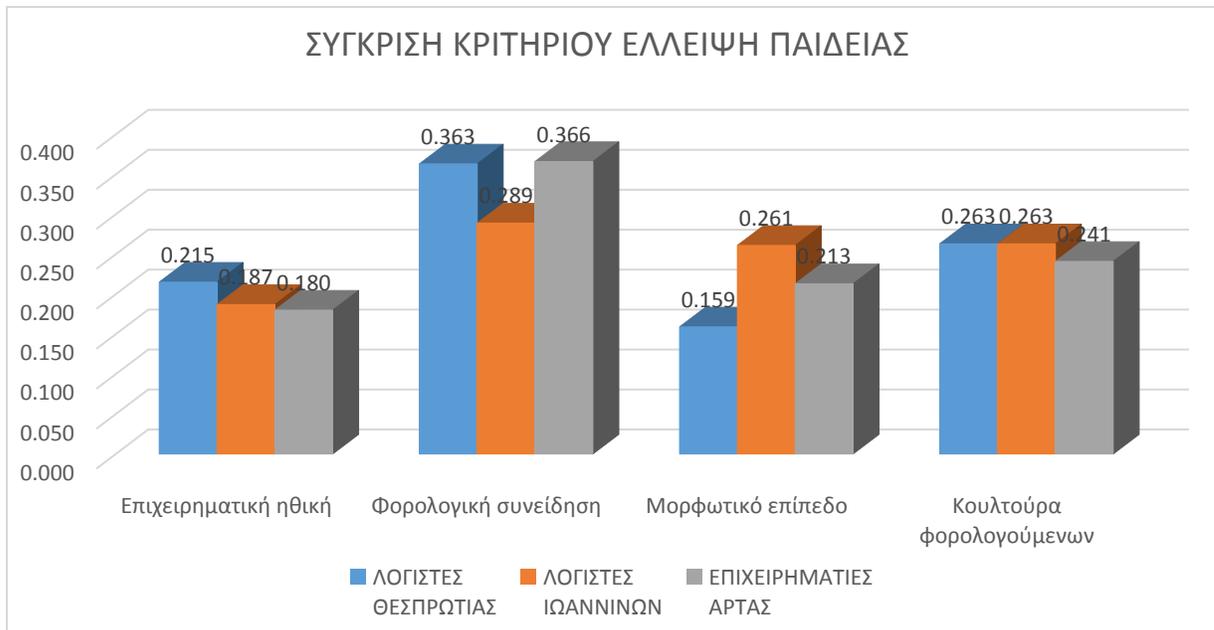
Ως τέταρτη αιτία κατατάσσουν οι επιχειρηματίες της Άρτας την «Πολυπλοκότητα της νομοθεσίας» ενώ οι λογιστές των Ιωαννίνων την «Ατιμωρησία» και οι λογιστές της Θεσπρωτίας την «Πολυπλοκότητα της νομοθεσίας».

Ωστόσο και οι τρεις ομάδες συμφωνούν ότι το λιγότερο σημαντικό κριτήριο είναι η «Έλλειψη παιδείας».

Συμπερασματικά λοιπόν και οι τρεις ομάδες των ερωτώμενων συμφωνούν ως προς το πιο σημαντικό κριτήριο που είναι η «Υπερβολική φορολόγηση» και ως το λιγότερο σημαντικό κριτήριο που είναι η «Έλλειψη παιδείας».

Στη συνέχεια θα συγκρίνουμε τα υποκριτήρια του κάθε κριτηρίου ξεχωριστά. Όπως παρατηρούμε από το παρακάτω διάγραμμα και οι τρεις ομάδες των ερωτώμενων συμφωνούν και θέτουν ως το πιο σημαντικό υποκριτήριο τη «φορολογική συνείδηση». Εκεί που διαφοροποιούνται είναι για το λιγότερο σημαντικό υποκριτήριο. Έτσι, οι επιχειρηματίες της Άρτας και οι λογιστές των Ιωαννίνων θεωρούν ως τη λιγότερο σημαντική αιτία την «Επιχειρηματική ηθική» ενώ οι λογιστές Θεσπρωτίας το «μορφωτικό επίπεδο».

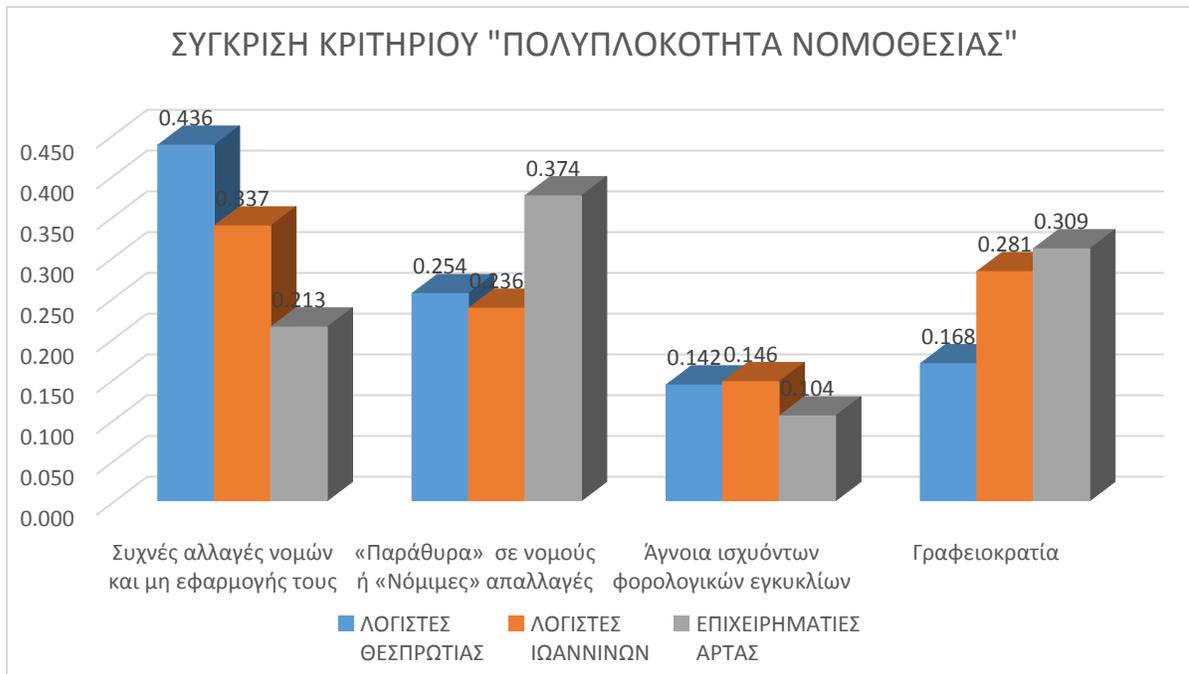
Διάγραμμα 34: Σύγκριση υποκριτηρίων κριτηρίου «Έλλειψη παιδείας» και των τριών κατηγοριών των ερωτώμενων

Όσο αναφορά τα υποκριτήρια του κριτηρίου «Πολυπλοκότητα νομοθεσίας», όπως παρατηρούμε από το παρακάτω διάγραμμα, οι λογιστές της Θεσπρωτίας και των Ιωαννίνων συμφωνούν ότι πρώτη σημαντική αιτία είναι «οι συχνές αλλαγές νόμων και η μη εφαρμογή τους». Διαφοροποιούνται οι επιχειρηματίες της Άρτας που θεωρούν ως τη σημαντικότερη αιτία τα «παράθυρα» σε νόμους ή «νόμιμες» απαλλαγές.

Ωστόσο και οι τρεις ομάδες των ερωτώμενων συμφωνούν ότι το λιγότερο σημαντικό υποκριτήριο του κριτηρίου «Πολυπλοκότητα νομοθεσίας» είναι η «άγνοια των ισχυόντων φορολογικών εγκυκλίων».

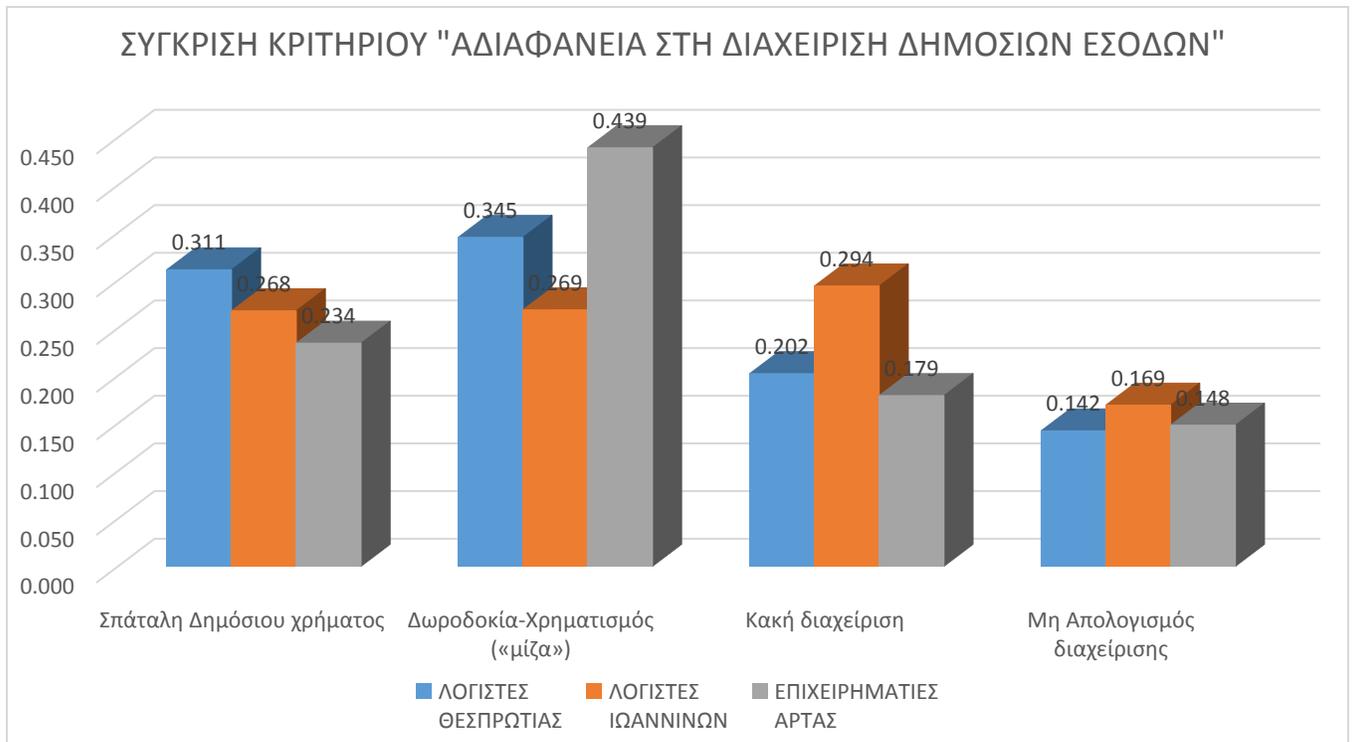
Διάγραμμα 35: Σύγκριση υποκριτηρίων κριτηρίου «Πολυπλοκότητα νομοθεσίας» και των τριών κατηγοριών των ερωτώμενων

Όσο αναφορά τα υποκριτήρια του κριτηρίου «Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων», όπως παρατηρούμε από το παρακάτω διάγραμμα, οι λογιστές Θεσπρωτίας και οι επιχειρηματίες της Άρτας συμφωνούν ότι το πιο σημαντικό υποκριτήριο είναι η «δωροδοκία -χρηματισμός («μίζα»)» ενώ για τους λογιστές των Ιωαννίνων αυτή είναι η δεύτερη σημαντικότερη αιτία φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής. Ωστόσο για αυτούς η πιο σημαντική αιτία είναι η «κακή διαχείριση».

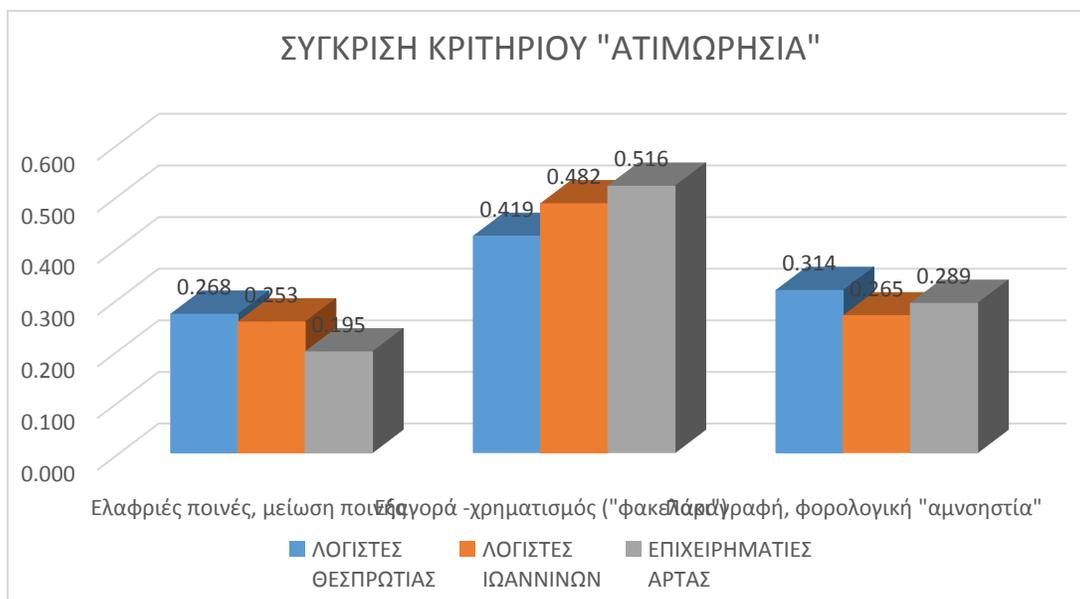
Και οι τρεις ομάδες των ερωτώμενων συμφωνούν ότι το λιγότερο σημαντικό υποκριτήριο αυτού του κριτηρίου είναι ο «μη απολογισμός διαχείρισης».

Διάγραμμα 36: Σύγκριση υποκριτηρίων κριτηρίου «Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων» και των τριών κατηγοριών των ερωτώμενων

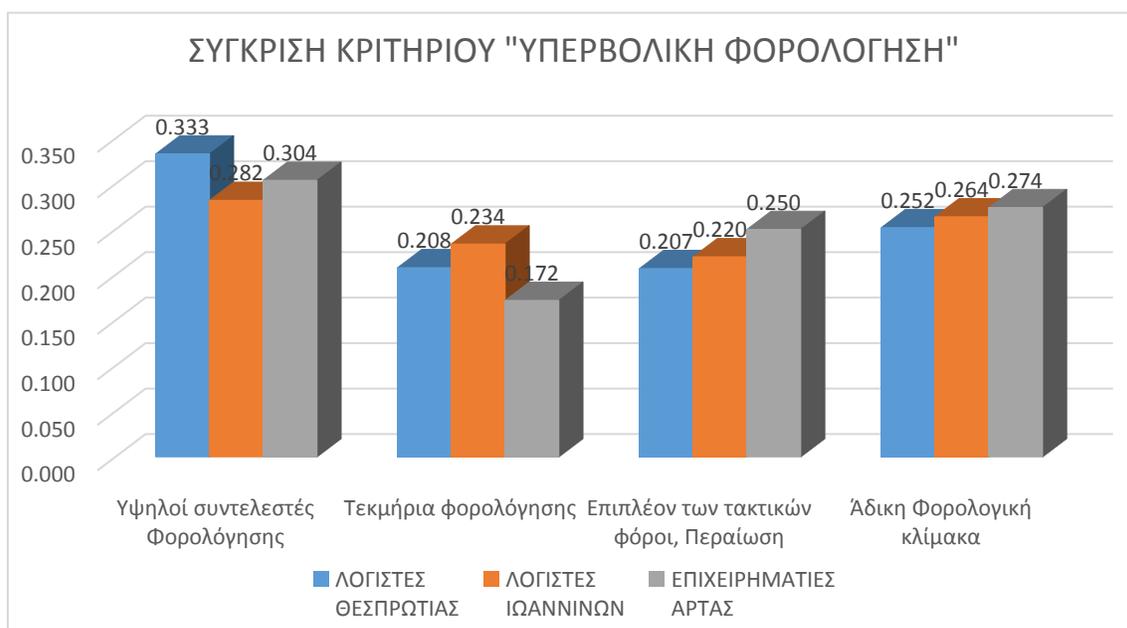

Όσο αναφορά τα υποκριτήρια του κριτηρίου «Ατιμωρησία», όπως παρατηρούμε από το παρακάτω διάγραμμα, και οι τρεις ομάδες των ερωτώμενων συμφωνούν ως προς τη σειρά κατάταξής τους. Πιο αναλυτικά ως πρώτο και πιο σημαντικό θέτουν την «εξαγορά-χρηματισμός («φακελάκι»), ως δεύτερη σημαντική αιτία την «παραγραφή, φορολογική αμνηστία» ενώ ως το λιγότερο σημαντικό υποκριτήριο τις «ελαφριές ποινές, μείωση ποινών».

Διάγραμμα 37: Σύγκριση υποκριτηρίων κριτηρίου «Ατιμωρησία» και των τριών κατηγοριών των ερωτώμενων

Διάγραμμα 38: Σύγκριση υποκριτηρίων κριτηρίου «Υπερβολική φορολόγηση» και των τριών κατηγοριών των ερωτώμενων

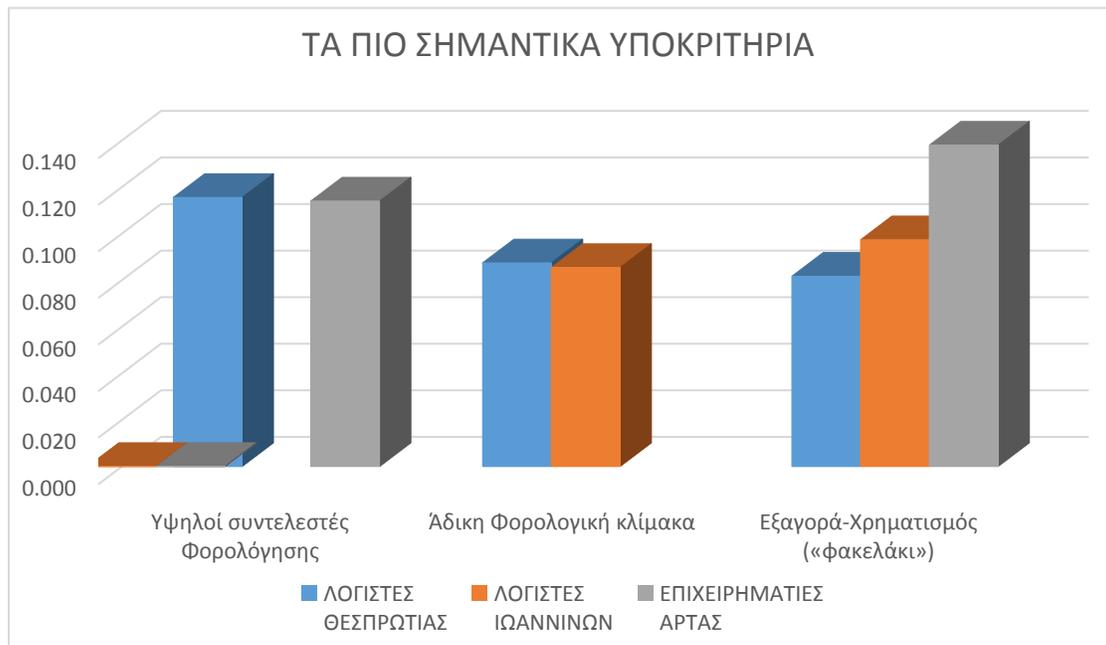

Τέλος, όσο αναφορά τα υποκριτήρια του κριτηρίου «Υπερβολική φορολόγηση», όπως παρατηρούμε από το παραπάνω διάγραμμα, και οι τρεις ομάδες των ερωτώμενων συμφωνούν ως προς το πρώτο και το δεύτερο το πιο σημαντικό υποκριτήριο που είναι οι «Υψηλοί συντελεστές φορολόγησης» και η «άδικη φορολογική κλίμακα» αντίστοιχα.

Διαφοροποιούνται ως προς την τρίτη αιτία και οι μεν λογιστές της Θεσπρωτίας και των Ιωαννίνων θέτουν τα «τεκμήρια φορολόγησης» που για τους επιχειρηματίες αποτελεί το λιγότερο σημαντικό υποκριτήριο, οι δε επιχειρηματίες της Άρτας θέτουν ως τρίτη αιτία τους «επιπλέον των τακτικών φόρους, περαίωση» που για τις άλλες δύο ομάδες αποτελεί τη λιγότερη σημαντική αιτία φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής.

Στο παρακάτω διάγραμμα βλέπουμε τα πιο σημαντικά υποκριτήρια όλων των κριτηρίων και για τις τρεις ομάδες των ερωτώμενων.

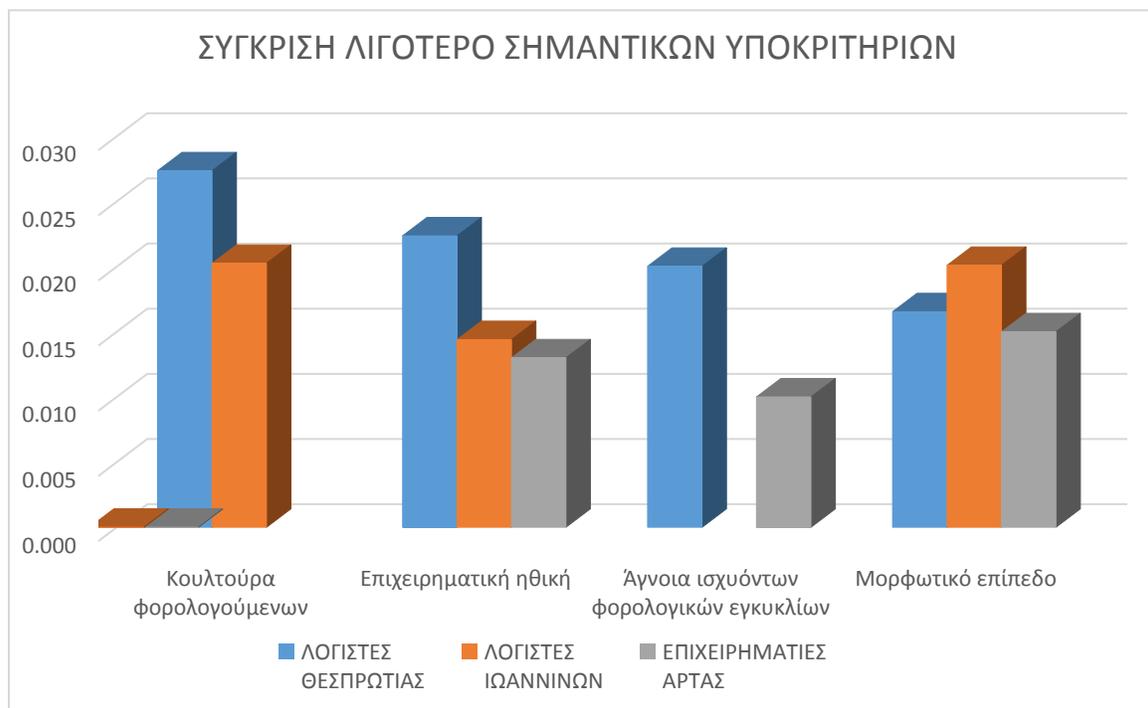
Διάγραμμα 39: Τα πιο σημαντικά υποκριτήρια και των τριών ομάδων των ερωτώμενων

Παρατηρούμε ότι το πιο σημαντικό υποκριτήριο για τους επιχειρηματίες της Άρτας και τους λογιστές των Ιωαννίνων είναι η «Εξαγορά -χρηματισμός («φακελάκι») που ανήκει στο Κριτήριο «Ατιμωρησία» που για μεν τους επιχειρηματίες της Άρτας αποτελεί το δεύτερο σημαντικό Κριτήριο για δε τους λογιστές των Ιωαννίνων το τέταρτο σημαντικό κριτήριο.

Οι λογιστές της Θεσπρωτίας ως το σημαντικότερο υποκριτήριο έθεσαν τους «υψηλούς συντελεστές φορολόγησης» το οποίο δεν έχουν όμως οι άλλες δύο ομάδες συγκαταλέξει στις πρώτες σημαντικές αιτίες. Το υποκριτήριο αυτό ανήκει στο κριτήριο «Υπερβολική φορολόγηση» που οι λογιστές της Θεσπρωτίας έχουν κατατάξει ως πρώτη αιτία φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής.

Διάγραμμα 40: Τα λιγότερο σημαντικά υποκριτήρια και των τριών ομάδων των ερωτώμενων

Όσο αναφορά τα λιγότερο σημαντικά υποκριτήρια και για τις τρεις ομάδες των ερωτώμενων, όπως παρατηρούμε από το παραπάνω διάγραμμα, οι επιχειρηματίες της Άρτας θέτουν την «άγνοια των ισχυόντων φορολογικών εγκυκλίων» που αποτελεί για τους λογιστές της Θεσπρωτίας τη δεύτερη μη σημαντική αιτία, ενώ για τους λογιστές των Ιωαννίνων αυτό το υποκριτήριο δεν συγκαταλέγεται στις τελευταίες θέσεις. Το υποκριτήριο αυτό ανήκει στο κριτήριο «Πολυπλοκότητα νομοθεσίας» που τόσο οι

επιχειρηματίες της Άρτας όσο και οι λογιστές της Θεσπρωτίας το έχουν κατατάξει ως το δεύτερο μη σημαντικό.

Για τους λογιστές της Θεσπρωτίας το λιγότερο σημαντικό υποκριτήριο είναι το «μορφωτικό επίπεδο» που αποτελεί για τους λογιστές των Ιωαννίνων και τους επιχειρηματίες της Άρτας την τρίτη λιγότερο σημαντική αιτία φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής. Αυτό το υποκριτήριο ανήκει στο κριτήριο «Έλλειψη παιδείας» που και οι τρεις ομάδες το έχουν κατατάξει ως το λιγότερο σημαντικό.

Τέλος για τους λογιστές των Ιωαννίνων το λιγότερο σημαντικό υποκριτήριο είναι η «επιχειρηματική ηθική» που για τους επιχειρηματίες της Άρτας αποτελεί τη δεύτερη μη σημαντική αιτία ενώ για τους λογιστές της Θεσπρωτίας την τρίτη. Το υποκριτήριο αυτό ανήκει στο κριτήριο «Έλλειψη παιδείας» που και για τις τρεις ομάδες των ερωτώμενων είναι το λιγότερο σημαντικό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8^ο: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από την ανάλυση των φαινομένων της φοροδιαφυγής, της φοροαποφυγής και της παραοικονομίας έγινε αντιληπτό ότι στην Ελλάδα υπάρχει σημαντικό πρόβλημα το οποίο αντί να μειώνεται χρόνο με το χρόνο συνεχώς αυξάνεται σε σχέση με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Σε αυτό συντείνει το γεγονός του πολύπλοκου φορολογικού συστήματος που υπάρχει στη χώρα μας, του χαρακτήρα της ελληνικής οικονομίας με την ύπαρξη πολλών αυτοαπασχολούμενων και την αδυναμία των ελεγκτικών κρατικών μηχανισμών.

Οι επιπτώσεις των φαινομένων αυτών είναι ορατές στα δημόσια έσοδα. Το Υπουργείο Οικονομικών αναφέρει χαρακτηριστικά πως τα έσοδα από τους φόρους στην Ελλάδα είναι πολύ χαμηλότερα από το μέσο όρο των εσόδων των άλλων ευρωπαϊκών χωρών παρά το γεγονός ότι οι φορολογικοί συντελεστές είναι από τους πλέον υψηλότερους.

Για να αντιμετωπιστούν οι αιτίες που οδηγούν στην ενδυνάμωση των φαινομένων αυτών και να παταχθούν όσο το δυνατόν περισσότερο χρειάζονται ορισμένες ριζικές αλλαγές. Έτσι μία προσπάθεια στο να απλοποιηθεί το φορολογικό σύστημα ώστε να μην υπάρχουν «παράθυρα» σε νόμους, η αλλαγή στη φορολογική νοοτροπία τόσο της πολιτικής εξουσίας όσο και των πολιτών ώστε να αισθάνονται ότι οι παραβάτες τιμωρούνται καθώς και η αναβάθμιση των ελεγκτικών και φοροεισπρακτικών φορέων θα βοηθήσει κατά πολύ στην πάταξη και των τριών αυτών φαινομένων.

Από την έρευνα που πραγματοποιήσαμε στους λογιστές των Ιωαννίνων και της Θεσπρωτίας αλλά και στους επιχειρηματίες της Άρτας διαπιστώσαμε ότι για αυτούς η βασική αιτία φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής είναι το κριτήριο «Υπερβολική φορολόγηση» ενώ ως το λιγότερο σημαντικό κριτήριο είναι η «Έλλειψη παιδείας».

Αναφορικά με τα υποκριτήρια του κάθε κριτηρίου οι απόψεις τους διαφοροποιούνται ως εξής:

- Στο κριτήριο «Έλλειψη παιδείας» ενώ συμφωνούν ότι το πιο σημαντικό υποκριτήριο τη «φορολογική συνείδηση» διαφωνούν ως το λιγότερο

σημαντικό θέτοντας οι επιχειρηματίες της Άρτας και οι λογιστές των Ιωαννίνων την «Επιχειρηματική ηθική» ενώ οι λογιστές Θεσπρωτίας το «μορφωτικό επίπεδο».

- Στο κριτήριο «Πολυπλοκότητα νομοθεσίας» το πιο σημαντικό υποκριτήριο για τους λογιστές της Θεσπρωτίας και των Ιωαννίνων είναι «οι συχνές αλλαγές νόμων και η μη εφαρμογή τους» ενώ για τους επιχειρηματίες της Άρτας τα «παράθυρα» σε νόμους ή «νόμιμες» απαλλαγές. Όμως και οι τρεις ομάδες συμφωνούν ως προς το λιγότερο σημαντικό υποκριτήριο που είναι για αυτούς η «άγνοια των ισχυόντων φορολογικών εγκυκλίων».
- Στο κριτήριο «Αδιαφάνεια στη διαχείριση δημοσίων εσόδων» το πιο σημαντικό υποκριτήριο για τους λογιστές Θεσπρωτίας και τους επιχειρηματίες της Άρτας είναι η «δωροδοκία -χρηματισμός («μίζα»)» ενώ για τους λογιστές των Ιωαννίνων αυτή είναι η δεύτερη σημαντικότερη αιτία που ως πρώτη έχουν την «κακή διαχείριση». Ωστόσο και οι τρεις ομάδες των ερωτώμενων συμφωνούν ότι το λιγότερο σημαντικό υποκριτήριο είναι ο «μη απολογισμός διαχείρισης».
- Στο κριτήριο «Ατιμωρησία» και οι τρεις ομάδες των ερωτώμενων συμφωνούν ότι το πιο σημαντικό υποκριτήριο είναι η «εξαγορά-χρηματισμός («φακελάκι»),» ενώ το λιγότερο σημαντικό είναι οι «ελαφριές ποινές, μείωση ποινών».
- Στο κριτήριο «Υπερβολική φορολόγηση» και οι τρεις ομάδες συμφωνούν ότι το πιο σημαντικό υποκριτήριο είναι οι «Υψηλοί συντελεστές φορολόγησης». Όμως διαφωνούν ως προς το λιγότερο σημαντικό το οποίο για τους επιχειρηματίες της Άρτας είναι τα «τεκμήρια φορολόγησης» ενώ για τους λογιστές των Ιωαννίνων και της Θεσπρωτίας οι «επιπλέον των τακτικών φόρους, περαίωση».

Από τη σύγκριση που κάναμε όλων των υποκριτηρίων και των τριών ομάδων των ερωτώμενων διαπιστώσαμε ότι:

- το πιο σημαντικό υποκριτήριο για τους επιχειρηματίες της Άρτας και τους λογιστές των Ιωαννίνων είναι η «Εξαγορά -χρηματισμός («φακελάκι») που ανήκει στο Κριτήριο «Ατιμωρησία» που για μεν τους επιχειρηματίες της Άρτας αποτελεί το δεύτερο σημαντικό Κριτήριο για δε τους λογιστές των Ιωαννίνων το τέταρτο σημαντικό κριτήριο.
- Οι λογιστές της Θεσπρωτίας ως το σημαντικότερο υποκριτήριο έθεσαν τους «υψηλούς συντελεστές φορολόγησης» το οποίο δεν έχουν όμως οι άλλες δύο ομάδες συγκαταλέγει στις πρώτες σημαντικές αιτίες. Το υποκριτήριο αυτό ανήκει στο κριτήριο «Υπερβολική φορολόγηση» που οι λογιστές της Θεσπρωτίας έχουν κατατάξει ως πρώτη αιτία φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής.
- Οι επιχειρηματίες της Άρτας θέτουν ως το λιγότερο σημαντικό υποκριτήριο την «άγνοια των ισχυόντων φορολογικών εγκυκλίων» που αποτελεί για τους λογιστές της Θεσπρωτίας τη δεύτερη μη σημαντική αιτία, ενώ για τους λογιστές των Ιωαννίνων αυτό το υποκριτήριο δεν συγκαταλέγεται στις τελευταίες θέσεις. Το υποκριτήριο αυτό ανήκει στο κριτήριο «Πολυπλοκότητα νομοθεσίας» που τόσο οι επιχειρηματίες της Άρτας όσο και οι λογιστές της Θεσπρωτίας το έχουν κατατάξει ως το δεύτερο μη σημαντικό.
- Οι λογιστές της Θεσπρωτίας θεωρούν ως το λιγότερο σημαντικό υποκριτήριο το «μορφωτικό επίπεδο» που αποτελεί για τους λογιστές των Ιωαννίνων και τους επιχειρηματίες της Άρτας την τρίτη λιγότερο σημαντική αιτία φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής. Αυτό το υποκριτήριο ανήκει στο κριτήριο «Έλλειψη παιδείας» που και οι τρεις ομάδες το έχουν κατατάξει ως το λιγότερο σημαντικό.
- Για τους λογιστές των Ιωαννίνων το λιγότερο σημαντικό υποκριτήριο είναι η «επιχειρηματική ηθική» που για τους επιχειρηματίες της Άρτας αποτελεί τη δεύτερη μη σημαντική αιτία ενώ για τους λογιστές της Θεσπρωτίας την τρίτη. Το υποκριτήριο αυτό ανήκει στο κριτήριο «Έλλειψη παιδείας» που και για τις τρεις ομάδες των ερωτώμενων είναι το λιγότερο σημαντικό.

Γενικότερα, από τη σύγκριση των υποκριτηρίων και των πέντε κριτηρίων διαπιστώθηκε ότι και οι τρεις ομάδες των ερωτώμενων έχουν ως τα λιγότερο σημαντικά υποκριτήρια τα οποία ανήκουν στο κριτήριο «Έλλειψη παιδείας» το οποίο έχουν κατατάξει ως το λιγότερο σημαντικό υποκριτήριο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Βασαρδάνη Μ., (2011) *Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα: μια γενική επισκόπηση*, Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδας, Οικονομικό Δελτίο, τεύχος 35.
- 2) Καλυβιανάκης Κ. (1993) *Φορολογικό καθεστώς, παραοικονομία και φοροδιαφυγή στην Ελλάδα*, Αθήνα: Παπαζήση.
- 3) Καραγιωργας, Δ.Π. (1981) *Οι δημοσιονομικοί θεσμοί*, Αθήνα: Παπαζήση.
- 4) Μενεσιώτης Β., (1990) *Παραοικονομία και Φοροδιαφυγή: Μια πρώτη διερεύνηση της μεταξύ τους σχέσης*, Αθήνα: Κριτική.
- 5) Νόμος 4387 ΦΕΚ 85 Α', 12/05/2016
- 6) Τάτσος Ν., (2001), *Παραοικονομία και φοροδιαφυγή στην Ελλάδα*, Αθήνα: Παπαζήσης.
- 7) Υπουργείο Οικονομικών (2011) *Εθνικό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα καταπολέμησης της φοροδιαφυγής 2011-2013: Πολίτες και Πολιτεία μαζί*, Αθήνα.
- 8) Φινοκαλιώτης Κ., (2001) *Δημόσια Οικονομικά: Φόροι- Δημόσια Δάνεια*, Αθήνα: Σάκκουλα.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

- 1) <http://www.aode.gr>
- 2) https://el.wikibooks.org/wiki/%CE%95%CE%AF%CE%B4%CE%B7_%CE%B A%CE%B1%CE%B9_%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CF%81%CE% AF%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE %B5%CF%84%CE%B1%CE%B9%CF%81%CE%B9%CF%8E%CE%BD_%C F%87%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%BA%CF%84%CE%B7%CF%81%CE %B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC_%CE%BA%CE%B1%CE %B9_%CE%BF%CE%B9_%CF%84%CF%81%CF%8C%CF%80%CE%BF% CE%B9_%CF%86%CE%BF%CF%81%CE%BF%CE%BB%CF%8C%CE%B3 %CE%B7%CF%83%CE%B7%CF%82_%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%82_%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B

7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE
%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1

- 3) https://europa.eu/european-union/topics/taxation_el
- 4) <http://www.forologoumenos.gr/permalink/22299.html>
- 5) http://www.gsis.gr/gsis/export/sites/default/gsis_site/PublicIssue/documents_Statistics/statdeltio2011.pdf
- 6) www.sigmalive.com/inbusiness/opinions/external/62996
- 7) <http://www.skai.gr/news/business/article/314645/to-neo-forologiko-apla-kai-katanoita/>